IZVRŠIO SAM ZAPOVIJED:

ODVEO SAM U SMRT 900 HRVATA

Dr. sc. Miroslav Međimorec

Studija nastala na osnovi dviju izjava pod prisegom poručnika britanskog topništva Bernarda O'Sullivana o svom sudjelovanju u izručenju 900 Hrvata koji su se u svibnju 1945. predali britanskoj vojsci, a ona ih je izručila vojnicima jugoslavenske armije.

Predaja tih 900 hrvatskih ratnih zarobljenika 24. svibnja 1945. bila je jedna od najvećih tragedija Drugog svjetskog rata i nikada se nije smjela dogoditi.

Bernard O'Sullivan u Izjavi danoj pod prisegom pred službenim bilježnikom Južne Afrike 1989.

Mortui vivendos obligant - Die Toten verplichten die Lebenden - Mrtvi obvezuju žive

1. Razlozi obajavljivanja studije vezane uz dvije izjave pod prisegom poručnika britanskog topništva Bernarda O'Sullivana

Dugo sam razmišljao hoću li se prihvatiti istraživanja dokumenata koje je bivši britanski časnik Bernard O'Sullivan 1992. dao prvom veleposlaniku novouspostavljene hrvatske države u Južnoj Africi gospodinu Tvrtku Andriji Mursalo. Osjećao sam da bi objavljivanje integralnog (engleskog) teksta dviju *Izjava danih pod prisegom* (Affidavit) i njihovoga hrvatskog prijevoda te prijevod i komentar ostalih priloženih dokumenata, zajedno s rezultatima istraživanja povijesnih izvora u svezi s tim dokumentima, mogli baciti novo svjetlo na sudbinu pripadnika Hrvatskih oružanih snaga koje je u svibnju 1945. disciplinirani britanski poručnik O'Sulliven protivno svojoj savjesti, ali po višoj zapovijedi, čak pod prijetnjom ratnog suda, izručio snagama Jugoslavenske armije.

Od te me namjere najprije udaljavala dvojba je li cijeli napor, osvjetljavanje jednog izdvojenog povijesnog slučaja, malog u odnosu na događaje oko Bleiburga i desetke tisuća žrtava koje su nestale na kraju rata i početkom mira, vrijedno truda. Ipak, ono što me stalno vraćalo toj zbirci dokumenata bila je svijest o grižnji savjesti koja je tog čovjeka, engleskog časnika i odvjetnika godinama progonila da objavi istinu o nečasnom postupku kojim je velika skupina hrvatskih vojnika, protivno savezničkim (britanskim i američkim) političkim i vojnim odlukama i ratnim pravilima, bila izručena Titovim partizanima i zasigurno nestala u Kočevskom Rogu ili na nekoj od etapa „križnog puta“ od Jesenica preko Kranja do Teharja, Tezna, Zasavskih rudnika, Krakovskog gozda ili šuma oko Brežica pa dalje na istok i jug Jugoslavije. Upornost čovjeka, koji je na kraju jednog strašnog rata morao izvršiti zapovijed koja se kosila s njegovim moralnim nazorima, na posljetku me navela da se poduhvatim tog istraživanja. U izvršenju vojničke zapovjedi pokolebale su ga i uznemirile riječi zarobljenih hrvatskih časnika-generala koji su slutili da ih vodi u sigurnu smrt. Dolazak u Korušku i kapitulaciju Njemačke Bernard O'Sullivan mogao je zapamtiti kao pobjedonosni završetak opasnog ratnog puta koji je za njega započeo dragovoljnim ulaskom u Južnoafričku vojsku 1940., vodio ga kroz poraz i povlačenje iz Dunkirka, kroz rat u afričkoj pustinji i dugu talijansku vojnu kampanju. Umjesto pobjedničke samosvijesti i ponosa pobjednika O'Sullivana je dugi niz godina mučila savjest i potreba da svijet upozna s istinom o

nesretnoj sudbini skupine hrvatskih vojnika kojoj je sam neželjeno kumovao. Iskrena grižnja savjesti britanskog časnika, zbog sprovođenja 900 hrvatskih vojnika i tri generala do mjesta izručenja jugoslavenskim snagama, učinila mi se dovoljno poticajna da se posvetim obradi njegovih *Izjava*, svojevrsnog testamenta, primjera čovječnosti čovjeka koji je želio da se kad tad dozna povijesna istina. Duge četrdeset i dvije godine proganjalo ga je nečasno djelo na koje je bio prisiljen i na posljetku je prisegom pred državnim bilježnikom za povijest opisao događaj koji ga je opterećivao. Postupio je kao čovjek koga su dirnula strahovanja hrvatskih časnika i vojnika, njihov užas pred predajom u ruke nemilosrdnog neprijatelja, *oslobodilačke* Jugoslavenske armije. Povjerovao je u njihov strah da će ih ta Britancima saveznička vojska likvidirati čim ih izruče. Taj strah je bio opravdan jer su se pred tom vojskom širile panične vijesti o masovnim strijeljanjima u Konavlima i Dubrovnika (egzekucije na otoku Daksa) i svim daljnjim mjestima kroz koja je pobjedonono prolazila na svom putu kroz Hrvatsku. Te zlokobne vijesti poticale su Oružane snage i civilno pučanstvo NDH da se u strahu povlače prema Austriji s nadom da će se predati zapadnim saveznicima za koje su smatrali da će se ponašati civilizirano i prema pravilima i običajima ratovanja.

Uz divljenje običnoj ljudskoj ustrajnosti kojom je Bernard O'Sullivan želio reći istinu o događaju u kojem je sudjelovao, tom slučaju me privuklo još nekoliko razloga: način na koji sam došao do dokumenata (na jednom od putovanja predao mi ih je hrvatski veleposlanik u Južnoj Africi); činjenica da je o tragediji hrvatskih ratnih zarobljenika koji su se predali Britancima i onda bili izručeni Titovim partizanima pisao časnik Kraljevskog topništva Britanske vojske, koju mnogi, ne samo Hrvati, optužuju za svjesno pomaganje pri fizičkoj likvidaciji između stotinu i dvije stotine tisuća pripadnika Oružanih snaga i civila NDH, dakle čovjek, koji bi je trebao braniti, otkriva neugodnu istinu za vojsku i zemlju za koju se u Drugom svjetskom ratu borio; značajan broj (900) hrvatskih vojnika koji su danima mirno konačili na polju blizu Radstadta, uvjereni da su se spasili partizanske osvete, i njihov zasigurno tragičan kraj nakon britanske prevare; personalizacija sudbine nekolicine aktera iz te skupine (tri generala, prevoditelj, svećenik) koje je O'Sulliven nehotice izdvojio iz cjeline od 900 vojnika; želja da doznam više o sudbini pojedinaca i skupine nakon izručenja pripadnicima Četvrte jugoslavenske armije kod Rosenbacha u Koruškoj; dugogodišnje stajanje tog dokumenta u arhivu Hrvatske izvještajne službe (HIS-a), kasnije Sigurnosno

obavještajne agencije (SOA-e), i potpuna nezainteresiranost da se dokument objelodani i postane dostupan povjesničarima i hrvatskoj javnosti, time postane još jedan značajan povjesni prilog tragičnoj istini o tim događajima koji s vremenom i otkrićem novih dokumenenata i svjedočenja izranjaju u svoj svojoj strahoti.

Ipak najvažniji razlog ovog istraživanja moje je duboko uvjerenje da bez povijesne istine nema sretne hrvatske budućnosti. U tom smislu *Mrtvi obvezuju žive* da ih ne zaborave, odaju im dostojnu pažnju, polože ih u dostojne grobove obilježene na primjeren način i kažu punu istinu o strahotama koje se više nikada ne bi smjele ponoviti, jer zaborav znači bolno ponavljanje povijesti. Upravo je dugogodišnja šutnja o svim zločinima u komunističkoj Jugoslaviji i dovela do ponavljanja zločina u Domovinskom ratu.

2. Kako sam došao u posjed izjava danih pod prisegom (affidavit) poručnika kraljevskog topništva Bernarda O'Sullivana ?

Krajem osamdesetih i u početkou devedesetih, u vrijeme sticanja neovisnosti, slobode i demokracije u Hrvatskoj se pojačalo zanimanje za zbivanja tijekom i krajem Drugog svjetskog rata. Sloboda i demokracija donijele su slobodu govora, javni tisak je počeo objavljivati prve šokantne činjenice o Bleiburgu, „križnom putu“, egzekucijama kraj Maribora, u Teznu, Teharju, Kočevskom rogu, Maclju, Jazovki, sve ono o čemu se decenijama sa strahom šaputalo počelo je navirati pred oči i savjest hrvatske javnosti. Nekako istovremeno u Londonu počeo je proces za klevetu koji je protiv autora knjige *Ministar i pokolji* lorda Nikolaja Tolstoja pokrenuo lord Aldington (Toby Low). Njega je uz bivšeg ministra Macmillana lord Tolstoj optužio za zavjeru čiji rezultat je bilo izručenje iz Koruške nakon kraja Drugog svjetskog rata, dakle u miru, velikog broja Hrvata, Srba, Slovenaca, Crnogoraca Titu te Kozaka Staljinu. Najveći dio tih ljudi stradao je u masovnim likvidacijama, na maršu stotinama kilometara na tzv. „križnim putovima“ ili završio u sibirskim gulazima, rudnicima i grobovima. Tolstojeva knjiga u kojoj je autor temeljito raščlanio dokumente svih sukobljenih strana i iskaze svjedoka ubrzo je prevedena i objavljena (1991.) u Zagrebu. I prije objave integralne verzije Tolstojeve knjige časopis *Start* objavio je 1990. nakon serije feljtona prvo i drugo (prošireno) izdanje knjige skupine autora *Otvoreni dossier Bleiburg* u kojem su

oko pitanja koje simbolizira Bleiburg istraženi izvori poput Tolstojeve knjige, Cowgillovo izvješće i svjedočenja mnogobrojnih svjedoka svih sukobljenih strana. Za istraživanje tog pitanja posebice su važna dva toma knjige u kojoj su pod zajedničkim naslovom *Repatrijacija iz Austrije 1945.* u prvoj objavljena *Izvješća o istrazi* dok druga, *Cowgillova istraga,* sadrži sve ključne dokumente na osnovi kojih je istraga vođena. Skupina tzv. neovisnih povjesničara koju su činili brigadir Anthony Cowgill, Teddy-Tryon-Wilson, Lord Brimelow i Christopher Booker Esq htjela je neovisno od suda doći do pune istine o dramatičnim događajima u proljeće 1945. u koje su bili upleteni vrhovi britanske politike i vojske. U tu svrhu su dobili slobodan pristup i uvid u arhive svih zaraćenih strana i na osnovi njih i razgovora s mnogim svjedocima napisali su *Izvješće o istrazi* i objavili preslike svih dokumenata koji su se odnosili na te događaje. Postoji teza da je Cowgillova komisija zapravo poslužila zaštiti britanskog establishmenta od Tolstojevih optužbi, jer su one bile vrlo blizu istini. Darko Bekić taj pokušaj dolaženja do pune istine naziva *ambivalentnim*, jer je riječ o *privatnom istraživanju* (..) *provedenom u odsutnosti službene istrage*,[1] ali s punom potporom *Kraljevskog svearmijskog instituta za obrambene studije* (Royal United Service Institut for Defence studies). Po Bekićevom mišljenju to istraživanje bilo je naizgled neovisno traganje i donošenje zaključka o tim događajima dok je u stvarnosti bilo obrana ugleda britanske armije i elite koja je sudjelovala u njima, od Winstona Churchilla, feldmaršala Alexandera, ministra-rezidenta pri Vrhovnom zapovjedništvu savezničkih snaga za Sredozemlje Macmillana do generala MacCreeryja i Keightlyja.

- *Već i površni uvid u (nazovimo ga) Cowgillov izvještaj navodi na zaključak da je posrijedi eufemistička formulacija kojom se nastoji uspostaviti formalna distanca između autora istraživanja i Britanske armije, eda bi se zatim - s distance - mogao braniti njezin ugled*.[2] Cowgillov tim je s dopuštenjem državne administracije Velike Britanije objavio i neke dokumente koji su se nalazili pod embargom što nije omogućeno Tolstoju ni drugim povjesničarima. Uz preciznu rekonstrukciju događaja objavljivanje tih dokumenata Darko Bekić drži najvećom vrijednošću Cowgillovog izvješća dok nedostatkom drži slabo prikriveno nastojanje da se opravda postupak Britanske armije prema zarobljenim jugoslavenskim kvislinzima. Iskorišteni su, naime svi

1 Darko BEKIĆ, „Slučaj Bleiburg: nova istraživanja, nova iskušenja“, Časopis za suvremenu povijest, 21/1989., br. I-III, , -198.

2 ISTI, n.dj. , 198.

raspoloživi argumenti koji idu u prilog tezi o nužnosti politike kakva je vođena u vezi s njihovim izručenjem, a za tragične posljedice te politike odgovornost se pokušavala spustiti na što niži ešalon vojno-diplomatske hijerarhije.[3]

Dramatičnost ratnih zbivanja u Hrvatskoj, strahote i nove ratne žrtve i ratni zločini gurnuli su uskoro u sjenu istraživanja kraja drugog svjetskog rata i istinu o žrtvama i počiniteljima. Dugogodišnji totalitarni politički sustav nije dozvolio punu povjesnu istinu i povijest se u novom, Domovinskom ratu, stala ponavljati u svom nastrašnijem obliku.

U početku devedesetih odlukom Hrvatskog sabora formirana je *Komisija za utvrđivanje ratnih zločina i poratnih žrtava II. svjetskog rata* koja je istražila i otkrila mnoge nove činjenice, mjesta egzekucije, grobišta, dokumente i izjave svjedoka. Na žalost rad Komisije je prekinut godine 2000. a formalnom odlukom Sabora 2002. dokinut i tako je trud političara i povjesničara ponovno zaustavljen u hodu prema sustavnom istraživanju tih događaja. Upornost slovenske strane, nekoliko povjesničara i *Društva za ureditev zamolčanih grobov* na čelu kojeg se nalazi agilni dr. Franc Perme i njihova otkrića od oko 520 grobišta[4] u kojima su pokopane žrtve rata i poraća dali su novi poticaj tom istraživanju. U mnogima od tih jama leže posmrtni ostaci Hrvata, prema procjeni dr. Franca Permea broj likvidiranih Hrvata mogao bi iznositi i do 200 000. Otkrićem tolikog broja grobišta, od protutenkovskog jarka u Teznom, Teharja, Laškog, Crnograba, Šentvida do Kočevskog Roga i mnogih drugih jama, Slovenija je postala najveće hrvatsko groblje u Europi. Slovenski primjer istraživanja ratnih i poratnih žrtava trebala bi slijediti Hrvatska, novcem i novom Komisijom koja bi bila odgovorna da se taj zahtjevan i potreban posao dovede do svog logičnog kraja. Tako bi se na posljetku doznala prava povjesna istina i žrtve bi mogle biti dostojno pokopane. Za sada u Hrvatskoj nema snažnih znakova političke volje da se to učini, ponovno se to pitanje odlaže za neka buduća vremena, buduće političare i vlast. Tako će se nastavljati mistifikacije, nijekanja ili preuveličavanja tog tragičnog događaja koji, htjeli mi to ili ne, određuje našu budućnost.

Nakon što je 1998. redakcija *Večernjeg lista* iz južnoafričkog tiska ili preko nekog od tamošnjih hrvatski

---

3 ISTI, n.dj. 199.

4 Mitja FERENC, Želimir KUŽATKO, „Prikrivena grobišta Hrvata u Republici Sloveniji“, Zagreb 2007.,-33. *...do kraja 2006. godine popisano 512 lokacija skrivenih grobišta...*

doseljenika doznala za O'Sullivanevu *Izjavu* pozvala ga je u Zagreb, ali po riječima veleposlanika Mursala nije bila spremna platiti zrakoplovnu kartu 1. razreda koju je zbog narušenog zdravstvenog stanja tražio Bernard O'Sulliven. Moje osobno mišljenje je da je to svojim zalaganjem da se dozna istina o nestalim Hrvatima zaslužio. Umjesto njegovog dolaska u Hrvatsku redakcija je u Cape Town poslala novinara i povjesničara Željka Krušelja. On se po dolasku u Južnu Afriku sastao s veleposlanikom Mursalom i nakon toga obavio opširan razgovar s odvjetnikom Bernardom O'Sullivanom. Plod tog razgovora bila su dva oveća članka u *Večernjem listu* 25. i 27. veljače 1998. [5]

Kako me priroda mog posla u Ministarstvu vanjskih poslova RH vodila na razne strane svijeta, na jednom od putovanja 1994. posjetio sam i veleposlanstvo RH u Pretoriji i njenog veleposlanika gospodina Tvrtka Andriju Mursala. Među temama o kojima smo poslije večere u njegovom domu razgovarali iskrsnuo je Bleiburg i „križni put." Veleposlanik je kao dječak pratio oca na povlačenju prema austrijskoj granici, bio je svjedok nezamislivog kaosa, patnje i umiranja, zarobljen je i na sreću se živ vratio kući. Sjećanja na taj traumatski doživljaj objavio je u tjedniku *Hrvatsko slovo*. Na pitanje jesam li zainteresiran za dokument koji je dobio od uglednog odvjetnika, bivšeg britanskog časnika, koji je gonjen grižnjom savjesti dao državnom bilježniku Južne Afrike dvije *Izjave pod prisegom* o svom sudjelovanju u izručenju skupine od 900 hrvatskih vojnika i dva generala Titovim snagama, odgovorio sam da jesam i nakon toga od njega dobio oveću omotnicu s dokumentima. Po proglašenju hrvatske neovisnosti (1992.) dao mu ih je bivši poručnik, sada odvjetnik Bernard O'Sulliven, s riječima *To što se to* (izdavanje Tolstojeve knjige) *podudarilo s proglašenjem hrvatske neovisnosti čini neodložnim i pitanjem krajnje važnosti da se krivnja sada i ovdje pripiše onome kome stvarno pripada. Sigurno ne pripada gospodinu Churchillu ili Feldmaršalu Alexanderu.* Pokojni gospodin Bernard O'Sulliven imao je pravo, nakon proglašenja hrvatske neovisnosti postalo je krajnje važno da se objelodani i ova njegova istina. Zahvaljujemo mu na tome.

U hotelskoj sobi sam s velikim zanimanjem pročitao sadržaj omotnice, uz dvije *Izjave dane pod prisegom* tu se nalazilo i opširno popratno pismo veleposlaniku Mursalu i prilozi: Cowgillov izvještaj, Sporazum iz Jalte o izručenju

5 Vidi u prilogu preslike dvaju članaka u Večernjem listu od 25. i 27. veljače 1998.

zarobljenika stranama protiv koje su se borili, vojna karta Koruške u kojoj je bila stacionirana O'Sullivanova ratna postrojba, ratna fotografija poručnika Bernarda O'Sullivana, dokumenti koji potvrđuju njegovo sudjelovanje u talijanskoj kampanji i okupaciji Koruške (britanska okupaciona zona u Austriji), pismo Ministarstva rata prigodom demobilizacije, preslik članka iz *The Observera* (u kojem se analiziralo Cowgillovo izvješće i skidala odgovornost sa zapovjednika Osme armije general-bojnika McCreeryja za izručenje Hrvata, Slovenaca, Srba, Crnogoraca i drugih Titu te Kozaka Staljinu u svibnju 1945.) te emigrantskih novina *Nezavisna država Hrvatska* iz Toronta u kojem su bili prevedeni i komentirani dijelovi njegove prve *Izjave*.

Omotnicu sam donio u Zagreb i predao je u arhiv *Hrvatske izvještajne službe* /HIS gdje su dokumente pregledali, klasificirali i odložili. Kako nisu imali operativnu vrijednost ostali su više od deset godina nezamjećeni. Kad sam se na posljetku odlučio na istraživanje tih dokumenata zatražio sam od ravnatelja SOA-e dozvolu za njihovo korištenje s obrazloženjem da bih ih želio prevesti, obraditi i objaviti. Nisam bio siguran hoće li mi SOA dozvoliti uvid u dokumente iz njihovog arhiva i korištenje u svrhu povjesnog istraživanja. Na moje ugodno iznenađenje ravnatelj mi je ljubazno odgovorio i omogućio dobivanje preslika dokumenata. Na osnovi njih nastala je ova studija.

3. Metodologija

Najprije bih želio prikazati cijeli niz dokumenata u njihovom izvornom obliku, u hrvatskom prijevodu i engleskom izvorniku:

(a) pismo gospodina veleposlanika Tvrtka Andrije Mursala u kojem on objašnjava kako je došao u posjed dokumenata Bernarda O'Sullivana;

(b) pismo gospodina Bernarda O' Sullivana veleposlaniku Tvrtku Andriji Mursalu od 29. siječnja 1992.

(c) preslike dvaju članaka Željka Krušelja od 25. i 27. veljače 1998.

(d) prvu Izjavu pod prisegom Bernarda O'Sullivana od 16. travnja 1987.

(e) drugu Izjavu pod prisegom Bernarda O'Sullivana od 21. svibnja 1990.

(f) dokumente koji potvrđuju njegovo sudjelovanje u ratu i Britanskoj vojsci (zapovijed, fotografija, zahvala Ministarstva rata pri otpustu iz vojske, vojna karta iz tog vremena)

(g) dokumente iz Cowgillovog izvješća i (Cowgillovo) Izvješće o istrazi iz 1990.

(h) izvatke iz dokumenata o Konferencijama u Kairu i Teheranu1943. te Malti i Jalti 1945. na kojima se usaglašavalo i pitanje repatrijacije ratnih zarobljenika;

(i) članak iz The Observera od 21. listopada 1990.

(j) preslika dvaju članaka iz novina Nezavisna država Hrvatska iz Toronta iz svibnja 1989.

Na kraju studije iznijet ću rezultate mog istraživanja kroz dostupne izvore uz preslike dokumenata relevantnih za predmet istraživanja (u prilogu) i zaključak.

4. Nastanak Affidavita

Zamolio sam veleposlanika Tvrtka Andriju Mursala za prilog u kojem će objasniti kako je došao u posjed tog dokumenta. U odgovoru mi je napisao sljedeće pismo koje ću nasloviti kao **Prilog br. 1** ove studije :

Zagreb 19. veljače 2008.

Poštovani kolega Međimorec!

Ispričavam se na zakašnjelom odgovoru no pišem svoj životopis za moju djecu na engleskom, pa sam upravo završio dio koji se tiče Bleiburga. Nije to baš lako pisati jer se bude neke neugodne stare uspomene i sjećanja na ljude kojih više nema.

Dakle, Bernard O'Sullivan odvjetnik iz Cape Towna i bivši britanski časnik u Austriji 1945. prvi put me kontaktirao odmah nekako nakon što me je predsjednik Tuđman 1990. imenovao za predstavnika naše novonastale države u JAR. Vjerojatno su mu naši iseljenici, s kojima je bio u vezi, rekli da postoji predstavnik Hrvatske, pa me onda i kontaktirao. Premda se nismo fizički nikada sreli telefonski smo razgovarali bezbroj puta i dopisivali se jer je njemu bilo itekako stalo da njegovo svedočanstvo dođe u ruke mjerodavnih u Hrvatskoj, a preko Hrvatske i u svijet.

On se tijekom sudskog procesa protiv grofa Tolstoja ponudio za svjedoka obrane ,no mjerodavni to nisu dopustili. Bio je u posjedu dokumenata o izručenju 900 hrvatskih vojnika partizanima i kao što znate glavninu toga sam dostavio našem Ministarstvu vanjskih poslova.

Gospodin O'Sullivan je smatrao da su izručenja bila zločin pogotovo jer je dobar broj njih izvršen na prijevaru kad je našim ljudima rečeno da idu u Italiju, a u stvari su bili na putu u Jugoslaviju. On mi je tvrdio da ni on sam nije imao pojma što će se dogoditi s vojnicima koje je on doveo u Rosenbach i predao welškoj gardi, pa kad je pokušao to izvesti na čistac zaustavljen je pod prijetnjom vojnog suda.

No, problem, kao što znate, u to doba, bili su prioriteti jer je kod nas bjesnio rat i malo je ljudi bilo spremno u to doba pozabaviti se Bleiburgom, pa su tako njegovi pozivi da se stvari objave u hrvatskoj i međunarodnoj javnosti čekali neka druga vremena.

Tek 1998. javio mi se Večernji list jer je južnoafrički tisak pisao u O'Sullivanovom iskustvu , pa su vjerojatno i saznali o O'Sullivanu iz tih izvora. Ja sam telefonski dao na znanje O'Sullivanu da se Večernji list zanima za njegov slučaj i pitao ga dali bi on bio spreman putovati u Zagreb i dati odgovarajuću izjavu Večernjem listu. Problem je bio da je O'Sullivanovo zdravstveno stanje zahtjevalo zračno putovanje u Europu s I. razredom što Večernji nije bio u stanju, odnosno nije bio spreman platiti. Kao rezultat Večernji list je poslao u JAR svog poznatog novinara, i mislim diplomiranog povjesničara, Željka Krušelja, kojeg sam prije njegovog susreta sa O'Sullivanom sreo u zračnoj luci Cape Towna.

Krušelj se zatim sreo s O'Sullivanom, intervjuirao ga i potom objavio dva članka o njegovom slučaju 26. i 27. veljače 1998 u Večernjem listu. Koliko znam gospodin O'Sullivan više nije živ jer sam ga prošle godine pokušao bez uspjeha kontaktirati.

Zahvaljujem se na informaciji o Simi Dubajiću o kojem je i Nova Hrvatska iz Londona prilično opširno pisala povodom njegovog susreta, odnosno razgovora s grofom Tolstojem.

Srdačan pozdrav

Tvrtko Andrija Mursalo

Prilog 2. Pismo koje je Bernard O'Sullivan uputio 29. siječnja 1992. veleposlaniku Tvrtku Mursalu uz koje je priložio svoje dvije Izjave pod prisegom i popratne dokumente kao prilog pismu.

O'SULLIVAN & CO.
Bernard Francis O'Sullivan Odvjetnici, bilježnici & bilježnici
UNITED BUILDING Cnr. MAIN & STANHOPE ROAD
CLAREMONT, 7700 CAPE
TELEPHONE: 61-1007/8
Naš predmet: BO'S/hvdp
Vaš predmet: FAX 611008
29. siječnja 1992

Gospodin T. A. Mursalo
REGISTERED A/R CARD
Ured Republike Hrvatske
P.O. BOX 30
CRESTA 2118

Dragi gospodine Mursalo,

U vezi s našim razgovorom prilažem vam sljedeće:

1. potpunu presliku kopije Cowgill Izvješća (Cowgill Report).

2. presliku moje Izjave dane pod prisegom (Affidavit) od 16. travnja 1987.

3. presliku moje Izjave dane pod prisegom (Affidavit) od 21. svibnja 1990.

4. isječak iz dnevnih novina Observer (The Observer) od 21. listopada 1990.

5. presliku pukovnijske zapovijedi s mojim potpisom.

Što više proučavam dokumente koje sadrži Izvješće sve više sam uvjeren da je general-poručnik (Lieut-General) McCreery osoba odgovorna za slom (debakl) vezan uz repatrijaciju mojih 900 Hrvata. To je cijelo vrijeme bio moj stav.Toga dana bio sam tamo i točno znam o čemu govorim. Čak što više, general-poručnik McCreery je taj isti dan također bio u Koruškoj. Znam to, jer je konačna odluka da me pošalju na granicu donesena u pet sati

popodne (5 pm) 24. svibnja 1945. u Isturenom zapovjedništvu Osme armije.

2/...

Istureno zapovjedništvo Osme armije bilo je smješteno na točci južno od puta Spittal- Villach kojim sam putovao prema Rosenbachu s 900 Hrvata i dva generala. Kako se činjenice otkrivaju postaje očito da je repatrijacija tih 900 Hrvata bila najozbiljnija od svih repatrijacija. Bili su posljednja skupina koja je morala otići, jer su ih pronašli duboko u Austriji, najdalje od granice.

Na stranici 194. (x) Izvješća[6] *stoji da je Peti (5) korpus izvješćivao Osmu (8.) armiju kroz Dnevna izvješća o situaciji (Daily sitreps). Kako je to točno Osma (8.) armija je sama mogla vidjeti što se događa. U to sam siguran, jer je časnik koji me je prekorio znao točno kakve su moje zapovjedi.*

Na stranici 192. Izvješća (vii)[7] *Izvješće se slaže sa mnom da je 23. svibnja A.F.H.Q (Glavno zapovjedništvo*

---

6 (x) THE REPATRIATIANS FROM AUSTRIA IN 1945 , Report of an inquiry, Brigadier Anthony Cogwill, Lord Brimelow, Christopher Booker ESQ, - 194

Istovremeno je Peti korpus nastavio namjerno obmanjivanje viših zapovjedništava kako nijedan Jugoslaven osim Hrvata nije bio isporučen protivno njihovoj volji

Optužba da je Peti korpus obmanjivao (varao) više zapovjednike oko repatrijacije odmetnutih Jugoslavena jedino može biti osnovana na namjernom krivom čitanju činjenica i nedostatku razumijevanja kako funkcionira sustav vojnih zapovjedništava (stožera). Osma Armija je 20. svibnja primila punu potvrdu sporazuma između Lowa i Ivanovića koji je postignut dan prije, u kojem su bile imenovane kategorije Jugoslavena koje će se predati, i 23. svibnja je poslan signal (potvrda) AFHQ (Vrhovnom stožeru savezničkih snaga) o potpunoj suglasnosti s tim sporazumom. Na G-5 konferenciji u AFHQ 22. svibnja također se razgovaralo o kategorijama odmetnutih Jugoslavena, i predstavnici G-5 i G-1 iz Vrhovnog stožera savezničkih snaga također su sudjelovali na konferenciji u Osmoj armiji 25-26. svibnja kad je potvrđena predaja Jugpslavena prema postojećim dogovorenim uvjetima. Peti korpus je slao dnevna izvješća Osmoj armiji u kojima je potvrđivao broj i kategorije izručenih zarobljenika za vrijeme repatrijacije. Od naročitog su značaja, kao dodatak, bile poruke koje je predstavnik Fantoma pri Petom korpusu (smješten nakon prestanka neprijateljstava u G obavještajnom odjelu Petog korpusa) razašiljao po cijeloj mreži za vezu (Phantom/Fantom) Vrhovnog zapovjedništva, on je žurno poslao kratku vijest sa svim najvažnijim pojedinostima sporazuma Low-Ivanović 19. svibnja u 23.20 sati Osmoj armiji i svim zapovjedništvima kojih se to ticalo.

7 ISTO, 192.

Peti korpus je prešao granicu nadležnosti pri dogovoru oko izručenja odmetnutih Jugoslavena i namjerno se oglušio o „Zapovijed Distone“ od 17. svibnja kojom se određivalo da trebaju biti evakuirani u Italiju;

savezničkih snaga) odlučno zabranilo repatrijaciju Jugoslavena. Ipak 24. svibnja 1945. kad sam u 5 popodne stigao u Istureno zapovjedništvo Osme (8.) armije s dva generala i 900 Hrvata bio sam iz nekog nepoznatoga razloga prekoren što sam ih doveo tamo. Tada mi je zapovjeđeno da nastavim prema granici.

Na stranici 194 Izvješća (xi)[8] *tvrdi se da je s britanske točke gledišta cijela operacija prošla glatko, bez izravne potrebe da britanske snage upotrijebe silu.*

Već smo u osmom poglavlju raspravili način na koji je Peti korpus zapovijedio i započeo pregovore oko izručenja odmetnutih Jugoslavena sukladno Robertsonovoj zapovijedi od 14. svibnja, u kojoj, po redoslijedu događaja Macmillan nije mogao odigrati odlučujuću ulogu. Sam Peti korpus nije mogao ne izvršiti „Distone zapovijed“ od 17. svibnja uplitanjem u dogovore oko izručenja Jugoslavena zato jer ta zapovijed nikada nije bila proslijeđena Korpusu. Niti su do 23. svibnja u Osmoj armiji shvatili da bi „Zapovijed“ mogla biti u suprotnosti s namjerom Petog korpusa da izruči Jugoslavene kad je to pitanje potaknuto u razmjeni s AFHQ u dokumentu A 4113. U petom poglavlju podrobno smo razmotrili korake koji su poduzeti da se razriješi očiti sukob između te dvije zapovijedi, čim je taj sukob postao očit višem zapovjedništvu.

8 ISTO, -194.

Službena istraga armije (Osme) koju je potaknuo posjet (Feldmaršala) Alexandera Petom korpusu 4-6. lipnja rezultirala je „prikrivanjem“ (cover up) Petog korpusa kojim se željelo od njega sakriti istina o tome što se dogodilo;

„Armijska istraga“ koja je počela nakon posjeta FM Alexandera i generala McCreeryja Petom korpusu 4-6. lipnja nije pokrenuo predstavnik AFHQ-a, kako se ranije mislilo, već prilično mlad časnik za vezu , kapetan R.Thomson iz Osme armije. Iako je njegovo izvješće uglavnom dalo vrlo nepovoljnu sliku u odnosu na obje skupine, Kozake i Jugoslavene, ono nije bilo „prikrivanje“. U slučaju Kozaka jasno je rečeno da su se dogodili „incidenti“ i da se dalje istražuju. Najvažniji mogući rezultat toga bilo je izvješće 36. pješadijske brigade od 3. srpnja kojem se može postaviti primjedba (komentirati) da pokušava „odijeliti“ (odvojiti) bivše ratne zarobljenike od raseljenih lica koja nisu bila sovjetski državljani, ali su o svemu ostalom daje iskren i uznemirujući prikaz onoga što se događalo. U međuvremenu u pismu Osme armije od 13. lipnja bilo je sasvim jasno da se na ono što se dogodilo ne gleda samodopadno , da su učinjene greške pri izručenju državljana koji nisu bili sovjetski državljani i pri korištenju sile i da se takve greške ne smiju ponoviti.

Izvješće časnika za vezu o predaju Jugoslavena bilo je umirujuće, ovdje se mora podsjetiti da je s britanske točke gledišta cijela operacija prošla glatko, bez potrebe za izravne upotrebe sile britanskih snaga.Kako smo otkrili Peti korpus je tražio izvješća od časnika koji su bili uključeni u događaje koji su slijedili predaju kod Bleiburga. Ali strašne posljedice glavne predaje Jugoslavena postale su jasne kad su se zarobljenici stupili u Jugoslaviju izvan pogleda njhovie britanske pratnje, a vijesti o tome što se kasnije događalo stigle su do Britanaca i Amerikanaca mnogo kasnije.

Zasigurno se može prigovoriti da AFHQ istraga koja je slijedila protest dr. Kreka od 7. lipnja nije stvorila punu ili potpunu sliku onoga što se

3/...

Ja to poričem. Velška garda (Welsh guard) je predamnom Hrvatima zaprijetila silom i zapovijedila im da polože oružje. Oni su to učinili i neistinito je reći da to nisu učinili pod prijetnjom upotrebe sile. Zarobljenici su tada predani Titovim ljudima koji su se cijelo vrijeme nalazili izvan svjetlosnog kruga koja su stvorili kamionski reflektori.

Još u kolovozu 1990. brigadir Cowgill je vjerovao da između 19. i 24. svibnja 1945. sjeverno od Udina nikada nije postojao dio Zapovjedništva Osme (8.) armije.

Nedugo nakon toga bio je iznenađen kad je otkrio da sam cijelo vrijeme bio ja u pravu i uistinu mi se telefonom javio iz Londona kako bi me izvijestio o tome. Tada mi je faksom poslao vojnu kartu i zapovijed koja je pokazivala da se Taktičko zapovjedništvo Osme (8.) armije nalazilo u mjestu zapadno od Klagenfurta, u njegovoj neposrednoj blizini. Moglo je biti tako, ali ja zasigurno znam da je postojalo još jedno, do sada neotkriven odio zapovjedništva Osme (8.) armije južno od ceste Spittal-Villacha. Zašto nikada nije otkriveno njegovo postojanje ? Kako su se zvali svi časnici Osme (8.) armije u Austriji 24. svibnja 1945. ? Mislim da postoji još mnogo informacija do kojih se može doći ako se prouče Ratni dnevnici Osme (8.) armije (Glavni, Prednji/ Borbeni i Pozadinski), Sedamdest i osme (78.) pješadijske i Šeste (6.) oklopne divizije. Prijeko potrebno je proučiti brigadne i pukovnijske ratne dnevnike i mislim da to treba učiniti što je moguće prije.

Predaja tih 900 hrvatskih ratnih zarobljenika 24. svibnja 1945. bila je jedna od većih tragedija Drugog svjetskog rata i nikada se nije smjela dogoditi.

4/...

Može se tvrditi da je predaja Hrvata na osnovi zapovjedi od 17. svibnja spadala u drukčiju kategoriju. Tako je

---

događalo. Ali iz mogućeg odgovora FM Alexandera Kirku 14. kolovoza činilo se očitim (*nije mogao postupati s anti-Titovim Jugoslavenima kako je želio*) da su postojali aspekti tih repatrijacija koje bi u drugim okolnostima on radije izbjegao. I općenito, usprkos nevoljkosti da dublje uđe u rasvjetljavanje manje zadovoljavajućih aspekata onoga što se dogodilo, nemoguće je poduprijeti optužbu da su postojali sistematski pokušaji da se prevari FM Alexander u bilokojem aspektu (dijelu) predaje Jugoslavena.

moglo biti, jer postoji mogućnost da je posrijedi bio nesporazum. Ali za general-poručnika McCreeryja ne može biti nikakvog nesporazuma oko zapovijedi koju je izdalo A.F.H.Q. (Glavno zapovjedništvo savezničkih snaga) 23. svibnja 194.(Ključni dokument 228.).[9] *Mora se naglasiti da ne postoji trag, službeni ili bilo kakav drugi, sumnje u zapovijed generala McCreeryja.*

Nema sumnje da će, bez obzira na početak povlačenja Titovih snaga iz Koruške 21. svibnja 1945. tada još uvijek prisutna opasnost vojnog sukoba s Titom odlazak brigadira Tobyja Lowa iz Austrija (Ključni papir 212)[10]*, biti njegov glavni argument obrane kao i obrane general-poručnika McCreeryja. Odgovor na tu teoriju je da što se tiče čišćenja palube za akciju protiv Tita meni je jednako lako bilo odvesti 900 Hrvata južno do Udina kao što mi ih je bilo i odvesti do Rosenbacha. Običavao sam pratiti zarobljenike na jug do Udina. Ionako sam dnevno vodio zarobljenike na jug do Udina. Put kroz Tarvisio uopće nije bio zagušen prometom. Tog dana je bio jedan i jedini put da NISAM vodio ratne zarobljenike u Udine. Tako ne postoji isprika za general-poručnika McCreeryja da nije mogao odbiti (poslušati) zapovijed, jer je želio očistiti palubu za akciju protiv snaga maršala Tita.*

Narod koji je stvorio Magna Cartu i koji se sam suprotstavio nacistima 1940. ne zaslužuje biti vezan uz pogrešku general-poručnika McCreeryja koju je učinio prema (vis a vis) 900 Hrvata. To nije bila politička odluka. To je bila ad hoc vojnička odluka, potpuno kriva i neopravdana. Što je još gore bila je jasno odbijanje zapovijedi od 23. svibnja 1945. koja je dolazila iz Zapovjedništva savezničkih snaga (A.F.H.Q.), kao i od Zajedničkih načelnika stožera u Londonu i Washingtonu (Combined Chiefs of Staff).

---

9 THE REPATRIATIANS FROM AUSTRIA IN 1945., COWGILL INQUIRY, The documentary evidence reproduced in full from British, American, German and Yugoslav sources, Sinclair-Stevenson Ltd, Copyright 1990 by Anthony Cowgill, Ključni dokument 228 Osma armija informira 23. svibnja 1945. 15. skupinu armija, Peti korpus, Distone o poruci AFHQ *slažemo se da svi jugoslavenski državljani u području Osme armije trebaju biti vraćeni Jugoslavenima jedino ako to ne znači korištenje sile u kojem slučaju s njima treba postupati u suglasju sa zapovijedi 77268 od 17. svibnja* (Prilog original)

10 ISTO, KP 212. (Maj-Gen de Fonblanque's Private Papers) Toby Low napustio (nečitko, vjerojatno položaj ili Austriju) da se više ne vrati i ja sam postao zapovjednik brigade. Jugoslaveni (nečitko, pristali) evakuirati Korušku.

5/....

Zapovjedništvo savezničkih snaga (A.F.H.Q) moralo je imati dobar razlog kad nije željelo vraćati zarobljenike ako je pri tome trebalo upotrijebiti silu. Upozoravam na Ključni dokument 155[11] *u kojem je feldmaršal Alexander 17. svibnja 1945. savjetovao Zajedničkim načelnicima stožera da ne predaju Titu 25000 njemačkih vojnika jer bi to moglo biti pogubno za njihovo zdravlje.*

Po mom mišljenju predaja Hrvata nije bila britanska odluka i pravi krivac se nalazio u Stožeru Osme (8.) armije i taj krivac namjerno nije poštovao zapovijed. Činjenice ukazuju izravno na general-poručnika McCreeryja. Moje mišljenje je da je cijelo to vrijeme McCreery vrlo loše procijenjivao situaciju.

Već 1987. u mojoj Izjavi pod prisegom (Affidavit) objasnio sam da me predstavnik Isturenog zapovjedništva Osme (8.) armije poslao na granicu. Namjerno sam izbjegao spomenuti Peti (5.) korpus. Sjećam se da je dio Petog (5.) korpusa konačio u hotelu u centru Villacha. To bi mogao biti Hotel k Pošti (Post hotel) kojeg sam kasnije posjećivao. Zaprepastio sam se kad su ti generali (hrvatski) pokazali da se boje egzekucije. Zato sam umjesto Petog (5.) korpusa izabrao Osmu (8.) armiju, jer sam trebao trenutačnu odluku na najvišoj razini. Do tog vremena vodio sam stotine

---

11 ISTO, KP 155 (PRO WO 106/4059), str. 152.
ŽURNO
Od: A.F.H.Q.
To : AGWAR
A.M.S.S.O.
Informirati : S.H.A.E.F. proslijediti
17. svibnja 1945. FX . 77292
Za : Združeni zapovjednici stožera
Britanski zapovjednici stožera
Potpis : Alexander
Kako bi nam se pomoglo rasčistiti gužvu (začepljenje) u južnoj Austriji žurno tražimo direktive koje se tiču konačnog cilja sljedeće tri klase :
(a) otprilike 50 000 Kozaka uključujući 11 000 žena, djece i staraca. Oni su bili dio njemačke oružane sile i borli su se protiv Saveznika.
(b) Četnici čiji se broj stalno povećava. Sadašnja približna brojka od ukupno 35 000 od kojih smo već 11 000 evakuirali u Italiju.
(c) Broj Hrvata dio njemačkih oružanih snaga iznosi 25 000.
U SVAKOM OD GORE NAVEDENIH SLUČAJEVA NJIHOV POVRATAK U ZEMLJU ODAKLE POTJEĆU ODMAH BI MOGAO BITI OPASAN (FATALAN) PO NJIHOVO ZDRAVLJE. TRAŽI SE ŠTO ŽURNIJA ODLUKA O MJESTU NJIHOVOG KONAČNOG ODREDIŠTA.

zarobljenika. Ovi su bili jedini zarobljenici koji su se bojali egzekucije bez suđenja.

Zabilježio sam na 224. strani Izvješća [12] *da je 24. i 25. svibnja 1945. general-poručnik McCreery temeljito obišao područje Petog (5.) korpusa.*

6/....

Zar se ne bi moglo istragom dokazaiti da sam u pravu kad tvrdim da je kroz ta dva dana zapravo postojalo privremeno Istureno zapovjedništvo (Osme armije) južno od ceste Spittal-Villach ? Maleni vojni putokaz pokraj puta ukazivao je na njega, ali ja sam ga ipak spazio. Zasigurno je moguće ustvrditi tko je taj koji mi je zapovjedio nastavak puta prema granici što je bilo u suprotnosti sa zapovjedi koju sadržava Ključni dokument 228.[13] *Popis časnika u pratnji general-poručnika McCreeryja morao je biti zabilježen u Ratnom dnevniku Osme (8.) armije.*

Bio sam pomoćnik ađutanta i obavještajni časnik u 13. korpusu 105. Protuoklopnoj pukovniji. Prilažem presliku pukovnijske zapovijedi s mojim potpisom kako bih to potvrdio. Također sam bio zapovjednik borbene postrojbe za vrijeme borbi u Italiji. Imao sam iskustvo u obavještajnom radu na terenu. Moje kolege u 13. korpusu bili su bojnik (major) Le Grice i poručnik Peter Mason.

Povijest će htjeti saznati zašto je general-poručnik McCreery zanemario zapovijed Feldmaršala Alexandera od 23. svibnja 1945.

---

12 THE REPATRIATIANS FROM AUSTRIA IN 1945 , Report of an inquiry, Brigadier Anthony Cogwill, Lord Brimelow, Christopher Booker ESQ, str. 224. „ za vrijeme priprema za diskusiju o politici vezanoj uz repatrijaciju s predstavnicima AFHQ 26.-27. svibnja general McCreery je 24.-25. svibnja obavio opsežan posjet području Petog korpusa i kao zaključak razgovora u njegovom zapovjedništvu dao je punu podršku postupcima Petog korpusa. Tek kad je nešto kasnije završena operativna faza repatijacije general McCreery je zabranom daljnjih prisilnih izručenja odgovorio na predstavke koje su mu podastrli predstavnici Crvenog kiža i Savezničke vojne uprave.

13 KP 228 (PRO FO 1020/42)

Žig s datumom od 24. svibnja 1945. (datum dolaska poruke u Peti korpus)

Akcija : Osma armija

Informirati : 15. armijsku skupinu, Peti korpus, Distone

Od: AFHQ

Poziv na poruku Zapovjedništvo Osme armije A 4113 od 23. svibnja

Slažemo se da sve JUGOSLAVENSKE državljane u području Osme armije trebate vratiti JUGOSLAVENIMA JEDINO AKO TO NE UKLJUČUJE UPOTREBU SILE, u tom slučaju s njima postupati u suglasju sa zapovjedi (nečitko) od 17. svibnja

Razlog zašto sam u mojoj drugoj Izjavi pod prisegom (Affidavit) odabrao 19. svibnja 1945. bio je jednostavan, proces za klevetu otkrio je da su Hrvati bili prvi repatrirani jugoslavenski ratni zarobljenici. Prilagodio sam se tom novom podatku. Tek kad sam kasnije primio kopiju Cowgillovog izvješća i u njemu našao podatak o 900 Hrvata postalo mi je jasno da moja prva Izjava (Affidavit) koja je u završnoj analizi odredila datum mog angažiranja prema kraju svibnja bila ispravnija verzija datuma.

7/.

Čini se da su tih 900 Hrvata zaista bili vrlo važni. Brigadir Cowgill ih u svom izvješću spominje nekoliko puta. Moram izjaviti da sam tih 900 Hrvata preuzeo duboko u Austriji, daleko od granice. Njihov povratak nije imao ništa s čišćenjem palube za akciju. Oni su ionako već bili potpuno izvan tog područja. Preuzeo sam ih na sjevernoj strani planinskog lanca u području Radstadta sjeverno od Spittala. Bili su miroljubivi, nisu pravili teškoće i nikome nisu smetali. Koliko mi je poznato to je bio jedan jedini put da sam morao izaći izvan našeg područja kako bih preuzeo zarobljenike.

U Sunday Timesu od 12. siječnja 1991. zapazio sam da će grof Tolstoj objaviti proširenu hrvatsku verzija svoje knjige. To što se izdavanje knjige podudarilo s proglašenjem hrvatske neovisnosti čini neodložnim rješenje važnog pitanja: da se krivnja sada i ovdje pripiše onome čija je zapravo. Sigurno nije od gospodina Churchilla ni Feldmaršala Alexandera.

Mnogo vam se zahvaljujem na preslikama novinskih članaka. Nisam još bio u prilici da ih pročitam i čim uzmognem poslat ću vam moje komentare.

S najboljim željama.

Iskreno vaš

Vlastoručni potpis

BERNARD O'SULLIVAN

Prilog 3. Izjava Bernarda O'Sullivana dana pod prisegom dana16. travnja 1987.

SVIMA KOJIH SE TIČE

JA, JACOBUS CASPARUS HENDRICKUS MULLER

Državni bilježnik Vrhovnog suda Južne Afrike (Provincija Rt Dobre Nade) ovime potvrđujem da je

IAN ALEXANDER DICHMONT

čiji potpis je priključen Izjavi danoj pod prisegom (Affidavit) koju je 15. travnja 1987. potpisao BERNARD FRANCIS O' SULLIVAN, označenoj oznakom „A“, javni bilježnik zakonom priznat i zaprisegnut, koji prebiva i obavlja svoj posao u Cape Townu u Provinciji Rt Dobre Nade i ima se dati puna vjera i povjerenje svim Odlukama (zaključcima, zakonima), Sredstvima (instruments), Dokumentima i Pismenima potpisanim od njega u tom svojstvu na Sudu i na osnovi toga u rečenoj Provinciji.

POTVRĐENO MOJIM POTPISOM I OVJERENO SLUŽBENIM PEČATOM UREDA, u Cape Townu, kao što je već gore rečeno, ovoga 16. TRAVNJA godine Gospodnje Tisuću devet stotina osamdeset i sedme (1987.).

Vlastoručni potpis

Protokolist Vrhovnog Suda Južne Afrike (Provincija Rt Dobre Nade)

A F F I D A V I T

JA, BERNARD FRANCIS O' SULLIVAN ovim se zaklinjem i izjavljujem :

1. DA prebivam u „Valentia“, Victoria Road, Bantry Bay, Cape Town, Južna Afrika.

2. DA sam rođen osmanaestog dana u prosincu 1918.

3. DA sam odvjetnik u administrativnom području Provincije Cape Vrhovnog Suda Južne Afrike koji pruža odvjetničke usluge pod imenom O' Sullivan& Company na adresi United Buildings, Main Road, Claremont, Cape Town.

4. DA sam u svibnju 1945. bio poručnik u 64. Protutenkovskoj (Protuoklopnoj) pukovniji, Kraljevsko topništvo, koja je bila dio 78. pješačke divizije Osme Armije. Da sam se 1943. prijavio u Britansku vojsku, prije toga sam od 1940. služio u Južnoafričkoj vojsci.

Da prilažem presliku moje fotografije objavljene kao vijest iz 78. divizije zajedno s preslikom pisma Ministarstva rata. (Prilog A&B).

Da sam u to vrijeme konačio u Pattendorfu, zapadno od Spittala u Koruškoj (Prilog C preslika dijela vojne karte koja mi je izdana u to vrijeme).

DA se JA ne mogu sjetiti točnog datuma dolaska u Austriju, ali sam u Austriji boravio oko dva tjedna kad se dogodio sljedeći događaj. Mogu procijeniti da se događaj zbio bliže kraju svibnja 1945.

5. DA sam dobio koordinate na karti i da mi je rečeno da prevezem jedan broj hrvatskih vojnika koji su se predali.

6. DA su se koordinate na karti odnosile na mjesto čije ime sam zaboravio. Ispostavilo se da je to otvoreno polje s druge strane planina sjeverno od Spittala. Do tamo mi je trebalo oko dva sata vožnje.

7. Da je moja zapovjed bila napisana pisaćim strojem i da sam je bacio kad sam izvršio zadatak. Ne mogu se sjetiti tko ju je potpisao. Bilo mi je zapovjeđeno da smjesta dopratim Hrvate i predam ih pod nadzor Velške Garde (Welsh Guards) koju sam trebao naći u mjestu Rosenbach jugoistočno od Villacha. To je bilo sve što je pisalo u kratkoj zapovjedi (message pad). Činjenica da se Rosenbach nalazio blizu jugoslavenske granice nije mi značila ništa. To područje bilo mi je potpuno novo. Bili smo silno zaposleni skupljanjem zarobljenika, njihovim smještanjem u ograđen prostor i naporom da ih nahranimo.

Uvjeti su bili kaotični, tisuće raseljenih lica pokušavalo se zakrčenim cestama vratiti kući.

Među njima bili su zatvorenici koncentracijskih logora još uvijek u plavim zatvoreničkim odorama s bijelim prugama. Bilo je mnogo zbrke, a malo vremena za razmišljanje, ogromnu teškoću je predstavljalo sporazumijevanje na različitim jezicima. U svoj toj zbrci jednostavno smo izvršavale naše zadaće što smo brže mogli i bez mnogo pitanja. Nisam mogao ni pomisliti da je u toj posebnoj zapovjedi nešto što je razlikuje od drugih.

8. Da sam se s otprilike 40 dočasnika i vojnika uputio preko planine do označenog mjesta.

Stigao sam oko 10 sati ujutro i na otvorenom polju našao tri generala i oko 800 naoružanih ljudi (vojnika).

9. Da su tri generala sjedila za stolom na rubu polja, pila vino i pušila dok je svećenik u sredini polja služio Svetu misu.

10. Da su se generali obradovali kad su me vidjeli i ponudili me vinom iturskim cigaretama što sam prihvatio. Zamolili su za dozvolu da se misa završi i tome sam se spremno odazvao.

Oni su me očito čekali. Razgovor se vodio preko svježe obrijanog čovjeka, mršavog lica boležljivo žute puti, malo višeg rasta od prosječne visine koji je vrlo dobro govorio engleski. Rekao mi je da je prije rata obnašao prilično visok položaj u uredu Lloyd-Triestino Shipping Line u Trstu. Kad su mi se generali obraćali, jasno se sjećam, odlučio sam s njima skoro u potpunosti razgovarati preko prevoditelja. Moja uobičajena taktika u takvim situacijama bila je da govorim francuskim jezikom kojim sam se služio. Kad sam se obraćao generalima vjerojatno sam govorio francuski. Ne mogu se sjetiti je li itko od njih govorio engleski. Čini se da smo se dobro snalazili i bez engleskog. Generali su imali čvrsto držanje, bili su srednje visine, ali osim toga ne bih ih mogao opisati. Ipak moj odnos s njima razvijao se preko prevoditelja koji me uvukao u razgovor i jedino preko njega sam se s njima stvarno sporazumijevao. Prevoditelj je bio oko deset godina mlađi od generala.

11. Prevoditelj me je pitao kuda ih vodim i ja sam mu odgovorio da ih vodim na jug gdje ću ih u skladu s mojom zapovjedi predati britanskoj pukovniji. Moj odnos s njima bio je srdačan. Činilo se da je odgovor zadovoljio generale.

Kad je misa završila zatražio sam da se vojnici ukrcaju u vozila. Svi vojnici su bili naoružani. Nije mi bilo zapovjeđeno da ih razoružam.

12. Kako sam se vozio u zaplijenjenoj limuzini Mercedes Benz zamolio sam dva generala i prevoditelja da mi se pridruže. Treći general se vozio iza mene. Mislim da se vozio u Tatri. Posjedovali su čudan zbir motornih vozila. Jedno od vozila bio je Studebaker. Konvoj je krenuo s mojim vozilom na čelu. Momčad je bila ukrcana na otvorenim kamionima.

13.. DA se u mom vozilu poveo dug razgovor. Konačan ishod tog razgovora bila je prevoditeljeva poduka koja je glasila: Iako su se Hrvati borili uz Nijemce to je za njih bilo manje od dva zla. To su bile njegove istinite riječi.

Rekli su mi da je bilo potpuno nemoguće ostati neutralan, da su bili u teškom položaju i da su se zbog toga radije borili s Nijemcima nego s Rusima. Bili su anti-komunisti. Očito su me htjeli impresionirati, ali ja sam ih ipak pažljivo slušao. Nisam s njima mogao ravnopravno raspravljati o toj stvari, jer sam vrlo malo znao o sukobima među narodima u njihovoj državi.

Ipak su mi jasno predočili sljedeću stvar. Veselili su se uvjetima predaje prema kojima će postati zarobljenici vojske protiv koje su se borili u trenutku stvarne predaje i nikome drugome, kao i tome što su pod mojom privremenom zaštitom sve do trenutka kad ću ih predati britanskoj pukovniji. Do tada još uvijek nisu položili oružje.

Bili su zadovoljni što ću ih predati britanskoj pukovniji koja će ih razoružati. Ja sam također bio zadovoljan, jer je to bila pravilna zakonska pozicija sukladna uvjetima kapitulacije.

14.. Nakon sata vožnje počeli smo se uspinjati. Jasno se prisjećam oznake nagiba na prometnom znaku pokraj puta. Iznosila je 29%. Stala je padati kiša, a put nije bio asfaltiran. Hrvati su morali sići s otvorenih kamiona i gurati ih, jer su gume proklizavale po putu. Ususret nam je dolazila Pukovnija poljskog topništva s haubicama kalibra 25 funti (87 mm/3.4 incha) i mi smo bili prisiljeni sići s puta. Kad smo ponovno krenuli general koji me je slijedio povikao je da mu je mašina „KAPUT". Viknuo sam mu da ću ga čekati u Spittalu. Rukom sam mu pokazao na drugu stranu planine. Padala je jaka kiša. Nikada ga više nisam vidio.

15. Pri dolasku u Spittal nekoliko minuta sam čekao generala no on se nije pojavio. Nastavili smo bez njega. Tada smo zaokrenuli na istok. Generali su me upitali zašto idemo na istok. Potpuno prostodušno sam im rekao da idemo u Rosenbach. To im nisam ni pokušao sakriti. To bih im rekao i da su me ranije pitali. Kad su to čuli jako su se uznemirili, rekli mi da se Rosenbach nalazi na jugoslavenskoj granici i da ih u stvari vodim u Jugoslaviju gdje će svi biti strijeljani. To mi je bio prvi nagovještaj da se događa nešto krivo. Generali su rekli da imaju pravo na susret s britanskim generalom kako bi mu predočili njihov slučaj i da će se predati samo britanskoj vojsci. Rekli su da su u pitanju životi ljudi u vozilima iza nas i da je moja dužnost da se složim s njihovim zahtjevom.

16. Bio sam svjestan da je prethodnica Zapovjedništva Osme armije stigla u to područje. Vidio sam vojnu oznaku južno od glavnog puta između Spittala i Villacha kojem smo se upravo tada približavali. Pomislio sam da je posrijedi neka greška i smjesta sam odlučio odvesti generale u Istureno Zapovjedništvo Osme armije.

17. DA sam ostavio konvoj parkiran uzduž puta i poveo dva generala i prevoditelja prema Zapovjedništvu smještenom na uzbrdici. Zatražio sam generale da sjednu i sačekaju me dok sam sâm ušao u kuću.

18. DA su me odveli do stožernog časnika. Mislim da je imao čin bojnika. Bio je srednje visine, star oko četrdeset godina. Rekao sam mu da su vani dva hrvatska generala koji ne žele ići u Rosenbach, jer će ih sve postrijeljati Titove snage. Bojnik se odmah prema meni počeo neprijateljski ponašati. Upitao me s kojim pravom sam došao i kakve su moje zapovjedi.

Činilo se da je odlično upućen u njih. Rekao sam da mi je zapovjeđeno da u Rosenbachu dovedem zarobljenike i predam ih Velškoj gardi. Bojnik me je tada žestoko prekorio. Razbjesnio se. Rekao mi je da izvršim zapovijed ili ću snositi posljedice i rekao mi da krenem. Izašao sam, no on me slijedio. Na moje potpuno iznenađenje prevoditelj se za vrijeme mog boravka u kući presvukao u civilnu odjeću. To je bojnika još više razbjesnilo, žestoko je prekorio prevoditelja i upitao ga kojim pravom je skinuo vojnu odoru. Bojnik mi je ponovio da krenem. Vratio sam se do konvoja i nastavio prema istoku.

19. Raspoloženje u mom vozilu postalo je napeto. Generali su odbili razgovarati i nešto su među sobom šaputali. Mogao sam jedino pretpostaviti da su zaključili da nisam dobro objasnio njihov slučaj ili još gore da sam ih varao od samog početka. Oni nisu vidjeli kako mi je u zgradi bojnik očitao bukvicu.

20. Do tog vremena već se smračilo i ja sam krivo skrenuo. Bilo smo već dobrano odmakli na putu prema Rosenbachu i bili istočno od Villacha. Pred nama se čula pucnjava i morali smo na uskom poljskom putu okrenuti konvoj. To je potrajalo neko vrijeme. Pojavili su se naoružani jugoslavenski partizani i stali su se s nama prepirati. Kad su vidjeli da smo svi naoružani i da ih brojem nadmašujemo napustili su nas i mi smo se istom cestom vratili. Ne mogu reći zašto tada jugoslavenski

zarobljenici nisu pokušali pobjeći. Svi su bili naoružani, lako su mogli iskočiti iz otvorenih kamiona i nestati u noći. Vjerojatno su se bojali ponovnog susreta s partizanima.

21. DA smo oko 10 sati navečer stigli u Rosenbach gdje sam našao postrojbu Velške garde. Kamionskim farovima osvijetlili su krug. Velški gardisti su zapovjedili da u tom krugu Hrvati odlože oružje na zemlju. Oni su to učinili. Hrpa je bila visoka i iznosila je oko 6 stopa (više od 2 metra). Hrvatima nije oduzeto ništa drugo. Titovi ljudi bili su u polumraku, udaljeni nekoliko koraka, na rubu osvijetljenog kruga jasno su se vidjele crvene zvijezde na njihovim kapama. Tada su ljudi (Hrvati) odmarširali Titovim ljudima.

Nakon toga više nisam mogao vidjeti što se događa, ali iz mraka se moglo čuti mnogo vike. Već je bilo oko 11 sati noću kad sam otišao, uzeo (rekvirirao) sam jedan hrvatski auto. Velškoj gardi ostavio sam oko dvadeset i tri motorna vozila.

22. Nemio slučaj (incident) me duboko uznemirio i sljedeći dan sam ga prijavio zapovjedniku. Znao je isto toliko kao i ja. Svi smo morali obaviti mnogo posla. Mislim da u svem tom kaosu nitko nije imao predodžbu o tome što se događa. U svakom slučaju nastavili smo sa sljedećim poslom, prikupljanjem novih zarobljenika i odvajanjem SS-ovaca od pripadnika Wehrmachta.

23. DA sam napustio Austriju dan nakon što je na Hirošimu bačena atomska bomba. Da sam bio otpušten iz vojske u rujnu 1945. u Cape Townu. Da sam 1946. bio užasnut kad sam pročitao u časopisu „Life“ da su svi zarobljenici u roku od nekoliko sati nakon izručenja partizanima bili strijeljani.

24. DA me taj nemio događaj opterećivao svih ovih 42 godine i često sam ga prepričavao svojoj djeci. Da sam pred dvije godine bezuspješno pokušavao pronaći primjerak časopisa „Life“. Zamolio sam knjižničare u Južnoafričkoj nacionalnoj knjižnici da ga pronađu. Uložili su mnogo vremena u traganju za njim. Također sam pisao njujorškom uredu časopisa Time/Life. Odgovorili su mi da bi izdanje iz rujna 1946. moglo biti ono koje tražim. Taj primjerak ne postoji u Južnoafričkoj javnoj knjižnici. Namjeravao sam istraživati dalje, ali sam zbog pritiska posla odgađao to učiniti. Tek nakon što sam pročitao knjigu Nikolaja Tolstoja „Ministar i pokolji“

shvatio sam što se stvarno događalo iza scene u Austriji u svibnju 1945.

25. DA sam ovu Izjavu pod prisegom dao potpuno nepristrano u interesu istine i povijesti.

Potvrđujem....

Vlastoručni potpis

Potvrđujem da je zaprisegnuti svjedok predamnom potpisao ovu službenu izjavu u Cape Townu, Republika Južna Afrika 15. travnja 1987. i da je potvrdio da zna i razumije sadržaj ove službene izjave, da nema nikakve prepreke da prisegne, da je drži dijelom svoje savjesti i da je izgovorio sljedeće riječi :

„Kunem se da je sadržaj ove svečane izjave istinit, tako mi Bog pomogao“.

IAN ALEXANDER DICHMONT

55 St.George's Street

CAPE TOWN

Republic of South Africa

Vlastoručni potpis

Javni bilježnik

Pečat

Prilog 4. Izjava Bernarda O'Sullivana dana pod prisegom 21. svibnja 1990.

SVIMA KOJIH SE TO TIČE

JA, JACOBUS CASPARUS HENDRICKUS MULLER

Državni bilježnik Vrhovnog suda Južne Afrike (Provincija Rt Dobre Nade) ovdje potvrđujem da je

IAN ALEXANDER DICHMONT

koji je potpisan pod Izjavu pod prisegom koju je dao BERNARD FRANCIS O'SULLIVAN, u svibnju 1990., označenu oznakom „A“, javni bilježnik po zakonitoj vlasti

propisno priznat i zaprisegnut, koji prebiva i obavlja svoju djelatnost u Cape Townu u Provinciji Rt Dobre Nade i da svi Postupci, Isprave, Dokumenti i Pismena u tom svojstvu potpisani od njega imaju punu vjeru i vjerodostojnost pred Sudom i zbog toga i po cijeloj navedenoj Provinciji.

IZDANO S MOJIM POTPISOM I SLUŽBENIM PEČATOM MOG UREDA u Cape Townu, 21. svibnja godine Gospodnje tisuću devet stotina devedesete (1990.)

Vlastoručni potpis

Javni Bilježnik

Vrhovnog suda Južne Afrike

(Odsjek Provincije Rta Dobre Nade)

SLUŽBENI PEČAT

IZJAVA DANA POD PRISEGOM

A F F I D A V I T

Ja, dolje potpisani

BERNARD FRANCIS O'SULLIVAN

risižem i kažem :

1. Da sam odvjetnik Vrhovnog suda Južne Afrike u Odsjeku Provincije Cape Town koji obavlja posao pod imenom O'SULLIVAN i DRUGOVI u zgradi United Building, Claremont, Cape Town i prebiva u predjelu „Waterville“, Ravine Road, Bantry Bay, Cape Town.

2. Da je svrha ove Izjave zahtjev Cowgillovoj komisiji da donese sljedeće posebne zaključke neovisne od drugih nalaza koje može donijeti u svezi s ratnim zarobljenicima Kozacima koji su 1941. bili sovjetski državljani i vojnici, a onda su dezertirali iz Ruske vojske da bi se priključili Njemačkoj vojsci;

(a) Da je pouzdano da 900 hrvatskih ratnih zarobljenika i dva generala koje sam predao Velškoj gardi u Rosenbachu 19. svibnja 1945. ili oko tog datuma, koji su u mom prisustvu odmah izručeni Titovim snagama, nisu bili sovjetski državljani;

(b) Da u svjetlu činjenice da ti hrvatski ratni zarobljenici nikada nisu bili sovjetski državljani pa zbog toga nisu ni bili predmet Sporazuma iz Jalte iz veljače 1945. oni nisu smjeli biti izručeni,

(c) Da se u interesu povijesti i pravde treba obznaniti identitet osobe koja je naredila Lordu Aldingtonu (Toby Low) da nakon dva dana, 21. svibnja 1945. retroaktivno potpiše zapovijed kad su već svi zatvorenici bili izručeni i vjerojatno strijeljani;

(d) Da je nakon primanja takve zapovjedi bila dužnost svakog časnika da razmotri moralni imperativ s kojim se sučelio kod pitanja tih hrvatskih ratnih zarobljenika i da je u Ratnom dnevniku morao napisati službenu bilješku kako se suprotstavio takvoj zapovijedi i da Klauzula 2(c) u Anexu „A" nije smijela nikad biti pridodana.

3. Da se pozivam na moju Izjavu pod prisegom od 15. travnja 1987. i potvrđujem da je njen sadržaj otvoren izvjesnim dopunama i dodatnim pojedinostima koje sadrži ova Izjava.

4. Da su se u procesu Lorda Aldingtona protiv Grofa Tolstoja i Nigel Wattsa pojavili dokazi koji nisu bili osporeni :

(a) Da su hrvatski ratni zarobljenici bili prvi jugoslavenski ratni zarobljenici koji su izručeni Titovim snagama;

(b) Da su ta izručenja prestala 19. svibnja 1945. i zatim se nakon nekoliko dana nastavila;

(c) Da su ta izručenja završila dva dana prije nego što je brigadir Toby Low (Lord Aldington) 21. svibnja 1945. retroaktivno potpisao zapovijed (Annex A);[14]

---

14 PRILOG „A" , TAJNO,
PREDMET : Određenje (definicija) Ruskog državljanstva

MAIN 5. korpus
21. svibnja 1945.

a) svaki pojedinac koji se sada nalazi u našim rukama, a koji je u vrijeme kad je pristupio njemačkim snagama ili koji se pridružio borbi s njemačkim snagama i koji je 1938. živio unutar granica SSSR-a držat će se za sovjetskog državljanina u svrhu izručenja.

5. Da sam pogriješio u mojoj Izjavi pod prisegom od 15. travnja 1987. kad sam ustvrdio da sam predao dva generala i 900 hrvatskih ratnih zarobljenika „u drugoj polovici svibnja 1945.“ Da je pravi datum 19. svibnja 1945. ili neposredno oko njega.

6. Da je sasvim razumljivo da je nakon četrdeset i dvije godine u Izjavi pod prisegom načinjena pogreška od nekoliko dana.

7. Da je preslika moje Izjave bila u rukama pravnih zastupnika Tužiteljstva i Obrane prije procesa Lorda Aldingtona protiv Grofa Tolstoja i gospodina Nigel Wattsa.

8 . Da sam već bio na odlasku iz Cape Towna za London kako bih svjedočio kad su mi savjetovali da ne dolazim, jer su dokazi suženi, ne radi se o procesu protiv ratnog zločina već samo o suđenju za klevetu i da moji dokazi u suđenju za klevetu nisu važni.

9. U vezi s pitanjem jesu li obavještajni stožerni časnici u Glavnom stožeru Osme (8.) armije znali da postoji velika vjerojatnost da će gore navedeni hrvatski ratni zarobljenici biti likvidirani bez suđenja ja doista vjerujem da su oni imali dobre razloge vjerovati da postoji takav visoki faktor vjerojatnosti.

10. U dokaz te tvrdnje potvrđujem da sam razmotrio to pitanje s osobnim prijateljem koji je bio potpukovnik u Britanskoj vojsci i surađivao s Titovim snagama. Rečeni potpukovnik još je živ i potvrdit će sljedeće.

11. Taj bivši časnik me je izvijestio da je u rujnu 1944. djelovao na otoku Visu smještenom zapadno od jugoslavenske obale. Surađivao je s Titovim snagama koje su nosile britanske odore. Zajedničkim naporom zarobili su 180 vojnika Wehrmachta.

---

b) Svaki pojedinac iako ruske krvi (podrijetlom Rus) prije nego je pristupio njemačkim snagama, a nije nakon 1930. bio u SSSR-u do daljnje zapovijedi NE ĆE biti držan za sovjetskog državljana.

c) U svim dvojbenim slučajevima s pojedincem će se postupati kao sa sovjetskim državljanom.

VLASTORUČNI POTPIS
Brigadir
Glavni stožer

12. Bilo je uobičajeno podijeliti zarobljenike i taj je potpukovnik poslao svoju polovicu zarobljenika brodom u Bari na jugoistok Italije.

13. Dva dana kasnije potpukovnik je upitao jugoslavenskog časnika što se dogodilo s ostalih 90 zarobljenika na što je on pokazao jamu u kojoj su ih postrijeljali i zakopali (90 zarobljenika). Da je jedan zarobljenik još uvijek disao. Potpukovnik je naredio je da se preživjeli zarobljenik izvuče iz jame. Nakon toga ga je poslao na liječenje u Bari.

14. Da je navedeni potpukovnik time bio duboko potresen i odmah je o tome izvijestio Zapovjedništvo Savezničkih snaga u Caserti u Italiji. Kratko nakon toga Maršal Tito je otputovao u Casertu, ali nije poznato je li taj nemio slučaj bio povod za taj posjet.

15. Neovisno od tog slučaja uistinu vjerujem da je stav maršala Staljina i maršala Tita prema postupanju s ratnim zarobljenicima bio dobro poznat stožernim obavještajnim časnicima u Zapovjedništvu Savezničkih snaga kao i u Zapovjedništvu Osme (8.) armije, ako već nije bio poznat na razini Korpusa. U svezi s tim pozivam se na Prilog (Annex) „B“ (Vanjska politika Sjedinjenih država u diplomatskim dokumentima, Konferencije u Kairu i Teheranu 1943. Ured za tisak Vlade Sjedinjenih američkih država, Washington 1961.). posebice na stranicu 554. gdje se vidi da se premijer gospodin Winston Churchill snažno odupro stavu Maršala Staljina koji se ticao brzog smaknuća običnih ratnih zarobljenika.[15]

16. Da ja uistinu vjerujem da nije bilo opravdanja da Osma (8.) armija izda zapovijed Petom (5.) Korpusu da se hrvatski ratni zarobljenici uvrste među one koje će biti

15 Foreign Relations of the United States, Diplomatic papers, The Conferences at Cairo and Teheran 1943. United States Goverment Printing Office, Washington 1961. The Teheran conference, str. 554.

Maršal Staljin :

(1) Najmanje 50 000 moguće i 100 000 oficira njemačkog Generalštaba mora biti fizički likvidirano (..)

Predsjednik (Roosevelt) je rekao u šali da bi on odredio broj njemačkih Generalštapskih časnika koje bi trebalo smaknuti na 49 000 ili više.

Premijer (Churchill) se oštro suprotstavio onome što je nazvao hladnokrvnom egzekucijom vojnika koji su se borili za svoju domovinu. Rekao je da ratni zločinci moraju platiti za svoja djela kao i pojedinci koji su počinili barbarska djela u duhu Moskovskog spprazuma koji je sam napisao i moraju stati pred sud zemlje u kojima su počinjeni zločini. On se međutim odlučno odupro pogubljenjima zbog političkih razloga.

izručeni Titovim snagama te da budu uključeni u Klauzuru 2(c) Annexa „A“. Da ja osnivam to vjerovanje na činjenici kako Hrvati nikada nisu bili sovjetski državljani i Sjedinjene američke države, Velika Britanija i Sovjetski savez ih definitivno nisu držali za sovjetske državljane. U vezi s tim pozivam se posebice na Prilog (Annex) „C“. (Vanjska politika Sjedinjenih amaričkih država u diplomatskim dokumentima, Konferencije na Malti i Jalti 1945. Ured za tisak Vlade Sjedinjenih američkih država Washington 1955.) Pozivam se posebice na stranicu 985.[16] *Valja naglasiti da se radilo o bilateralnom ugovoru između Sjedinenih američkih država i Sovjetskog saveza koji nije uključivao Veliku Britaniju. Treba primiti na znanje sa stranice 866.*[17] *da ne postoji zapis s nikakvog sastanka na kojem bi Velika Britanija potpisala trilateralni sporazum o tom pitanju.*

17. Da je Prilog tomu navod (citat) iz novina „Nezavisna Država Hrvatska“, mjesečnika tiskanog u Torontu u

---

16 BILATERALAN DOKUMENT

Sporazum između Sjedinjenih američkih država i Sovjetskog saveza u svezi s oslobođenim ratnim zarobljenicima i civilima , Sporazum između Sjedinjenih američkih država i Sovjetskog saveza koji se odnosi na oslobođene ratne zarobljenike i civile,Sporazum o ratnim zarobljenicima i civilima koje su oslobodile snage koje su djelovale pod sovjetskim zapovjedništvom i snage koje su djelovale pod zapovjedništvom snaga Sjedinjenih američkih država

Vlada Sjedinjenih američkih država s jedne strane i Vlada Saveza sovjetskih socijalističkih republika s druge strane u želji da stvore uvjete za brigu i repatrijaciju državljana Sjedinjenih američkih država koje su oslobodile snage koje su djelovale pod sovjetskim zapovjedništvom i za sovjetske državljane oslobođene od snaga koje su djelovale pod zapovjedništvom Sjedinjenih američkih država, dogovorile su se kako slijedi :

Svi sovjetski državljani oslobođeni od snaga pod zapovjedništvom Sjedinjenih država i svi državljani Sjedinjenih država oslobođeni od snaga pod sovjetskim zapovjedništvom bit će bez odlaganja nakon oslobođenja, odvojeni od neprijateljskih ratnih zarobljenika i s njima će se postupati odvojeno u logorima ili područjima (točkama) okupljanja (koncntracije sve dok ne budu predani vlastima Sovjetskog saveza ili Sjedinjenih država, zavisno od slučaja, na mjestima koje će se unaprijed dogovoriti gorenavedene vlasti. …..

Članak 2

Ugovorne strane osigurat će da njihove vojne vlasti bez odlaganja izvijeste odgovarajuće organe druge strane (party) o pronalaska državljanima druge ugovorene strane kod njih i u isto vrijeme će poduzeti odgovarajuće korake kako bi se primijenili dogovorene uvjete iz ovog ugovora.

Članak 3

Osnova za postupanje prema civilima bit će koliko god je to moguće ista kao što je dogovorena za vojnike (redove).

17 Zabilješka 4 na dnu stranice 866. Nacrta sporazuma o ratnim zarobljenicima, *Nema tragova da je takav sastanak ikada održan.*

svibnju 1989. u kojima su moji dokazi potanko ispričani i gdje se vidi da moj stav podržava „Nezavisna Država Hrvatska“ (Prilog „D“).

Vlastoručni potpis

Bernard O'Sullivan

Potvrđujem da je zaprisegnuti svjedok predamnom potpisao ovu Izjavu u Cape Townu, Republika Južna Afrika 20. svibnja 1990. i da je potvrdio da zna i razumije sadržaj te Izjave i da nema nikakve zapreke da zaprisegne, da to drži pitanjem svoje savjesti i da je izgovorio sljedeće riječi :

„Kunem se da je sadržaj ove svečane izjave istinit, tako mi Bog pomogao“.

Vlastoručni potpis

Javni bilježnik

Ian Alexander Dichmont

IAN ALEXANDER DICHMONT
55. St.George's Street,
CAPE TOWN.
Republika Južna Afrika

Službeni pečat

5. Sudbina skupine od 900 hrvatskih vojnika i dva generala (O'Sullivanova skupina)

Mnogo truda sam uložio kako bih u povijesnim izvorima pronašao trag skupine Hrvata (900 vojnika i dva generala) koju je britanski poručnik Bernard Francis O' Sullivan 24. svibnja 1945. u Rosenbachu predao postrojbi Velške garde, ona ih razoružala i odmah predala vojnicima jugoslavenske Četvrte armije (11. dalmatinske udarne brigade), koji su ih uz viku i prijetnje odveli u mrak i po svemu sudeći u smrt. Taj britanski časnik, gonjen savješću i potaknut knjigom Nikolaja Tolstoja *Ministar i pokolji*, dao je pred javnim bilježnikom Južne Afrike dvije *Izjave pod prisegom* u kojima je potanko opisao svoju ulogu u tom događaju. Izjave je poslao u London no britansko pravosuđe ih nije prihvatilo kao dokaze u sudskom procesu lorda Aldingtona protiv lorda Nikolaja Tolstoja. U više navrata bez ikakva uspjeha nudio se kao svjedok, obraćao britanskim premijerima Majoru i

Blairu. U razgovoru s novinarom Željkom Krušeljom objasnio je razloge svoje uporne borbe da se dozna istina o *moralnom posrtanju visokih britanskih časnika i političara.*

- Desetljećima sam radio kao tužilac ili odvjetnik, tako da mi je jasno da je odvođenje hrvatskih vojnika u smrt bez suđenja neoprostiv zločin, suprotan svim onim idealima koji su proklamirani u borbi protiv nacizma. Upravo zato ne želim šutjeti, iako sam svjestan da mi vrijeme sve više izmiče.[18]

Izjave Bernarda O'Sullivana vrijedan su povijesni prilog koji baca više svjetla na ulogu Britanske armije u repatrijaciji učinjenoj protiv volje izručenih i dokaz ljudskosti jednog broja britanskih časnika koji su morali vojnički poslušno obaviti tu dužnost protivnu njihovim ljudskim i moralnim principima.

Prihvatio sam se prijevoda njegovih Izjava i popratnih dokumenata s vjerom da ću tako odati počast nestalim hrvatskim vojnicima i britanskom časniku koji je znao što mu je časnička i ljudska dužnost: da učini sve kako bi se doznala istina o sudbini devetstotina ljudskih bića. To je bila i želja Bernarda O'Sullivana koju je prenio hrvatskom novinaru i povjesničaru Željku Krušelju: Na koncu konca, unatoč svih tih mojih teškoća i neuspjeha, uvjeren sam da će cjelovita istina o zbivanjima na austrijsko-jugoslavenskoj granici ipak biti obznanjena. Jako bi me radovalo doživjeti takvu moralnu satisfakciju.[19]

6. Bernard O'Sullivan

Rođen u Cape Townu 1918., bio je student kad je počeo Drugi svjetski rat i dobrovoljno se prijavio u tek stvorenu Južnoafričku vojsku. Nakon što je 1940. najveći dio njegove pukovnije pao u njemačko zarobljeništvo prijavio se u Britansku vojsku. Prošao je nekoliko ratišta (afričko i talijansko) i početkom svibnja 1945. došao sa svojom postrojbom 78. pješačkom divizijom u Korušku. Bio je pripadnik 64. protuoklopne pukovnije (regimente) koja se nalazila u okviru 78. pješačke divizije (zapovjednik 78. pješačke divizije general Arbuthnott, dijelovi divizije su bile 11., 36. O'Sullivanova i 38. brigada). Sedamdest i osma pješačka divizija bila je jedna od divizija Petog korpusa

---

18 Željko KRUŠELJ, „Ne želim više šutjeti: Britansko izručenje Hrvata Titovim partizanima neoprostiv je zločin“, *Večernji list*, 26. II. 1998.

19 ISTO, 27.II. 1998. „Izvršio sam zapovijed: Odveo sam u smrt 900 Hrvata“.

(zapovjednik general-poručnik Charles Keightly), koji je uz 13. korpus bio dio britanske Osme armije (zapovjednik general Richard McCreery). Otkad je vojskovođa feldmaršal Montgomerry poveo Osmu armiju u pobjedonosnu bitku kod El Alameina 1942. više nije znala za poraz. Na kraju rata Peti korpus je ušao u južnu Austriju i zauzeo britansku okupacionu zonu koja je obuhvaćala dio Tirola, Korušku i dio Štajerske dok je Trinaesti korpus pod zapovjedništvom general-poručnik Johna Hardinga ušao u Trst i zaustavio se u dodiru s jugoslavenskim snagama uzduž rijeke Soče. Peti korpus su činile: Šesta oklopna divizija (s 1. Velškom gardijskom brigadom), 46. pješačka divizija i 78. pješačka divizija unutar koje je bila 36. pješačka brigada. Njen dio je bila 64. (O'Sullivanova) protuoklopna pukovnija. Poručnik O'Sullivan bio je u svibnju 1945. stacioniran u Pattendorfu, u blizini Spittala, u Koruškoj i obavljao je dužnost obavještajnog časnika.

Kapitulacijom njemačkih snaga u Italiji i južnoj Austriji britanski vojnici su se bavili razoružavanjem, razvrstavanjem i brigom da tu ogromnu masu zarobljenika razmjeste u logore. Za poručnika O'Sullivana odlazak po skupinu Hrvata bio je rutinski posao, dobio je kratku pismenu zapovijed s podacima o mjestu skupine i cilju, njihovoj predaji Velškoj gardi u Rosenbachu. Po obavljenom zadatku zapovijed je, što je u ratu uobičajeno, uništio. Kao i velika većina britanskih časnika malo je znao o ratnim zbivanjima na prostoru Jugoslavije. Na pitanje novinara Krušelja je li uopće razlikovao partizane, ustaše, domobrane, četnike i bjelogardejce, odnosno tko se s kim borio odgovorio je kako o tome nije ništa znao. *Odgovor je u popunosti negativan, iako sam kao student dobro bio upućen u nužnost suprotstavljanju nacizmu i fašizmu (..) za mene su zbivanja u jugoistočnoj Europi bila velika nepoznanica. Dakako, u tisku sam ponešto pročitao o Titu i partizanima, načuo sam i o četnicima, makar mi baš i nije bilo jasno na čijoj su strani, a nakon dolaska u Korušku bilo mi je rečeno kako su ustaše kvislinzi koji su do posljednjeg trenutka ostali odani Hitleru. Sve je ostalo bilo odviše komplicirano.*[20] Hrvatski časnici, dva generala koje je pozvao u svoj auto da se s njim voze, upoznala su ga s osnovnim podatcima o prirodi sukoba s komunistima, o suradnji s Nijemcima kao o manjem zlu, o strahu od partizanske osvete i o svojem povjerenju u englesko vojničko poštenje. Poručnik britanske vojske nije mogao ni zamisliti da bi britanska vojska mogla nekoga bez dokaza krivnje poslati u sigurnu smrt. Pod dojmom njihovih

20 ISTO

argumenata zaustavio je konvoj i pokušao u Isturenom stožeru Osme armije ishodovati susret hrvatskih generala s po činu njima ravnim engleskim, no neki bojnik u Isturenom zapovjeništvu Osme armije *postao je neprijateljski raspoložen* kad mu je prenio strah hrvatskih generala da ne žele iće u Rosenbach, jer će biti izručeni Titovim partizanima i strijeljani.

> *- Povišenim je glasom napomenuo da dobro zna koje su moje naredbe, odnosno da Hrvate bespogovorno moram u Rosenbachu predati Walleškoj (Velškoj) gardi. Zatim me je nastavio žestoko koriti, prijeteći i suočavanjem s posljedicama što je značilo moje stavljanje pred vojni sud.* [21]

Bio je i svjedok grubog postupka Velših gardista pri razoružavanju i odmah nakon toga predaji partizanima. Sutradan je svoje dojmove prenio pretpostavljenom no ni on nije bio upućen u cjelinu događaja. Ostatak vremena do odlaska iz Austrije dalje se bavio prihvatom, razvrstavanjem i prebacivanjem velikog broja njemačkih ratnih zarobljenika u logore u Italiji i Njemačkoj pa je epizodu s izručenjem 900 vojnika ubrzo zaboravio.

Na dan eksplozije prve atomske bombe u Hirošimi otputovao je iz Austrije i uskoro je demobiliziran. Vratio se u Cape Town, završio pravo i uspješno se počeo baviti odvjetničkim poslom. Jedan članak u časopisu *Life* u jesen 1946. (O'Sullivan misli da je to bilo u broju od rujna) vratio ga je u surovu stvarnost tek proteklog rata. U članku je pisalo da su sve izručene ratne zarobljenike Titovi vojnici ubrzo nakon repatrijacije likvidirali. Činjenica da je i nesvjesno pomogao u likvidaciji 900 ljudi počela ga je progoniti i dugih četrdeset i dvije godine pokušavao se osloboditi te muke. Pojava knjige Nikolaja Tolstoja *Ministar i pokolji* 1986. potakla ga je na davanje prve *Izjave pod prisegom* (16. travnja 1987.) u kojoj je potanko opisao kako je otpratio 900 hrvatskih vojnika i dva generala, jedan je putem pobjegao, od Radstadta do Rosenbacha i predao ih pripadnicima Velše garde koji su ih pod prijetnjom sile razoružali i odmah izručili Titovim snagama. Ni časnici Velške garde u Rosenbachu nisu bili previše ljubazni. *Zašto, dovraga, toliko kasniš* ? Razoružali su Hrvate i *potjerali ih prema partizanima.*

Do pojave Tolstojeve knjige odvjetnik i tužitelj Bernard O'Sullivan godinama je, bio uvjeren da je ratni zločin čijim sam nesvjesnim sudionikom bio i ja osobno, proizlazio iz

21 ISTO

nesretnog spleta okolnosti, kao i neizvršavanje službenog stava da se hrvatski, slovenski, kozački i ostali vojnici ne mogu izručivati protivno njihovoj volji. Drugim riječima, mislio sam da je to jedan izolirani incident. Tek sam iz Ministra i pokolja shvatio da je iza zavjese bila riječ o prljavoj političkoj igri, koju je životima platilo tisuće nevinih ljudi.[22]

U sitnoj omašci Cowgillove komisije Bernard O'Sullivana je otkrio da je riječ o svojevrsnom planu, ako već ne i zavjeri. U dokumentu/izvješću Osme armije za 24. svibnja stoji da je vrijeme predaje 900 Hrvata Jugoslavenima 16.55 dok se stvarna predaja dogodila oko 22.00. Ta indikativna zabuna u terminu samo potvrđuje da je u stožeru Osme armije izručenje bilo unaprijed planirano.

U iskazima svjedoka objavljenim u *Cowgillovom izvješću*, obimnom dvotomnom izvješću o istraživanju repatrijacije kvislinških snaga iz Austrije 1945.(Hrvata, Slovenaca, Srba, Crnogoraca i Kozaka) spominje se da je preuzimanje zarobljenika išlo *glatko*, nije bilo primjene sile i poštovana je procedura. Britanski vojnici su razoružavali *jugoslavenske otpadnike*/*Quislinge* (pojmovi koji se često koriste u Cowgillovom izvješću) i predavali ih jugoslavenskim snagama, partizanski časnik vršio je evidenciju primljenih zarobljenika, a jugoslavenski vojnici su brinuli da časnici, žene i djeca dobiju mjesta u putničkim vagonima (sic!). Očito su postojali popisi zarobljenika, kod Britanaca i Jugoslavena, jer u jednom dokumenatu stoji da su popisi predani jugoslavenskoj strani. Postoje li ti popisi još uvijek u nekim jugoslavenskim vojnim OZNINIM/KNOJEVIM ili UDBINIM/KOSOVIM arhivima ili su po dolasku u Jesenice ili tijekom vremena uništeni ? Britanski popisi bi trebali postojati (ako i u njihovim arhivima nisu kao suvišna građa izbrisani/uništeni na što upućuje lord Tolstoj u svojoj knjizi). Oni su trebali biti uvršteni u ratne Dnevnike postrojbi (brigada, pukovnija, bataljuna, satnija) uključenih u izručivanje/ repatrijaciju. Mnogo manja je mogućnost da su primljene zarobljenike s jednakom vojničkom točnošću popisivale postrojbe jugoslavenske vojske (JA/Jugoslavenske Armije). Potraga za popisom ili podatkom koji bi otkrio sudbinu 900 hrvatskih vojnika i dva generala nakon izručenja bila je bezuspješna. Po svemu podijelili su sudbinu ostalih za koje se zna da su izručeni u Rosenbachu/Maria Elend (Podgori). Mnogo bolje je poznata sudbina slovenskih domobrana koji su na isti način izručeni nekoliko dana kasnije, slovenski povjesničari su ustanovili da je veći dio likvidiranih 11 000 slovenskih domobrana

22 ISTO

završio u jamama Kočevskog Roga. Slična sudbina je vjerojatno zadesila i O'Sullivanovu skupinu (u pismu veleposlaniku Mursalu sâm ih naziva *mojih 900 Hrvata*). Iskazi svjedoka, koji su pobjegli na putu iz Maria Elend/Rosenbacha do Jesenica ili iz kolona smrti koje su kretale iz Jesenica, poput Ljotićevog sina ili prebjega Britancima partizanskog poručnika Todorovića, pokazuju da je orgijanje smrti počelo odmah u vlaku. Partizani su stali pljačkati i ubijati već nakon ulaska vlaka u tunel prema Jugoslaviji, nastavili su u prolaznom logoru Hruščica, u Jesenicama, na mostu u Radovljici. Logično je da su partizani željeli sakriti razmjere svojih zločina, jer bi teško bilo opravdati tolike smrti pokušajem bijega ili pobunom i uvjeriti savezničke časnike za vezu, strane diplomate, stranu i domaću javnost u opravdani manjak zarobljenika s popisa koji su pri repatrijaciji dobili. Popise koji su služili obmani (prijevari) zarobljenika, ali i britanskih snaga partizani su po svim saznanjima uništili i više ne postoje. Što je s popisima koje su stvarali disciplinirali britanski vojnici ? O'Sullivanova skupina je danima, najmanje osam, možda i deset, konačila na ledini u blizini Radstadta, hranom su je opskrbljivale britanske snage i morao je postojati njihov poimeničan popis. Ako ga nisu napravili Britanci posjedovali su ga hrvatski zapovjednici, tri generala, jer je bio osnova za sljedovanje hrane. Ponavljanje brojke od 900 Hrvata u britanskim dokumentima, ne samo kod O'Sullivana, posredno upućuje na evidenciju koju su vodili Englezi. Gdje je završio taj popis ? O'Sullivan o njemu ne govori ništa, prije pokreta prema jugu očito nije popisao Hrvate, o tome nema nikakvog dokaza u njegovoj *Izjavi*, ali je samorazumljivo da je popis postojao. Za hrvatsku postrojbu znala su viša britanska zapovjedništva od kojih je O'Sullivan i dobio zapovijed da ih preuzme. Po dolasku u konačište kod Radstadta prihvatio je ponudu tri hrvatska generala koji su ga ponudili vinom i turskim duhanom i zamolili da dopusti završetak mise koju je vojni svećenik držao na otvorenom polju.Dok je trajala misa civilizirano su razgovarali. Kad im je po završetku mise zapovijedio da se ukrcaju u kamione oni su to diciplinirano učinili.

Područje na kojem su se prema sjećanju Bernarda O'Sullivana nalazili Hrvati bilo je mjesto dodira dva velika bojišta, europskog i sredozemnog, američkih i britanskih snaga kojima su zapovjedali general Eisenhower i Feldmaršal Alexander. U Radstadtu su se dodirivale snage SHAEF-a (Vrhovno zapovjedništvo savezničkih Ekspedicionih snaga), savezničkih snaga na sjeverozapadu Europe i Savezničkih snaga Sredozemnog bojišta. Radstadt,

daleko od jugoslavenske granice, nalazio se na rubu britanske okupacione zone. Da su htjeli hrvatski vojnici su u tih osam dana bivaka na polju kraj tog gradića lako mogli pod okriljem mraka prijeći u američku okupacionu zonu, još dalje od jugoslavenske vojske, presvući se u civilnu odjeću ili nestati u ogromnoj masi izbjeglica, ratnih zarobljenika i raseljenih lica. Nisu to učinili već su pod oružjem, pod punom vojnom disciplinom poslušali britanske zapovijedi, podigli konačište i čekali trenutak kad će položiti oružje. Vjerovali su da su i bez tog formalnog čina predaje, polaganja oružja, pod britanskom zaštitom i da je povjerenje koje su im Britanci ukazali dopuštajući im da zadrže oružje, da ostanu u svojim postrojbama i nastave uobičajen vojnički život znak da će za njih rat završiti na civiliziran vojnički način: predajom oružja protivniku, duljim ili kraćim boravkom u zarobljeničkom logoru i na posljetku oslobađanjem. I zapovijed o premještaju primili su s punim povjerenjem. Kad je poručnik O'Sullivan stigao sa svojih četrdeset dočasnika i vojnika već su znali da odlaze na novo mjesto, najvjerojatnije u Italiju. Očito su ih predstavnici Britanske vojske već ranije upozorili na premještaj i oni su raspremili svoje privremeno vojničko konačište i čekali na odlazak. Tri generala su ga ugostila, prijateljski su s njim pričali, pokušali mu objasniti tko su i što se s njima, hrvatskom vojskom i državom, dogodilo u tek završenom velikom ratu. Poručnik je malo znao o događajima u Jugoslaviji i Hrvatskoj, no brzo je shvatio da su ti časnici i vojnici antikomunisti koji se ne žele vratiti u Jugoslaviju već nude svoju vojničku pomoć u borbi protiv boljševizma. Vjerovali su da idu u Italiju gdje će ih saveznici naoružati i povesti u rat za oslobođenje domovine.

Britanci su Titove i Staljinove protivnike prešutno držali u uvjerenju da idu u Italiju, pa je tako mislio i poručnik O' Sullivan. U prijateljskom ozračju krenuli su u smjeru koji su svi priželjkivali, na jug, u Italiju i nitko nije ni upitao kuda ih zapravo vode. Prijateljska atmosfera u trofejnom Mercedes Benzu poručnika O'Sullivana u kojem su se s njim vozila dva hrvatska generala trajala je do trenutka kada je konvoj nakon Spittala skrenuo prema jugoistoku umjesto prema jugozapadu. Nakon što je na pitanje kuda ih vodi O'Sullivan iskreno odgovorio: U Rosenbach!, generali su se uznemirili i pokušali ga uvjeriti da će biti likvidirani budu li izručeni Titovim snagama. Zabrinut njihovim strahom i uvjeravanjem da će bez suda biti pogubljeni odlučio se zaustaviti kod Zapovjedništva britanske vojske čiju oznaku je vidio kraj puta. Bojnik kojem je pokušao objasniti zahtjev hrvatskih generala oštro ga je prekorio i uputio da bespogovorno izvrši

dobijenu zapovijed. Nastavili su put, ali se raspoloženje u automobilu potpuno promijenilo, generali više nisu htjeli razgovarati s poručnikom jer im je postalo očito da ih je cijelo vrijeme varao. Ipak i nakon odbijanja da im se dozvoli susret i razgovor s britanskim generalom (što je propisana ratna procedura pri predaji), i nakon neugodnog susreta u noći s partizanima generali se nisu suprotstavljali, pokušali bijeg ili na neki drugi naćin odbijali da se suoče sa sudbinom. Bili su se pomirili sa sudbinom ili su bili zgranuti engleskom perfidijom. Očito je tek pri razoružanju koji su vršili Velški gardisti došlo do neposluha, jer O'Sullivan spominje prijetnju silom i nevoljan odlazak Hrvata u komunističko ropstvo. Pod prijetnjom britanskog oružja vojnički poslušno dopustili su da ih Britanci razoružaju i predaju na milost i nemilost Titovoj vojsci.

7. Opće vojne i političke okolnosti

Njemačka kapitulacija u Italiji stupila je na snagu 2. svibnja 1945. iako je separatno primirje nastupilo već 25. travnja kad je počelo veliko njemačko povlačenje prema Austriji i Švicarskoj. Južno i jugoistočno bojište kojim je zapovijedao general-pukovnik Loehr krajem travnja i početkom svibnja obuhvaćalo je sjeverozapadni dio Jugoslavije. Loehrove i Oružane snage NDH pod njegovim zapovjedništvom bile su zaokupljene borbama u povlačenju s jugoslavenskim snagama, kojima se pod nikakvu cijenu nisu htjele predati. Te borbe stajale su tu veliku vojnu grupaciju kašnjenja i tako se nije pravovremeno povukla unutar granica Austrije. Potpisivanje primirja u Reimsu i stupanjem na snagu primirja 8. svibnja u 23 sata nije obvezivalo tu veliku vojnu grupaciju. Snage Loehrovog jugoistočnog bojišta uporno su se pokušavale probiti preko granice Austrije i predati Britancima i Amerikancima. Nakon odluke vlade NDH da se povuče prema Saveznicima kako bi se uskoro s njima vratila u domovinu 6. svibnja ujutro počeo je pokret hrvatske vojske i civila. Velika skupina hrvatskih postrojbi, otprilike oko 200 000 vojnika i možda isto toliko civila krenula je prema Zidanom Mostu, Krapini i Rogaškoj Slatini-Celju da bi nastavili prema Mariboru, Grazu, Dravogradu i Klagenfurtu. Ogromna masa vojnika i civila zakrčila je sve ceste koje su iz Zagreba vodile na zapad i teško je bilo brzo stići do Austrije. Za njima su u stopu nadirale postrojbe četiriju jugoslavenskih armija koje su dobile zapovijed da im zapriječe bijeg iz Jugoslavije.

Kako je bilo moguće da se O'Sullivanova skupina probije tako daleko na zapad, čak do Radstadta ? Nakon kapitulacije Njemačke 8. svibnja ogromna masa ostavljenih vozila, ratnog materijala i veliki broj njemačkih ratnih zarobljenika još više je otežao kretanje prema zapadu. Usprkos kapitulaciji i primirju ustaško-domobranska vojska i civili uporno su se probijali prema Dravogradu i Bleiburgu i dalje prema Klagenfurtu, Brucku na Muri, Villachu i na sjever što dalje od Titovih partizana. Nakon 15. svibnja više nije postojala nikakva mogućnost da se tako velika kolona probije općim pravcem povlačenja Zagreb-Celje- Dravograd ili Bleiburg dalje prema Klagenfurtu. Skupina se morala probiti prije 13. svibnja i stići toliko duboko u Austriju. Po objektivnoj procjeni konačenje skupine u Radstadtu odužilo se na više od osam dana. Kako dolazimo do tog zaključka ? Da bi kolona od blizu tridesetak kamiona i osobnih vozila, mogla stići tako daleko u Austriju morala je iz Hrvatske krenuti vrlo rano, već 6. svibnja, na čelu ogromne mase njemačkih i hrvatskih snaga, četnika, Kozaka i civila, proći kroz nezaposjednuti Graz, u Graz su već 9. svibnja nešto prije podneva stigli sovjetski tenkovi, kao i u Maribor Bugari i partizani. U Austriju je O'Sullivanova skupina mogla ući kad i vlada NDH na čelu s predsjednikom dr. Nikolom Mandićem (šestog svibnja popodne krenula je iz Zagreba, noćila u Rogaškoj Slatini, već sedmog rano ujutro prošla kroz Celovec (Klagenfurt) i nastavila do Turracher Höhe (Visoke Ture) gdje su stigli predvečer. Mogla je biti i dio Pavelićeve kolone koja se kretala pravcem preko Celja-Maribora-Leibnitza-Kopflacha-St.Leonhardta koju je 10. svibnja kod Judenburga zahvatila panika zbog glasina da se približavaju ruski tenkovi. Ljudi su se raspršili, a Poglavnik je s malom pratnjom nastavio pješice preko Taurskih Alpi prema Salzburgu. Ako se O'Sullivanova skupina probila s vozilima očito je to moralo biti prije 10. svibnja, kasnije ne bi mogla proći sve blokade na putu. Jedan od mogućih pravaca bio je Zagreb-Krapina-Celje-Dravograd/ Lavaműnd do Klagenfurta i preko Brucka na Muri i Judenburga dalje prema Radstadtu. Kad je ruskim prodorom zatvoren put prema Brucku na Muri, mogli su do Radstadtu stići preko Leobena, Liezena, Schladmiga i dalje prema Salzburgu. Kolona je mogla skrenuti i prema Judenburgu, preko Murrau i Tamswega dosegnuti Radstadt, mogla je preko Dravograda i Klagenfurta nastaviti na Villach i dalje preko planine Katschberg stići do Radstadta, ili poput Vlatka Mačeka i njegove malene pratnje skrenuti prema Mallnitzu i tunelom stići u Bad Gastein u američku okupacionu zonu. Mogli su i dolinom Save preko Ljubljane, Kranja, Jesenica, Kranjske

Gore stići do Villacha i dalje do Radstadta. To su sve bili mogući putovi kojim je kolona vozila mogla prije zatvaranja pravaca preko Maribora, Dravograda i Bleiburga, Ljubljane, Ljubelja (Loibla) i Kranjske gore stići tako daleko i duboko u austrijski teritorij. Skupina je najvjerojatnije bila među postrojbama koje su išle naprijed, uz Vladu NDH i Poglavnika dr. Antu Pavelića. Jedino je sigurno da se probila u Austriju prije Rusa, predaje velike mase njemačkih zarobljenika Britanskoj vojsci i meteža koji je nastao povlačenjem Loehrovog Jugoistočnog fronta, hrvatske vojske i civila prema Austriji (Koruškoj) i predaje kod Bleiburga te britanske odluke da ne prihvati kapitulaciju Hrvata i vrati ih protivniku (jugoslavenskim partizanima) s kojima su ratovali. Od osmoga svibnja kad je u Europi obznanjena kapitulacija Njemačke ogromna masa vozila, naoružanja, kolskih zaprega, pješaka Loehrove skupine armija, hrvatske vojske i civila dalje su hrlile na zapad i zakrčile sve ceste koje su od Celja vodile prema sjeverozapadu, Klagenfurtu i južnoj Koruškoj, u namjeri da pod svaku cijenu dođu do Britanaca. U toj situaciji, poslije 9. svibnja teško da bi takva kompaktna skupina, sa svim osobnim i teretnim vozilima, stigla toliko daleko. Razumno je misliti da su krenuli ranije, na čelu povlačenja i izbjegli partizanske, ruske i britanske nadzorne točke. Kod Sime Dubajića na 121. stranici njegovih sjećanja nalazimo podatak o skupini naoružanih Hrvata koji su stigli do Tamswega, blizu 50 kilometara na sjeverozapadu udaljenog Radstadta. Možda se radi o istoj skupini, O'Sullivan je lako mogao pogriješiti, i on kaže *u blizini Radstadta*. Dubajić piše kako su se tamo nalazili

> *(..) naoružani, u posebnom logoru kod Tamsvera (točno: Tamswega)*
>
> *1. general Pečnik (najvjerojatnije general Vilko Pećnikar, jedan od Poglavnikovih „Rasova“, pripadnika skupine ustaša najbližih Paveliću koji su s njim došli iz emigracije)*
>
> *2. dr. Mirko Puk, predsjednik Državne narodne banke (..) skupa s njima naoružanih 800 žandara, Englezi im daju hranu.*[23]

23 Simo S.DUBAJIĆ *Kočevski rog,* Srećan sam što na Kočevskom rogu nije bilo Srba mi među egzekutorima ni među smaknutima“, *LETOPIS Srpskog kulturnog društva* Prosvjeta, Dvije hiljade šesta, Zagreb, Svezak XI, -121.

Je li to O'Sullivanova skupina ? Na jednom mjestu on sam govori o 800 ljudi, 800 ili 900 i nije velika razlika. Simo Dubajić spominje jednog generala kojega naziva Pečnik (najvjerojatnije se radi o Vilku Poćnikaru), dok u britanskom izvješću, što ćemo ga kasnije izložiti spominje se general PANICAR. Tamsweg je u blizini Radstadta, za za pedeset kilomatara bliži jugu, je li Bernard O'Sullivan pogriješio točno ime i lokaciju? Ipak Tamsweg i Radstadt dva su različita toponima, različito zvuče i engleskom uhu nenaviklom na njemački govor i vjerujemo da ih je Bernard O'Sullivan teško mogao zamijeniti.

Poručnik O'Sulliven se čudio zašto nakon susreta s partizanima na uskoj seoskoj cesti u noći nitko od hrvatskih vojnika nije ni pokušao pobjeći. *Bili su još uvijek naoružani i mogli su nestati u mraku*. Zaključio je kako su se plašili nailaska na neku novu skupinu partizana. Vjerojatnije je da su zarobljeni Hrvati još uvijek gajili nadu da ih Britanci vode u Italiju, to je potvrđivao i postupak kad su ih zaštitili od skupine partizana na koju je kolona naišla u mraku. Kako su onda od njih mogli očekivati prijevaru ?

Nakon prijekora koju im je očitao britanski bojnik na Isturenom zapovjednom mjestu u blizini Spittala hrvatskim generalima moralo je postati jasno što ih očekuje, očito su slutili najgore, ali u *Izjavi* ne vidimo da su svoju bojazan prenijeli vojnicima ili se na bilo koji način oduprli. Jesu li i oni gajili nadu da će sve dobro završiti ili su već bili potpuno demoralizirani takvom britanskom prevarom ?

U *Izjavi* nema izravnog dokaza da su se hrvatski vojnici opirali predaji Velškim gardistima, O'Sullivan govori o prijetnji silom pri razoružanju. Mora da je postojao neki nemir ili odbijanje da se glatko položi oružje kad su zarobljenici izvan kruga kamionskih svjetala opazili partizane. Ipak su se disciplinirano postrojili, predali oružje, *hrpa je bila viša od dva metra,* kaže O'Sullivan, i *odmarširali* prema partizanima. Je li i njih zahvatilo beznađe kao i desetke tisuća zarobljenika pred Bleiburgom koji su ostali u šoku kad su shvatili da se moraju predati i vidjeli britansku dvoličnost. Ili su se od protivnika kojeg su se smrtno bojali u zadnji čas ponadali minimalnom poštivanju Ženevskih konvencija o ratnim zarobljenicima ? Nada umire zadnja.

Britancima su vjerovali i nisu im se do zadnjeg časa opirali, otpor, ako ga je i bilo, bio je tek simboličan. Partizani su ih odmah vikom i prijetnjama zastrašili i onemogućili im svaku pomisao na bijeg i otpor. Nakon njihovog odlaska u mrak pod pratnjom partizana iz mraka se čulo mnogo vike. U emigrantskim novinama *Nezavisna Država Hrvatska*, izašlim u Torontu krivo su preveli taj dio O'Sullivanove *Izjave* : *u*

mraku se čula pucnjava. U blizini britanskih snaga pucnjave i likvidacije nije bilo, ona je bila moguća na drugoj strani granice, izvan vidokruga i dosluha britanskih vojnika.

U izvješću Petog korpusa Britanske vojske za 24. svibnja stoji da je skupina od **900 vojnika** predana snagama jugoslavenske vojske u 16.45, u stvari predaja se dogodila oko 22.00. Razlog kašnjenja je bila kiša na usponu preko Taurskih Alpi, bezuspješan pokušaj susreta hrvatskih generala sa sebi ravnim u Isturenom zapovjedništvu kod Spittala, lutanje po mraku seoskim drumom i rječkanje sa skupinom partizana. Nigdje se u *Izjavi* ne spominju vlak ni ukrcavanje u vlak što je bio uobičajeni postupak pri transportu zarobljenika iz Rosenbacha, O' Sullivan tvrdi *zarobljenici su odmarširali u mrak i jedino se čulo mnogo vike.*. U svim drugim britanskim izvješćima spominje se vlak, ukrcavanje u vlak, skrivanje partizana u zgradi željezničke postaje do trenutka kad je završeno ukrcavanje i šok (neugodno iznenađenje) koji bi obuzeo zarobljenike zaključane u teretnim vagonima kad bi vidjeli partizane kako se ukrcavaju u vlak. Simo Dubajić također govori o vlaku kao i druga partizanska i britanska izvješća i svjedočenja bjegunaca. Predaja se mogla održati u blizini željezničke postaje, no autoru *Izjave* više nije bilo važno što se događa sa skupinom koju je dopratio. Iako je bio uznemiren s time što se dogodilo s *njegovim Hrvatima* više je bio usredotočen na rekviriranje jednog vozila iz hrvatskog voznog parka. Nije zaboravio ni napomenuti da je ostatak hrvatskih vozila, dvadeset i tri, kao ratni plijen ostao Velškim gardistima.

Ne spominje ni što se dogodilo s hrvatskim generalima, jesu li se Britanci prema njima dolično odnosili ? Kako su ih predali *Titistima* (Tits) ? Jesu li i oni kod partizana imali primjeren odnos, putnički vagon i osigurano sjedalo ? O tome poručnik O'Sullivan ne govori ništa. Jesu li pak partizani prihvatili generale kao vrijedan trofej i doveli ih u Jesenice žive ili su ih izvan dosega Britanaca odmah likvidirali ? Ostaju nam samo nagađanja.

Pokušavao sam istražiti što se dogodilo s trećim hrvatskim generalom koji se vozio u Tatri iza Mercedes Benza u kojem se vozio O'Sullivan i dva hrvatska generala. On je zastao na usponu, povikao da je auto *Kaput* i Bernard O'Sullivan ga otada nije vidio. U izvješću časnika za vezu Osme armije nakon posjete Petom korpusu 7. i 8. lipnja 1945. u točci *2 (b) Bjegunci* stoji da je *General Krenner Vrhovni zapovjednik Slovenskih snaga (domobranaca) pobjegao 31. svibnja i još je u bjegu. Pobjegao je iz Viktrinškog logora za ratne zarobljenike* (Viktring Camp) *u Adler coupeu. Javljeno je da je general PANICAR ,*

zamjenik zapovjednika (2 i/c.) hrvatskog Quislinga Pavelića koji je izmaknuo Titovim stražarima u Rosenbachu ponovno uhapšen u Italiji. Držimo da ni jedan drugi Jugoslaven nije pobjegao britanskim ili jugoslavenskim stražama.[24]

Je li general Panicar treći odbjegli general ? Tko je general Panicar ? Bezuspješno sam ga pokušavao pronaći među popisom domobranskih generala? Zbog moguće pogreške pri engleskoj transkripciji pokušavao sam tražiti pod Panikar, Paničar, no bezuspješno. No moguće je da su Englezi prezime Pećnikar (Vilko) čuli i transkribirali kao Panicar. Koliko je poznato Vilko Pećnikar, zapovjednik Oružništva i pri kraju rata Glavar Upravnog stožera Poglavnikovog stana uspio se probiti do Tamswega i nakon nekog vremena pobjeći u Italiju. Bernard O'Sullivan tvrdi da više nikada nije čuo za tog trećeg generala, mala je mogućnost da mu je moglo biti poznato uhićenje jednog hrvatskog generala u Italiji? Vojna hijerarhija dopuštala je takve vijesti samo odabranima (need to know) ? Domobranski general i ustaški pukovnik Vilko Pećnikar bio je povezan s prijevozom tovara zlata, dragog kamenja i stranih valuta koji je Vlada NDH nosila sa sobom. Prema Dubajićevom svjedočenju u Tamswegu je bio s 800 žandara (oružnika), pobjegao je (ne znamo kako), kasnije je raspolagao jednim dijelom tog blaga u Italiji, pokrenuo neke neuspješne poslove i izazvao negodovanje jednog dijela Hrvata u emigraciji. Ostaje ovoreno pitanje je li on treći general.

Devetstotina Hrvata spominjani su i u Britanskom parlamentu. U svibnju 1946. (6. svibnja) zastupnik Douglas L. Savory potaknut intervencijom gibraltarskog biskupa dr. Harolda Buxtona, kojem je godinu dana ranije o neobičnim postupcima britanske vojske pri izručenju jugoslavenskih i ruskih ratnih zarobljenika pisao njegov nećak poručnik Francis Scott, postavio je pitanje ministru vanjskih poslova. Nezadovoljan ministrovim odgovorom biskup je napisao oštro pismo *The Timesu* koje je ponovno ponukalo Douglasa Savoryja da piše ministru i pita ga što je poduzeo u vezi s tim. Umjesto ministra odgovorio mu je podsekretar u Foreign officeu :

---

24 2 (b) ESCAPES

General Krenner, C-C SLOVENE Forces escaped 31 May and is still at large. He escaped from VIKTRING Camp in an Adler coupe. Gen. PANICAR 2 i/c. To the Croat Quisling Pavelic who evaded the Tito guard at Rosenbach is reporetd to have been recaptured in Italy. It is not thought that any other JUGS escaped from the British or JUG guards.

KP 293 (PRO FO 1020/39), Cowgill Inquiry Sinclair- Stevenson , London 1990. str. 296-297.

- Poštovani poslanik je verovatno mislio na izgonjenje u maju 1945. ***nekih 900 hrvatskih ustaša i domobrana*** *koji su se bili sklonili u Korušku pred nadirućim snagama maršala Tita. Ti ljudi su bili deo kvislinških snaga koje su se borile protiv saveznika i nije im bilo dozvoljeno da ostanu u Koruškoj, jer je naređenje bilo izdato britanskoj armiji u Austriji da ne prihvati predaju bilo koje formacije koja se borila protiv našeg jugoslovenskog i sovjetskog saveznika. Od tada je samo jedan jugoslovenski izbeglica-koliko je meni poznato-bio je predat Jugoslavenskoj vladi od britanske armije u Austriji i taj je bio dokazani kolaborater.*[25]

Kako je zastupnik Savory blago rečeno bio nezadovoljan ministrovim neistinitim pa i podcjenjivačkim odgovorom, *da je otada izručen samo 1 (jedan) jugoslavenski izbjeglica*, ponovio je pitanje na koje je dobio ministrov odriješit i bahat odgovor kako se vođen parlamentarnim pravilnikom oglasio samo na točno određeno biskupovo pitanje koje nije impliciralo punu istinu o navedenom događaju.

I godinu dana kasnije to pitanje nije prestalo uznemiravati pojedine ljude u Ministarstvu rata i vanjskih poslova. Na jedan takav upit Alana Harrisa iz Ministarstva rata 5. lipnja 1947. F.A.Warneru diplomatu u Odjeljenju/departement za jug Ministarstva vanjskih poslova/Foreign office o predaji Jugoslavena i njihovoj likvidaciji/masakru od strane Titovih snaga Warner odgovara:

- Na kraju maja, saveznički vrhovni komandant izdao je instrukcije da ni jedna jugoslovenska formacija koja je zarobljena ne sme biti predata Titu. U međuvremenu (..) pojedini komandanti korpusa i manjih jedinica, mogli su naći za potrebno da naprave čisto lokalne angažmane za čuvanje ovih Jugoslovena, i tako se moglo desiti da su Titove jedinice koje su se nalazile u susedstvu preuzele staranje o zarobljenicima, umesto da se britanske jedinice staraju o njima. Mi znamo, na primer, da je ***oko 900 hrvatskih ustaša*** *bilo predato jednom lokalnom partizanskom komandantu 24. maja. Mi, međutim, nemamo nikakvu evidenciju o predaji bilo koje druge formacije Jugoslovena, predatih na ovaj način, mada se i to moglo desiti u nekim slučajevima.*[26]

---

25 Staniša R.VLAHOVIĆ „Zbornik dokumenata iz britanske arhive.Anglo-jugoslovenski odnosi 1941-1948.“ Birmingham 1985. *Nasilna predaja u Austiji* , - 393. F.O. 371-59468.

26 Isto, F.O. 371-67380.

Foreign office je početkom 1948. rekapitulirao posljedice britanske politike koja je rezultirala izručenjima jugoslavenskih i sovjetskih državljana u svibnju 1945. Naglasili su *prirodne želje svih zemalja na kraju rata da se vidi pravda na djelu i izdajnici budu kažnjeni, ali nas je pervertirana priroda sudske administracije u satelitskim zemljama vodila da postanemo izrazito nevoljni da se preda veći broj ljudi (..) koje se traže, ne zbog ratnih optužbi nego zbog njihovih političkih uvjerenja i u nekim slučajevima, njihova djelovanja nakon rata.*[27] Iako su prestala pojedinačna izručenja nastavljena je politika zataškavanja i prešućivanja istine o nesretnoj odluci za koju je punu odgovornost preuzeo FM Alexander u odgovoru američkom State Departementu kada je odbio prigovor da je narušio zajednički dogovorenu strategiju jer je kao vojnik mnogo bolje od političara poznavao vojni položaj i na osnovi njega donio odluku o repatrijaciji.

8. Zašto je došlo do britanske odluke o „čišćenju palube“?

Opće je poznata izreka feldmaršala Alexandera o potrebi *čišćenja palube*, tj. brzom oslobađanju područja njegovog Petog korpusa od stotina tisuća ratnih zarobljenika, izbjeglica, raseljenih lica i bivših savezničkih ratnih zarobljenika kako bi Korpus postao operativno sposoban pred opasnošću novog sukoba. Jugoslavenska armija je ušla u Julijsku krajinu i južni dio Koruške, u područja koja je Tito svojatao kao nove dijelove Jugoslavije i Britanci su se našli u prilično kompliciranom položaju: trebali su zaštititi svoje pravo na okupaciono području u Austriji koje im je kao velikoj sili dodijeljeno na prijašnjim konferencijama u Teheranu i Jalti, dovršiti razoružanje dva milijuna Nijemaca i njihovo prebacivanje u zarobljeničke logore u Italiji ili Njemačkoj i onemogućiti ispunjenje naraslog Titovog zahtjeva za prisvajanjem tuđe zemlje. Pragmatičnim Britancima preostalo je da nađu brzo rješenje položaja koji se približavanjem velikog broja vojnika i civila iz Jugoslavije dramatično pogoršavao. Veleposlanik Ujedinjenog Kraljevstva u Beogradu Stevenson u telegramu ministru rezidentu u Caserti Haroldu Macmillanu poslao je 28. travnja prvu vijest o povlačenju *znatnih anti-partizanskih*

---

27 Katarina SPELNJAK, *Britanski pogled na Hrvatsku 1945.-1948.*, Zagreb 2006., - 206. TNA:PRO, FO 371/72560, R 2572, spis od 25. II. 1948.

snaga i analizirao položaj koji se stao velikom brzinom razvijati pred britanskim snagama u Koruškoj:

> *1. Očito je da snage 15. armijske skupine mogu uskoro stupiti u dodir sa znatnim anti-partizanskim jugoslavenskim snagama za koje se vjeruje da im totalna snaga iznosi preko 200 000 ljudi.*
>
> *2. Nijemci su namjerno pomogli kretanje tih snaga u sjeverozapadnom smjeru u nadi da će stvoriti političku konfuziju u području suprotstavljenih interesa i poremetiti naše odnose s Jugoslavenima i Rusima.*
>
> *3. Te protupartizanske snage su se bez iznimke potpuno kompromitirale otvorenom suradnjom (kolaboracijom) s Nijemcima....*
>
> *4. Potrebna je žurna odluka ....*
>
> *5. Moguća su tri rješenja:*
>
> *(a) Da ih se upotrijebi kao pomoćne snage;*
>
> *(b) izruči Jugoslavenskoj amiji;*
>
> *(c) razoruža i smjesti u izbjegličke logore;*
>
> *Rješenje (a) ne dolazi u obzir u svjetlu našeg odnosa s jugoslavenskom vladom i dokazane suradnje s neprijateljem tih snaga.*
>
> *Rješenje (b) generalno je u nesuglasju s tradicionalnim zahtjevom za zaštitom političkih izbjeglica na kraju građanskog rata.*
>
> *Rješenje (c) čini mi se najrazumnijim za rješenje tog mučnog pitanja.*[28]

Protivno sugestiji veleposlanika Stevensona Macmillanu Britanska vojska je rješenje našla u točci (b) *izručenje jugoslavenskoj armiji* . Odgovornost i brigu za nekoliko stotina tisuća zarobljenika prebacili su na mogućeg protivnika -Jugoslavensku armiju. *Očistili su palubu* ! Britanci su 15. svibnja kod Bleiburga prepustili *jugoslavenske otpadnike* (antijugoslavenske snage), ogromno mnoštvo hrvatskih vojnika i civila koje se procjenjuje na 200 000 pripadnika OS NDH i stotinjak tisuća civila potpukovniku Basti i snagama jugoslavenske Treće armije (51.

28 THE REPATRIATIANS FROM AUSTRIA IN 1945 , Report of an inquiry, Brigadier Anthony Cogwill, Lord Brimelow, Christopher Booker ESQ, KP (PRO FO 371/48812), str. 50.

vojvođanska divizija, 17. istočnobosanska-majevička) i 14. slovenskoj diviziji, koje su ih ubrzano, noću, preko austrijskog područja sprovele kroo Lavaműnd do Dravograda i natrag u Jugoslaviju. Time je započela velika Bleiburška tragedija, sinonim za desetke ako ne i stotine tisuća likvidiranih na stratištima uokolo Maribora, Celja, Laškog, u Maceljskoj gori, i za „križni put" koji se protegao cijelom Jugoslavijom sve do krajnjeg juga, do Makedonije. Velikim skupinama Hrvata, Slovenaca, Srba, Crnogoraca i Kozaka, koje su se uspjele probiti u Austriju i predati, (Nijemce koji su se predali isključujemo, njih su štitile Ženevske konvencije o zaštiti ratnih zarobljenika), Britanci su zapovijedili da s oružjem uđu u zarobljeničke logore poput Viktringa (Vetrinje) ili da se ulogore na otvorenom, kao što je bio slučaj s O'Sullivanovom skupinom, i strpljivo čekaju daljnju odluku u varljivom uvjerenju da su pod zaštitom Britanaca. Nisu položili oružje i formalno-pravno nisu se predali Britancima, to će im se dogoditi tek pred samo izručenje jugoslavenskim snagama. Iako je Tito već 19. svibnja obznanio da će iz Koruške povući svoje snage inercija izručenja, usprkos političkim odlukama da se zarobljenici ne izručuju, nije se dala zaustaviti. Skupna izručenja, dobrovoljna i prisilna, nastavila su se sve do početka lipnja kad se više nisu mogle zanemarivati vijesti o masovnim likvidacijama izručenih zarobljenika koje su donosili bjegunci iz Jugoslavije. Istina koju su Britanci na posljetku uvidjeli u svoj svojoj monstruoznosti i zalaganje nekih savezničkih časnika (bojnik Barre) i djelatnica Međunarodnog Crvenog križa doveli su do prestanka predaje ratnih zarobljenika Titu. Na žalost, do tog trenutka deseci tisuća ratnih zarobljenika koji su se predali Britancima bili su izručeni i većinom su bili likvidirani.

Hrvati su bili narodnosna skupina koja je prva zavrijedila da je Britancima izruče njihovim protivnicima.

- *Croats: Hrvatske snage su, po našem mišljenu, u potpuno drukčijem položaju od četnika. One su oružana sila hrvatske marionetske države koju su stvorili Nijemci i kako nikada nismo priznali uspostavu hrvatske države, Hrvatska vojska je u stvari regularna oružana sila kvislinške vlade koja operira po njemačkim zapovijedima. Manje je opravdanje za njih da se smatraju iregularnim snagama koje su sudjelovale u jugoslavenskom građanskom ratu kao što je to slučaj s četnicima. Stoga bismo trebali podržati predaju hrvatskih snaga iz južne Austrije Titovim snagama. Takva gesta bi se sigurno svidjela Titu i pokazala mu da smo u nekim pitanjima pod svaku cijenu spremni tretitarati ga kao regularnog i odgovornog saveznika. Mi međutim shvaćamo*

da se vlada Sjedinjenih američkih država ne bi mogla složiti s tim prilično drastičnim smjerom (course) koji bi, kako je feldmaršal Alexander istaknuo, **mogao biti opasan za zdravlje hrvatskih snaga** (might be fatal to the health of the Croat troops). *Ako se vlada SAD-a ne slaže s našim prijedlogom, spremni smo se s njom složiti da se prema Hrvatima postupa kao i s četnicima.*[29] Dakle, Britanci su ostavili mogućnost promjene svog odnosa prema izručenjima/repatrijaciji i bili su spremni složiti se sa stavom vlade SAD-a o postupanju prema Hrvatima kao i prema četnicima koje su po zarobljavanju prebacili u zarobljeničke logore u Prvom distriktu (Distone) u Italiji. Dok je vlada SAD-a formulirala svoj stav prema tom pitanju Britanci su prema Hrvatima postupali s posebnom gorljivošću. Velika većina britanskih časnika i vojnika znala je za NDH samo da je saveznik njemačkog Reicha i da su posebne postrojbe Oružanih snaga NDH ustaše jednake SS-ovcima. Takav odnos prema vojnicima NDH i uopće Hrvatima poticali su major Simo Dubajić i ostali časnici JA koji su dolazili u dodir s Britancima. Pred njima su u svakoj prigodi Hrvate zvali ustašama i prikazivali ih gorim od SS-ovskih zločinaca. To je bilo moguće, jer je poznavanje situacije u ratom zahvaćenoj Jugoslaviji bilo kod engleskih časnika, kako to svjedoči i O' Sullivan, mninimalno. Dva, tri stereotipa o junaku maršalu Titu, neustrašivim partizanima, četnicima i krvoločnim ustašama bilo je sve što im je bilo poznato. Tek prvi pravi dodir i razgovor s Hrvatima promijenio je kod britanskih časnike te općenite slike o njima. To se dogodilo i Bernardu O'Sullivanu koji je u konačištu kod Radstadta umjesto stereotipa susreo civilizirane ljude. Iz njegove dvije Izjave može se zaključiti da ih je upoznao kao kultivirane, razložne, pune povjerenja prema njemu i vojsci čiji je bio časnik. Uvjeravali su ga u svoju pripadnost zapadnoj političkoj, vjerskoj i kulturnoj tradiciji, protivili se komunizmu i plašili se osvete i bezakonja ako ih izruče Titovim snagama.

General McCreery, zapovjednik Osme armije, suočen s približavanjem ogromne mase vojnika i civila Koruškoj, bio je svjestan ozbiljnosti položaja. U svojoj poruci generalu Mark Clarku, zapovjedniku 15. armijske skupine, istovremeno poslatoj Osmoj armiji i Vrhovnom zapovjedništvu savezničke vojske u Casertu, poručio je : (..) *Sugerirajte da Hrvati*

---

29 THE REPATRIATIANS FROM AUSTRIA IN 1945., COWGILL INQUIRY, The documentary evidence reproduced in full from British, American, German and Yugoslav sources, Sinclair-Stevenson Ltd, Copyright 1990 by Anthony Cowgill, KP 272 (PRO WO 32/13749), str. 265-266.

postanu Titov problem (show = predstava)[30] Ubrzo je stigao odgovor generala Robertsona, načelnika za Operativne poslove Osme armije, poslan 15. svibnja. General Robertson je Petom korpusu proslijedio sljedeće izvršne instrukcije :

> *Zapovijed generala Robertsona - izvršne instrukcije*
>
> *Osma armija Petom korpusu*
>
> *15. svibnja*
>
> *TAJNO. Sljedeći signal upućen 15. armijskoj skupini iz AFQH (Vrhovno savezničko zapovjedništvo) ponavlja se kao informacija i potrebna akcija. CITAT (...) TOČKA TRI Svi zarobljeni pripadnici utvrđenog jugoslavenskog državljanstva koji su služili u njemačkim snagama trebaju biti razoružani i izručeni jugoslavenskim snagama. KRAJ CITATA*

Iako je ovdje izbjegnuto ime Hrvat jedino su pripadnici OS NDH i slovenski domobranci bili pod izravnim zapovjedništvom njemačkih snaga.

Brigadir Toby Low (Lord Aldington) u svojoj zapovijedi od 17. svibnja 1945. po kojoj *će svi jugoslavenski državljani iz područja (Petog) Korpusa biti izručeni Titu* obrazlaže kako će se postupati pri izručenju :

> *(..) te snage ne će biti obavještene o odredištu na koje ih šaljemo. Ovo Zapovjedništvo će zajedno s jugoslavenskim snagama koordinirati dogovore oko izručenja. Predaja (izručenje) će trajati onoliko dugo koliko će biti teškoća oko njihovog prijema od strane Jugoslavena. Postrojbe će biti odgovorne za pratnju zarobljenika do odabranih točaka, prema odabiru ovog Zapovjedništva, na kojima će ih preuzeti Titove snage. Brigadir Low se 15. svibnja na sastanku s potpukovnikom Hočevarom, majorom Dubajićem i druga dva oficira složio s povratom (izručenjem) Hrvata koji su pobjegli u Austriju. Tako je posredovanje vezano uz dogovore oko transporta postala zadaća majora Dubajića i poručnika Lochheada, pripadnika 6. posebnih snaga koji je za tu svrhu imenovan časnikom za vezu 5. Korpusa kojeg*

30 THE REPATRIATIANS FROM AUSTRIA IN 1945., THE REPORT OF AN INQUIRY
The documentary evidence reproduced in full from British, American, German and Yugoslav sources Siclair-Stevenson Ltd, Copyright 1990 by Anthony Cowgill, str. 34.

izravno izvještava.[31] *Za mjesta predaje/ izručenja određene su željezničke postaje Rosenbach, Maria Elend i Bleiburg.*

9. Izručenje/Repatrijacija

Najozbiljniju raščlambu izručenja Jugoslavena i Kozaka iz Austrije priredila je neovisna komisija koju su činili brigadiri Anthony Cowgill i Teddy Tryon-Wilson, lord Brimelow i Christopher Booker čiji plod su dva dijela izvješća : THE REPATRIATIANS FROM AUSTRIA IN 1945., COWGILL INQUIRY , The documentary evidence reproduced in full from British, American, German and Yugoslav sources (Repatrijacije Iz Austrije 1945. Cowgillova istraga, Potpuno dokumentirana evidencija iz britanskih, američkih, njemačkih i jugoslavenskih izvora i i THE REPORT OF AN ENQUIRY (Izvješće o istrazi).

Među mnogobrojnim dokumentima, koji se bave pitanjem repatrijacije jugoslavenskih i sovjetskih državljana što ih je 1945. učinila Britanska vojska, izdvojit ćemo one koji se odnose ili su na neki način u svezi s izručenjem O'Sullivanove skupine. Nakon što je već zaustavljena prisilna repatrijacija bojnik Mennel stožerni časnik Šeste oklopne divizije poslao je izvješće Petom korpusu :

- Izvješće Zapovjedništvu 5. Korpusa 7.-8. lipnja

… Izručenje JUGOSLAVENA Titovim snagama

Kao i izručenje Kozaka operacija je bila lakša nego što se očekivalo. Iz logora (kaveza : cage) u Viktringu Jugoslaveni su kamionima prevezeni do željezničkih postaja Maria Elend ili Bleiburg. Pratnju i stražu na postaji dala je 1. gardijska brigada. Na postaji su Jugoslavene pretražili zbog oružja, ukoliko je to bilo moguće organizirali u postrojbe (satnije i bataljune) i ukrcali u vlak. Posebno su pazili da odvoje USTAŠE od ČETNIKA, za oficire, žene i djecu bila su osigurana sjedeća mjesta. Po završetku ukrcavanja pojavila se Titova pratnja (straža) koja ih je preuzela, zapovjednik jugoslavenske straže potpisao je prijem. Koliko je poznato nije bilo incidenata za vrijeme dok su zarobljenici bili u britanskim rukama, ali jugoslavenski časnik za vezu prijavio je 3

---

31 ISTO,- 115.

samoubojstva i dva ranjavanja za koja se vjeruje da su se dogodila u vlaku.

Prema opažanju časnika za vezu 5. Korpusa ponašanje jugoslavenskih stražara na postaji Maria Elend bilo je izvanredno (exemplary).

Broj izručenih:

Hrvata	*12.196*
Srba	*5.480*
Slovenaca	*8.263*
Crnogoraca	*400*
Konja	*350*
Zaprežnih kola	*49*
	26.339

Od završetka izručenja pronađene su još neke male skupine, one koji su se dobrovoljno opredjelili za Tita poslali smo u Jugoslaviju, ostatak je prebačen u Italiju.[32]

U razdoblju od ulaska Brzog moto-mehaniziranog odreda Četvrte jugoslavenske armije u Korušku, 9. svibnja je skoro istovremeno s Britancima ušao u Celovec (Klagenfurt), do povlačenja JA Koruškom su vladali partizani i Britanci. Partizani su počeli uspostavljati vlast i neskriveno su polagali pravo na taj dio Austrije. Naravno da je to izazvalo protivljenje, pa čak i bijes Britanaca koji su (general Keightly) čak zatražili dozvolu da pri smirivanju nediscipliniranih partizanskih skupina upotrijebe i oružje. Tu opciju je Feldmaršal Alexander odbacio i zatražio od pripadnika Petog korpusa da se u takvim nesporazumima diplomatski ponašaju. Istovremeno je upozorio savezničko političko vodstvo na jugoslavenska posizanja za područjem kojem je Velika Britanija morala zajamčiti sigurnost i integritet. Sam je pokrenuo vojne aktivnosti (planiranje operacije Pčelinjak/Beehive) koje su trebale osigurati izbacivanje Titovih snaga iz Julijske Krajine i Koruške. Da bi položaj bio još teži istovremeno su se preko granice iz Jugoslavije pokušavale izvući njemačke i kvislinške snage. U tom kaotičnom vremenu partizani su zarobljavali i prebacivali zarobljenike preko granice prema *lokalnim prilikama:*

- U tom početnom razdoblju prilagođavanja, izručenje Hrvata po dogovoru Low-Hočevar izvodila su se sasvim

32 ISTO, K 293 (PRO FO 1020/39), 286.-287.

ad hoc prema lokalnim prilikama. Ponekad su se pod oružanom zaštitom skupine izručivale izravno Titovim jedinicama, katkad su varkom bile primorane na kobno putovanje, a ponekad su sami partizani upadali i preuzimali gomile zarobljenika. Kako korpus još nije izdao neku opću naredbu, na fronti je bilo dosta slobodnog prostora, što je za bjegunce katkada bila prednost, a katkada nedostatak.[33]

Prema svjedočenju Sime Dubajića, prvih sedam dana on i njegovi suborci iz 11. dalmatinske brigade slobodno su se kretali Koruškom, zarobljavali, ulazili u zarobljeničke logore, tragali za zločincima, prebacivali ih u Jugoslaviju ili na njih ukazivali Britancima. Britanci su među ostalima osnovali zarobljeničke logore u Griffenu, Roseggu, Klagenfurtu, Tamswegu, u Sittersdorfu se nalazila cijela 12. hrvatska divizija, 6. oklopna divizija držala je oko 11000 Hrvata, mnogi su se nalazili u području 46. pješadijske divizije.

10. Suradnja Britanaca i jugoslavenske vojske

Nakon što se britanska vojna misija kod Vrhovnog štaba NOV I POJ uvjerila da partizani vežu više osovinskih snaga od četnika i da se s njima uistinu i svojski bore, Velika Britanija i SAD odlučile su po savjetu Churchilla svu pomoć pružiti Titu i njegovim snagama. O naličju te suradnji svjedočio je O 'Sullivanu u drugoj Izjavi njegov prijatelj bivši potpukovnik Britanske vojske koji se 1944. s partizanima borio protiv Nijemaca na jadranskim otocima. Britanski komandosi bili su stacionirani na Visu odakle su s partizanima odlazili na uspješne prepade na Mljet, Šoltu i Brač. Britanci su Četvrtu armiju preko Visa opskrbljavali modernim naoružanjem, streljivom i opremom, učinivši je uskoro snažnom oružanom formacijom. Oskrbljena teškim naoružanjem i osposobljena za amfibijske operacije Četvrta armija je započela oslobađanje jadranske obale i zaleđa. U tim akcijama neke partizanske postrojbe pokazale su se krajnje okrutnim ne prezajući ni od ratnih zločina. Zastrašujuće svjedočenje britanskog potpukovnika prijatelju O'Sullivanu o partizanskom postupku prema njemačkim zarobljenicima uvjerljiv je dokaz za tu tvrdnju. Hladnokrvno strijeljanje 90 njemačkih ratnih zarobljenika i otkriće jedinog preživjelog u jami sa strijeljanima govori dovoljno kako su se

33. Nikolaj TOLSTOJ, *Ministar i pokolji*, Zagreb,1991. - 125.

1944. partizani odnosili prema ratnim zarobljenicima. Na Visu stacionirani britanski komandosi, potpukovnik je očito bio njihov pripadnik, bili su vični neortodoksnim oblicima ratovanja pa je moguće da su tim vještinama obučavali i partizane. Zato ne čudi da su iza pripadnika Četvrte armije, ponajviše iza 26. dalmatinske divizije i 11. dalmatinske/ biokovske brigade ostali tragovi zločina, likvidacije ratnih zarobljenika, civila i svećenika. Oni su odgovorni za najveći dio znanih ratnih zločina od Širokog Brijega, Knina (nedavno je u našem tisku objavljeno nekoliko fotografija, na jednoj je skupina živih njemačkih vojnika koja se predala, na drugoj sjede na kamenjaru da bi na trećoj ležali postrijeljani), Gospića, Rijeke, Trsta sve do Kočevskog Roga. Upravo pripadnici Četvrte armije (26. divizija, 11. brigada) bili su glavni suradnici Britancima pri prihvaćanju zarobljenika u Koruškoj, njihovom odvođenju i egzekuciji. Major JA Simo Dubajić izravni je svjedok te suradnje. Zapovjedništvo 4. armije ga je odredilo kao časnika za vezu s Britanskom vojskom i partnerom engleskom poručniku Robertu Finleyju Locheadu, pripadniku Šestog specijalnog odreda (Sixth Special Force) Britanske vojske. Pripadnici tog odreda surađivali su s Jugoslavenima kod izručenja pri stanicama Maria Elend i Rosenbach, vjerojatno i pri izručenjima u Bleiburgu. U bilješci sa sastanka general- majora Božovića i Tobyja Lowa (kasnijeg lorda Aldingtona) stoji da *major Dubajić i poručnik Lockhead ostaju u Kapeli do 19.00 sati 23. maja i biće na raspolaganju za rješenje svih pitanja s 5. korpusom ako bi došlo do nekih problema.*[34] U knjizi *Jedanaesta dalmatinska (biokovska) brigada* Milana Rake i Slavka Družijanića[35] opisan je nesporazum između britanske vojske i JA koja se u Korušku željela probiti preko Predela i Trbiža (Trevisa), kroz Italiju do Koruške. Englezi su se usprotivili tom planu i uputili Brzi moto-mehanizirani odred preko Bovca na Vršić i Kranjsku goru.

> *- Ubrzo je postignuta suglasnost i naša kolona je krenula u pravcu Bovca. Tom prilikom u Štab odreda došao je kao oficir za vezu pripadnik britanske specijalne jedinice, poručnik R .C. Lochead, student elektro-tehnike, Škotlanđanin iz Glazgova. On će ostati pri Štabu odreda*

34 Simo S. DUBAJIĆ, *Kočevski rog*, „Srećan sam što na Kočevskom rogu nije bilo Srba mi među egzekutorima ni među smaknutima“, *LETOPIS Srpskog kulturnog društva* Prosvjeta, Dvije hiljade šesta, Zagreb, Svezak XI, -162.

35 Milan RAKO, Slavko DRUŽIJANIĆ, *Jedanaesta dalmatinska (biokovska) brigada*, Split1987.

sve do povlačenja odreda iz Koruške.[36] Lochead, na različitim mjestima, čak u britanskim dokumentima transkribiran još kao i Lockhead, Lockheed, odlično se razumio i slagao sa Simom Dubajićem. *Britanski poručnik Lochead (..) je pravi zagovornik teze naših pregovarača u britanskim komandama.*[37] Dubajić se svojski trudio da dobro surađuje s Britancima kako bi mu oni mu omogućili široku slobodu djelovanja.

- On često odlazi kod njih i angažiran je na rješavanju niza poslova koje je data situacija svakog dana nametala, od traženja goriva za naše tenkove (..) suradnje oko hvatanja ratnih zločinaca (Pavelića i drugih) do suradnje na razoružavanju njemačkih kolona. [38]

Putujući Koruškom lijevo-desno Dubajić je prepoznavao i zarobljavao ustaške generale, admirala Nikolu Steinfla, bio je prisutan pri izručenju vlade NDH, zaustavljao cijele njemačke SS-kolone i stizao drugovati sa Škotom, poručnikom Locheadom uz bezbrojne butelje *Bakarske vodice*. Iz Dubajićevog sjećanja vidljivo je da se svojski trudio da sve naoružane Hrvate prikaže kao ustaše i nikada nije upotrebio drugi izraz:

- Od prvog susreta s generalom Skotom, a posebno u stalnom kontaktu s poručnikom Robertom Finlijem Lohedom, bio sam opsednut ustašama, njihovim klanjem Srba, a željom da ih kod Engleza prikažem onakvim kakvi su bili. Za lakše pamćenje, sve naoružane sugerisao sam im kao ustaše i nikada nisam upotrebio drugi izraz. Želeo sam da Englezi o njima tako misle pa sam isticao: To je jedina država koja ne postoji, a objavila je rat saveznicima.

- Ustaša, ponavljali su engleski generali i oficiri, učeći to neprijateljsko ime.[39]

Na drugom mjestu u svojim sjećanjima, na kojem se ponovno predstavljao kao jedina osoba za vezu s Britancima, tj. poručnikom Locheadom, ponovno se hvalio uspjehom kako je sve Hrvate proglasio ustašama:

36 ISTO,- 404.
37 ISTO,- 419.
38 ISTO, -419.
39 Simo S. DUBAJIĆ, *Kočevski rog* „Srećan sam što na Kočevskom rogu nije bilo Srba mi među egzekutorima ni među smaknutima“, *LETOPIS Srpskog kulturnog društva* Prosvjeta, Dvije hiljade šesta, Zagreb, Svezak XI, -151.

> *- Evo tog dokumenta u kojem se jasno vidi da su moji zarobljenici 13 000 ustaša upisanih kao Hrvati, a ne kao četnici !*[40]

Nakon odluke da očiste palubu Britanci su priopćili predstavnicima Četvrte armije JA *da će našim jedinicama predati oko 32 000 ustaša i četnika. Predaja će se obavljati u Porošci* (Podroščici-Rosenbach) svakog dana s tim da će dnevno izručiti 2000 do 3000 zarobljenika. Za ovu svrhu pukovnik Šiljegović je odredio posebnu grupu vojnika iz 3. bataljona.[41]
Skupine ustaša i domobrana još se danima nakon kapitulacije Njemačke nisu htjele predati i preko planina su se odlučno probijale na zapad. Tako je jedna veća skupina 20. svibnja sjevernim padinama Karavanki pokušavala doći do Engleza. Ustaše nisu pristajale na predaju i tek ih je dolazak Sime Dubajića s jednim tenkom prisilio na to. Snage JA su zarobljenike ukrcale na vlak i htjele ih vratiti u Jugoslaviju, no pred tunelom se na šinama isprepriječio britanski tenk. Britanski kapetan odbijao je propustiti vlak, bilo je očito da Britanci nakon odluke o povlačenju snaga JA više nisu odobravali njihove samostalne akcije na tlu Austrije. Prema sjećanju njegovog suborca Koste Ugrice zamršenu situaciju na sebi doličan način riješio je Simo Dubajić :

> *- Simo se odjednom izgubio i nakon kratkog vremena imao sam priliku da vidim jednu od najkomičnijih scena na kraju rata. Pojavio se Simo i s njim nekoliko vojnika koji su se ugibali pod teretom jednog klavira, koji su nosili s teškom mukom. Simo je naredio da se klavir stavi na tenk i tada je nastala upravo groteskna situacija. Britanski kapetan je bio zbunjen, a vjerojatno i šarmiran ovim neobičnim prizorom. Sklonio je tenk s pruge. Tako je nekoliko stotina ustaša zamijenjeno za jedan klavir. Kompozicija je krenula kroz tunel s ustašama u Jugoslaviju.*[42] U tom kaosu i bezakonju jedan oteti austrijski klavir vrijedio je života stotinu ljudi.

Nakon nedvosmislene poruke Churchilla i Trumana Maršalu Titu da mu se ne će dozvoliti okupacija i pripajanje Julijske krajine i Koruške te odbijanja Staljina da mu u tome pruži podršku i započne još jedan rat Tito je zapovijedio

---

40 *Isto*, 161.

41 Milan RAKO, Slavko DRUŽIJANIĆ, *Jedanaesta dalmatinska (biokovska) brigada*, Split 1987, -435.

42 *Isto*, 436.

povlačenje iz Koruške. Jedanaesta brigada i ostale postrojbe JA (dijelovi Treće i Četvrte armije) 22. svibnja napuštaju Korušku. Sljedeća tri dana 23., 24. i 25. svibnja prebacuju ratni plijen s tim što je *24. i 25. svibnja u Podroščici (Rosenbach) 2. četa 2. bataljona obezbjeđivala preuzimanje ratnih zarobljenika od Britanaca.*[43] Po svemu to je bila postrojba koja je od Velške garde navečer 24. svibnja u Podroščci preuzela O'Sullivanovu skupinu od 900 vojnika i dva generala.

11. Obmana/prijevara - dvojbe britanskih časnika u vezi s izručenjem

Nakon što je feldmaršal Alexander maršalu Titu ponudio prihvat stotine tisuća vojnika i civila koji su se prelili u Austriju, na nižim razinama, u Petom Korpusu i na razinama divizija i brigada postignuti su operativni dogovori između general Patricka Scotta i pukovnika Milana Baste, pukovnika Ivanovića i brigadira Tobyja Lowa, general-majora Božovića i pukovnika Hočevara, brigadira Tobyja Lowa i pukovnika Hočevara o načinu repatrijacije/izručenja vojske i civila oko Bleiburga kao i onih vojnika/civila koji su uspjeli ući u Austriju i Britancima ponudili predaju. Nakon rješenja pitanja predaje kod Bleiburga Britanci su skupine, koje su de facto njima položile oružje, dovodili do određenih točaka (Rosenbach/Podroščica, kasnije Maria Elend/Podgora, Bleiburg/ Pliberk), razoružavali ih i nakon ukrcavanja u vlak predavali naoružanoj partizanskoj pratnji. Bojnik Menell iz Šeste oklopne divizije došao je 19. svibnja na željezničku postaju Rosenbach kako bi se upoznao s postupkom predaje :

> *- Danas sam otišao vidjeti ukrcavanje nesretnih HRVATA i na moje iznenađenje izgleda da sve ide prilično dobro (..) ukrcavali su se na postaji Rosenbach koja je izabrana kao mjesto ukrcaja za put prema njihovoj neizvjesnoj sudbini. Razgovarali smo s domaćim jugoslavenskim časnikom koji je bio vrlo ljubezan. Dogovorili smo se da ih eventualno ukrcamo u stanici s koje im put prema njihovom udesu (uništenju, smrti) ne bi bio tako očit.(Maria Elend)* [44]

---

43 *Isto*, 439.

44 THE REPATRIATIONS.....THE REPORT OF AN INQUIRY, STR. 287. Dnevni bojnika Mennella, GSO2 HQ 6 Armoured Division, 19. svibnja 1945. Klagenfurt.

Iz Menellovog izvješća vidljivo je da je bio svjestan *nesreće Hrvata* koji su se *na njegovo iznenađenje* pri predaji svojim ljutim protivnicima *prilično dobro vladali.* Bio je svjestan njihove neizvjesne sudbine, ali kao da je želio umiriti svoju savjest podcrtavajući ljubaznost jugoslavenskog časnika koji je *bio je vrlo ljubezan*. S tim ljubeznim časnikom, koji je mogao biti Simo Dubajić, postignut je dogovor da se zarobljenici ukrcavaju na stanici Maria Elend/Podgora kako bi se lakše prevarili o cilju putovanja i kako bi im put prema njihovom udesu/uništenju/smrti (tu Menell koristi englesku riječ *fate* koja znači i sudbinu, udes, ali i uništenje, smrt) bio lakši. Obje strane koje su surađivale u tom paklenskom poslu, Britanci i Jugoslaveni, koristili su se obmanom, prijevarom kako bi poražene i demoralizirane ratne zarobljenike odveli tamo gdje oni u stvari nisu željeli ići, u Jugoslaviju.

Pri susretu s časnicima 3. bataljuna Velške garde, koji su na samoj granici prihvaćali i predavali zarobljenike snagama JA, bojnik Mennell je na listu papira dobio unaprijed pripremljena pitanja u kojima je bilo vidljivo nezadovoljstvo zadatkom koji obavljaju britanski vojnici.

- Nakon toga sam se vratio u Zapovjedništvo 3. WG (Velška garda) kojem je na čelu bio brigadir Verney. Predao mi je upitnik i zatražio odgovore koje je odmah zabilježio John Buchanan. Pitanja su bila kako slijede :

1. Kada Britanci izručuju Hrvate Titu ?

(Odgovor: Njihovi su čim vlak krene)

2. Gdje završava britanska odgovornost ?

(Odgovor: isti kao gore)

3. Kakvu akciju trebaju poduzeti britanske snage ako se Hrvati odupru ukrcavanju na vlak ili na kamione i Titoisti upotrijebe silu ?

(Odgovor: Pokušajte ih nagovoriti, ako to ne djeluje ne činite ništa)

4. Hoće li britanske snage stajati po strani i promatrati kako se ubijaju žene i djeca?

(Odgovor: Očito ih neće ubijati i mala je vjerojatnost da se to dogodi)

5. Što će britanske snage poduzeti ako Hrvati odbiju ukrcaj u vozila koja će ih vratiti Titu?

(Odgovor: Uvjeravajte, ali bez prisile)

Zapravo cijela stvar se odvijala bez ikakvog problema.[45]

Zaključak bojnika Menella je bio tipično britanski, sve se odvijalo bez *ikakvog problema*. Ono nekoliko samoubojstava i ranjavanja o kojima ih je izvjestila partizanska pratnja nije bio dovoljno da ih alarmira. Jesu li partizani govorili punu istinu, ili su samo potvrđivali ono što se nakon kretanja vlaka događalo pred očima Britanaca, pokušaji bijega i pucanje u bjegunce partizanskih stražara ? I to nije bila puna istina. Kad su nakon nekoliko dana stigle prve vijesti o tome što se događa u mraku Jugoslavije koji je, metaforički rečeno, počinjao u tunelu prema Jesenicama, britanski časnici su naglo promijenili osjećaje prema svojim komunističkim saveznicima.

- *Kapetan Anthony Crossland iz 6. oklopne divizije, koji je kasnije u jednoj od poslijeratovskih Laburističkih vlada postao visoki dužnosnik u Ministarstvu vanjskih poslova (Foreign secretary), opisao je svoju naglu promjenu osjećaja kada je vidio anti-Titove Hrvate i Slovence, koji su pogrešno vjerovali da odlaze u Italiju, kako ih utiskuju u vlakove. Pitanje anti–Titovih Hrvata i Slovenaca,* napisao je u svom dnevniku*, zamalo je izazvalo građanski rat unutar Britanske vojske (..) Među časnicima stvorilo se veliko ogorčenje i negodovanje zbog prijevare i nepoštenja koje se koriste (..) najodvratniji i najhladnokrvniji ratni čin u kojem sam ikada sudjelovao. Pukovnik Robin Rose- Price pripadnik Velške garde koji je bio uključen u predaju 2500 hrvatskih muškaraca, žena i djece, zabilježio je u svom dnevniku primio sam najzlokobniju dvoličnu zapovijed, da pošaljem Hrvate njihovim neprijateljima pod dojmom da odlaze u Italiju.*[46]

Iako su Britanci vidjeli kakav je strah kod Hrvata od predaje njihovim neprijateljima cinično su odvraćali da su upravo to *namjeravali učiniti*. Kako bi na najmanju mjeru smanjili mogućnost otpora, pobune i primjenu sile koristili su niz prijevara kako bi zarobljenike držali u uvjerenju da idu u Italiju i da potpuno vjeruju u britansko poštenje.

45 ISTO, 287. Dnevni bojnika Mennella, GSO2 HQ 6 Armoured Division, 19. svibnja 1945. Klagenfurt.

46 George EVANS, „A Looking-Glass Tragedy“, Contemporary Review Date: 5/1/1998, Copyright 1998. Contemporary Review Company Ltd.

- Jedina stvar oko koje su se svi bili jednodušni bio je njihov strah da ćemo ih vratiti Titu, a to je bilo točno ono što smo namjeravali učiniti. Nismo im otkrili naše namjere dok sami nisu vidjeli kako se Titovi stražari ukrcavaju u njihov vlak. Dozvolili smo im da ostanu u Viktringu u blaženom (blissful ignorance) neznanju i pod normalnom stražom.[47]

Kad su se nakon Titove odluke o povlačenju iz Koruške Britanci oslobodili prijetnje sukoba s njegovim snagama za njih je počelo razdoblje zasluženog mira. Uživali su prelijepom kutku svijeta dok se samo nekoliko desetaka kilometara udaljenosti od njih preko granice, na sunčanoj strani Alpa, događalo strašno čišćenje Jugoslavije od ratnih zločinaca, od ljudi koji su po Đilasovim riječima morali umrijeti kako bi Jugoslavija živjela, Kardelj je mislio da su to Hrvati zaslužili dok se Tito Ivanu Meštroviću opravdavao da su se Srbi morali izdovoljiti za zločine koje su im učinile ustaše. Iako su prvi bjegunci donosili strašne vijesti o masovnim likvidacijama tek izručenih ratnih zarobljenika Britanci su se mogli *posvetiti blagodatima mira*.

- Nakon povlačenja partizana popustila je napetost i uz stražu na cestovnim nadzornim točkama i povremenog čišćenja brda u potrazi za Nijemcima ili Hrvatima Brigada se mogla posvetiti blagodatima mira. Našli smo se u prelijepom dijelu svijeta, jednom od poznatih odmarališta Nijemaca, zapravo Europljana. Smjestili smo se u njihove vile i hotele, počeli smo uživati kao i oni : jurili smo brzim čamcima po jezeru, skijali na vodi, sunčali se, jahali, veslali, pucali, plivali, verali se po brdima i pecali. Jedino nam je nedostajalo druženje s civilnim obiteljima. Čak i to je blijedilo pred izgledom odlaska u Englesku i skorom demobilizacijom. [48]

Većina britanskih časnika i vojnika nije ni bila svjesna zbrke, zatečenosti i žurnih, politički nedovoljno promišljenih poteza, koje su tih dana činila njihova vojna zapovjedništva. Tek kad se sve smirilo u kolovozu 1945. činovnik britanskog ministarstva vanjskih poslova J. M. Addis, predstojnik jugoslavenskog odsjeka Foreign Officea-u memorandumu svom nasljedniku Johnu Colvilleu pisao je o neusklađenosti vojnih poteza s političkim odlukama koje su i dovele 900 Hrvata do njihove nesretne sudbine, tj. do izručenja. Iako je

47 THE REPATRIATIONS....Cowgill inquiry, Izvadak iz Sažetog izvješća o operacijama Prve gardijske brigade u svibnju 1945. KP 297 (PRO WO 170/4404), str. 290.

48 ISTO, - 290.

dan ranije 23.svibnja odlučeno da se više ne izručuju ratni zarobljenici protiv njihove volje ipak je O'Sullivanova skupina predana dan kasnije Jugoslavenima.

*- Slučajno smo doznali iz točke 6. poruke (W) 917 COS-a od 29. svibnja u R9443/G da je britanski 5. korpus, dok smo AFQH , mi i generalštab još rješavali načelna pitanja, pristao izručiti Hrvate Jugoslaviji i da je 24. svibnja prebačeno **900 Hrvata**. Nikada nismo vidjeli nijedan brzojav vojnih vlasti u Italiji koji bi izvještavao o tom izručenju, i ja još uvijek ne znam je li u to vrijeme War office izdao ikakvu zapovijed o obustavljanju te operacije. Major James zadužen za pitanja ratnih zarobljenika u War Officeu ispituje kartoteku i poslat će vam kopije važnih spisa.*

Tek smo kasnije doznali da su te nesretne Hrvate i Slovence, protjerane iz Koruške, nakon što su prešli granicu poklale Titove trupe.[49]

Addis je nakon tri tjedna dodao novu bilješku u memorandum svom nasljedniku. Ta bilješka izražava više osjećaja prema nesretnim ljudima koje su Britanci izručivali no što bi se očekivalo od jednog razumnog i objektivnog britanskog činovnika. On čak priznaje da je to bila *jezovita pogreška* koja nije otkrivena prvi, ni drugi dan već je to pomaganje zločina trajalo do kraja svibnja.

- Izručenje Slovenaca i drugih od strane Osme armije Titovim snagama bila je jezovita pogreška. Ispravljena je čim su Glavni štabovi primili izvještaj. Ali te nesretnike su britanske trupe nekih tjedan dana prebacivale preko granice, gdje ih je Titova vojska klala.[50]

U pismu koje je Francis Scott, časnik Druge lotinške i Granične konjaničke pukovnije pisao svojoj majci opisan je razgovor (ispitivanje) s jednim dobro obrazovanim hrvatskim satnikom. Iako ta osoba ne spada u O'Sullivanovu skupinu vrijedilo bi istražiti tko je bio taj zagrebački sveučilišni profesor filozofije.

- Krajem rata bio sam stacioniran u Koruškoj u Sittersdorfu (gdje je stigla i Britancima ponudila predaju hrvatska 12. divizija od oko 12000 pripadnika) *.. (..) jedan dobro obrazovani oficir mi je rekao da je bio profesor filozofije na zagrebačkom sveučilištu, a poslije, u*

49 Nikolaj TOLSTOJ, *Ministar i pokolji*, Zagreb 1991.,- 296.

50. ISTO, - 296.

vojsci, kapetan. Pričao mi je, a njegove su izjave poslije provjerene, o tome kako su nakon svršetka rata komunistički partizani poklali golem broj četnika i ostalih rojalista. Kada sam ga prestao ispitivati –(na talijanskom!) rastvorio je svoj pohabani kaput i preklinjao me da ga ustrijelim radije nego predam onima preko granice, kako je trebalo. To je bila česta molba, i oni su to doista mislili.[51]

Mladi britanski časnik Patrick Scott bio je nećak gibraltarskog biskupa koji se dirnut tim pismom obratio zastupniku u Parlamentu i on je postavio parlamentarno pitanje ministru vanjskih poslova. Nešto kasnije će biti riječ o odgovoru na to pitanje.

12. Izručenje O'Sullivanove skupine-protivno pravilima i savezničkim vojno-političkim odlukama

U Dnevnom izvješću (Sitrep-Situation report) Osme armije za 24. svibnja stoji da je u 16.55 (vjerojatno planirano vrijeme, koje se zbog O'Sullivanovog kašnjenja pomaknulo na stvarno vrijeme predaje oko 22.oo) izručena skupina od 900 Hrvata..(..) *u divizijskom području bez Jugoslavena osim jedne čete ZAPADNO od FERLACHA d 2371 (.)* ***900 HRVATA*** *PREDANO Jugoslavenima* (. .)[52] U Ratnom dnevniku Petog korpusa stoji da je 24. svibnja: *izručivanje Hrvata dovršeno.* Peti korpus se *složio da izruči Hrvate Jugoslaviji , pa je 24. svibnja prebačeno* ***900 Hrvata***. Na žalost to se dogodilo protivno poruci/zapovijedi Osme armije od 23. svibnja prema kojoj se ratni zarobljenici više nisu smjeli izručivati ako se prema njima upotrijebila sila. Osma armija poslala je 23. svibnja poruku (signal) 15. armijskoj skupini, Petom korpusu i Prvom području (DISTONE-District one, područje u Italiji određeno za smještaj ratnih zarobljenika) :

- Slažemo se da se svi državljani Jugoslavije u području 8. armije vrate Jugoslavenima jedino ako to ne zahtijeva uporabu sile u kojem slučaju treba prema njima postupiti u suglasnosti s AFHQ 77268. od 17. svibnja.[53]

---

51. ISTO, 297.- 298.
52 THE REPATRIATIANS ....Cowgill inquiry..KP 242 (PRO WO 170/4183), str. 230.
53 ISTO, KP 228(USNA AFHQ C5 Reel-16-L), 219-220.

Toga dana (17. svibnja) Vrhovno zapovjedništvo savezničkih snaga zapovjedilo je Osmoj armiji i 15. skupini armija:

> *Jedan (.) Prema četnicima i odmetnutim Jugoslavenima koji su se infiltrirali u područja okupirana od savezničkih snage odnositi se kao prema razoružanim neprijateljskim snagama i evakuirati ih u britansko koncentracijsko područje u Distone.*
>
> *(.) Vjeruje se da će puna brojka koja uključuje jedanaest tisuća već smještenih u Distone, iznositi oko trideset i pet tisuća. (.)*
>
> *Osma armija će obavještavati Distone o približnom broju onih koji će biti tako evakuirani (.)*
>
> *Dva (.) Pitanje konačnog smještaja razmatra se u AFQH (Vrhovno zapovjedništvo savezničkih snaga) (.)*[54]

U ime felmaršala Alexandera general Robertson u zapovijedi Distone od 17. svibnja 1945. procijenio je broj Hrvata koji su se nalazili na britanskom okupacionom području, razoružani ili još uvijek pod oružjem, ali formalno pod njihovom zaštitom, na 25 000 ljudi:

> *(c) Broj hrvatskih snaga pod njemačkim zapovjedništvom ukupno iznosi 25 000.*

Izreka feldmaršala Alexandera koja se otada mnogo puta ponavljala govori o njegovoj punoj svijesti da bi izručenje tih 25.000 Hrvata za njih značilo sigurnu smrt, *moglo bi biti opasno po njihovo zdravlje*.

> *- Za svaki od tih slučajeva (Kozaci, četnici, hrvatske snage) povratak u njihove zemlje podrijetla odmah mogao bi biti opasan (fatalan) po njihovo zdravlje.*[55]

No postojala je i zapovijed od 14-15. svibnja, tzv. Robertsonova izvršna zapovijed, upućena iz Zapovjedništva Osme armije Petom korpusu koja je određivala da S*vi neprijateljski vojnici koji su se predali, a bili su pod njemačkim zapovjedništvom i utvrđeno im je jugoslavensko državljanstvo, moraju biti razoružani i predani/izručeni jugoslavenskim snagama*.[56] Pri toj predaji, kao što smo doznali iz dokumenata, primjenjivane su obmane, prijevare,

54 ISTO, -151. Distone F 77268.
55 ISTO, -24, KP 154.
56 THE REPATRIATIANS....THE REPORT OF AN INQUIRY, The Robertson order-The Executive instruction from Eight Army to 5 Corps, -32.

prešutna poticanja glasina da se odlazi u Italiju, a kad je zarobljenicima postalo jasno da ih upućuju u Jugoslaviju morala je biti upotrijebljena i sila (prijetnja silom). U slučaju Hrvata, Slovenaca i Srba sila nije otvoreno upotrijebljena dok je pri izručenju Kozaka bilo upotrebe sile, bjegova, ranjavanja, samoubojstava i pogibije.

Dvadeset i trećeg svibnja britansko zapovjedništvo odlučilo je da više ne će prisilno izručivati zarobljenike. Tu zapovijed je Osma armija 24. svibnja proslijedila Petom korpusu, upravo na dan kad je protiv njihove volje snagama JA izručena Skupina Bernarda O'Sullivana. Netko očito nije postupio po toj zapovijedi/naputku, netko ju je svjesno kršio, poručnik O'Sullivan misli da je među njima bio i nepoznat bojnik u Isturenom zapovjedništvu Osme armije u blizini Spittala koji ga je žestoko prekorio kad je u ime hrvatskih generala zatražio razgovor s njima ravnim britanskim visokim časnikom.

U Situacionom izvješću (SITREP) Osme armije No. 845 za 24. svibanj 1945. u 16.55 stoji: *Četrdeset i šesta (46.) divizija izvješćuje da je 1500 Hrvata ukrcano na vlak u Bleiburgu i evakuirano bez incidenta* (..) **900 Hrvata izručeno Jugoslavenima**. (900 Croats handed over to Yugoslav). Dakle protivno poruci/zapovijedi Vrhovnog zapovjedništva savezničkih snaga od 17. svibnja i nešto izmijenjenoj poruci od 23. , koja je jasno govorila o tome da se silom ne izručuju zarobljenici, oni (O'Sullivanovi Hrvati) su izručeni 24. svibnja, kao i danima kasnije, do kraja svibnja slovenski domobrani i četnici. Veliki broj zarobljenika želio je ostati u britanskom zarobljeništvu, tek mali broj je pristao na dragovoljan povratak u Jugoslaviju. Prijevarom, prijetnjama ili silom oni su ukrcani u vlakove i predani u nadležnost partizanskih straža.

U sažetku informacija o izručenjima Titovim snagama koja je za svog nasljednika sačinio desk officer u britanskom Ministarstvu vanjskih poslova J. M. Addis koje su mu bile *tada dostupne* stoji (..) *dok su se još razmijenjivala mišljenja između AFQH, Vrhovnog zapovjednika i nas o pitanjima principa britanska formacija 5. Korpus se složio izručiti Hrvate Jugoslavenima i 24. svibnja proslijeđeno je* ***900 Hrvata***. Ovako sročena informacija nedvosmisleno ukazuje na odgovornost, ako ne i samovoljnost Petog korpusa pri predaji zarobljenih Hrvata, Srba, Slovenaca i Crnogoraca. A onda su stale stizati vijesti o strašnoj sudbini izručenih Hrvata, Srba, Crnogoraca i posebice Slovenaca, jer je nekoliko domobranaca uspješno izbjeglo likvidaciju, najmanje dvojica su se izvukla iz jame na Kočevskom Rogu i izvjestila dr. Mihu Kreka bivšeg jugoslavenskog ministra,

tada izbjeglicu u Italiji o tome što im se dogodilo. Tek kad je dr. Miha Krek 7. lipnja 1945. protestirao kod Vrhovnog zapovjedništva savezničkih snaga u Caserti zbog strašne sudbine izručenih slovenskih domobrana Britanci su se probudili. Feldmaršal Alexander je odlučio sam provesti istragu i doletio je u Korušku. Prije toga se Peti korpus pismeno obratio Osmoj armiji i pokušao objasniti svoje postupke:

- AFQH je 24. svibnja zapovijedio da se ni jedan jugoslavenski državljanin ne može izručiti Titu ako to uključuje uporabu sile (..) do tog datuma evakuacija onih koji su digli oružje protiv Tita bila je završena. Zapovijed je strogo primjenjena pri evakuaciji jugoslavenskih izbjeglica čija evakuacija je slijedila evakuaciju vojnog osoblja.[57]

Čini se da je sporost vojne administracije odredila sudbinu O'Sullivanove skupine. AFQH (Vrhovno zapovjedništvo savezničkih snaga) poslalo je poruku 23. svibnja, ali ona je u Peti korpus stigla 24. svibnja. Uobičajenom linijom subordinacije poruka je poslana 15. armijskoj skupini, preslika je poslana na znanje 12. armijskoj skupini, Petoj armiji i Osmoj armiji, iz nje je poslana dolje u 5. korpus. U poruci se zapovijeda :

1. Ni jedan Jugoslaven koji je dopao u ruke Savezničkih snaga ne će biti izravno vraćen u Jugoslaviju ili izručen jugoslavenskim snagama ***protivno njegovoj volji****.*[58]

No tog istog dana 24. svibnja izdana je druga, oprečna zapovijed koja je glasila:

- Repatrijacija raseljenih lica (..) bivših ruskih ratnih zarobljenika , Hrvata i četnika- odgovornost je Petog korpusa, ne Vojne uprave.[59] *Dva signala su se razlikovala, jedan je označavao sve jugoslavenske državljane u području Osme armije, a drugi Jugoslavene koji su pali u savezničke ruke; jedan je zapovijedao povratak Jugoslavena u Jugoslaviju jedino ako to ne znači uporabu sile dok je drugi zabranjivao povratak u Jugoslaviju protivno njihovoj volji.*

Kad su Britanci uvidjeli da su pri određivanju različitih statusa ratnih zarobljenika u žurbi učinili ozbiljne pogreške

---

57 ISTO, -147.
58 ISTO, FX 80915, - 298.
59 ISTO, -301.

organizirali su 26.-27. svibnja u Stožeru Osme armije konferenciju. Prema pribilješkama pukovnika Jacklina, načelnika AFQH G-5 (Odjeljenje G-5 nadležno za politiku prema raseljenim licima) na toj konferenciji su doneseni sljedeći zaključci :

(A) JUGOSLAVENI

> *(i) Svi Jugoslaveni, civili i vojnici, koji se nalaze u rukama Savezničkih snaga u Austriji bit će vraćeni u Jugoslaviju ukoliko prema njima* ***nije primjenjena sila.***[60]

Autori *Otvorenog dossiera Bleiburg* drže da su zapovjednici na terenu, ponajviše generali McCreery i Keightly (Osma armija i Peti korpus), odgovorni što se nisu primjenjivale sugestije/preporuke/zapovijedi viših zapovjedništava. Zaključili su da je Robertsonova zapovijed zloupotrebljena kako bi se do kraja svibnja izručili svi pripadnici protutitovskih oružanih formacija, poslije Hrvata, Srbi, Crnogorci i Slovenci.

> *- Hrvati su do 24. svibnja najvećim dijelom bili otpremljeni, no naredba od 14. svibnja (Robertsonova) upotrijebljena je u još jednu svrhu : da se vrate u zemlju slovenski vojnici i civili, pa i oni četnici koje je i sam general Robertson isključio iz predmeta svojih uputa. Etiketa hrvatski, ocrnjena zbog suradnje tadašnje države s Nijemcima, bila je dobra kamuflaža za operaciju koja je potkraj svibnja smišljeno proširena i na srpske četnike koji su se vjerno borili kao britanski saveznici i na (slovenske) domobrance, koji su stavljali na kocku vlastite živote kako bi spašavali i štitili savezničke pilote.*[61]

Štab 11. brigade je 25. svibnja poslao poruku/depešu Štabu 26. divizije u kojoj stoji da je u posljednjih sedam dana primljeno od Britanaca oko 15 000 ustaša, od kojih su 10 generala i 8 ministara, te oko 1200 četnika (..) U toku dana primljeno je još oko 1500 ustaša.[62] Za naše istraživanje važno je istaknuti kako ne postoje potpuni pismeni podaci o djelovanju postrojbi Brzog Moto-mehaniziranog odreda, nedostaje broj ubijenih i zarobljenih neprijateljskih vojnika kao i broj zarobljenika izručenih od strane Britanaca.

---

60 ISTO, -110

61 KNJIGA GRUPE AUTORA, *Otvoreni dossier Bleiburg*, drugo prošireno izdanje, Zagreb 1990., -170.

62 Milan RAKO, Slavko DRUŽIJANIĆ, *Jedanaesta dalmatinska (biokovska) brigada*, Split 1987., - 439.

- Također u pregled zarobljenih neprijateljskih vojnika nisu unešeni podaci o broju ustaša, četnika, slovenačkih domobrana koje su izručili Britanci.[63]

Previše je bilo prozirno isticati činjenicu kako ti podaci ne postoje kada u britanskim dokumentima postoje podaci o pismenim primkama pri primopredaji, o stolu na kojem je partizanski oficir upisivao zarobljenike, Simo Dubajić također spominje popis s 13 000 ustaša. Kod pripadnika JA vrijedilo je ratno pravilo da ljudi nestaju bez traga i glasa i da su popisi i registracije nepotrebne i opasne. Mi danas možemo samo sanjati imena i prezimena tih ljudi, nagađati o pripadnosti vojnim postrojbama ili civilima, o rodu vojske, postrojbi, njihovom broju, činu, spolu, životnoj dobi, bračnom stanju, ponajmanje o njihovoj odgovornosti za zločine ili o nevinosti.

13. Što se dogodilo s ratnim zarobljenicima nakon izručenja?

Iz knjige o Jedanaestoj dalmatinskoj (biokovskoj) brigadi (Operativni dnevnik) vidljivo je da je 22. svibnja brigada dobila zapovijed/depešu da se priključi glavnini 26. divizije i krene preko Tržića do Kostanjevice na Krasu. Dva dana kasnije 24. svibnja u 9.30 dobija novu depešu da jedan bataljon ostavi u Jesenicama (zbog primopredaje zarobljenika i ratnog materijala), dok ostatak brigade ima postupiti po ranijoj zapovijedi. Iznenada je zapovijed promijenjena.

- Međutim, u 12 sati depešom od Štaba divizije brigada je dobila naređenje da do daljega ostaje u Jesenicama. Štabu brigade će nakon toga (27. maja) biti saopćeno da se brigada do daljnjega stavlja na raspolaganje Ministarstvu narodne obrane DFJ.[64]

Što je bio uzrok toj naglој promjeni? Umjesto na odlazak na položaje pred Trstom 11. brigada je imala zadatak dovršenje prihvata zarobljenika i ratnog materijala, a tajno je kao najiskusnija i najnemilosrdnija postrojba bila odabrana za najpovjerljiviji zadatak koji joj je namjenila Partija: likvidaciju narodnih neprijatelja. Nije li naglo zaustavljanje pokreta brigade bila posljedica donesene odluke, Titove ili Politbiroa, da se najstrože kazne svi protivnici komunističkog režima i

63 *Isto*
64 Isto

da u tome sudjeluju odani i dokazano hrabri Dalamatinci 11. brigade? Potčinjavanje 11. brigade Ministarstvu narodne odbrane DFJ, Aleksandru Rankoviću i OZNI dovoljno govori o prirodi zadatka koji su obavili pripadnici brigade, posebice dragovoljci, najvećim dijelom malodobnici koje je Simo Dubajić poveo na Kočevski Rog.

Što se dogodilo nakon što su Britanci ratne zarobljenike/odmetnike/kvislinge predali pripadnicima jugoslavenske vojske i oni ih odvodili u mrak ? Vjerojatno su ukrcani u vlak i kroz tunel prebačeni u Jugoslaviju. Neki su usmrćeni čim je vlak ušao u tunel ili u prolaznim logorima Hruščica, Jesenice ili Radovljica. Odande ih je put vodio vlakom ili pješice prema Kranju, Škofjoj Loki, Šentvidu, pa dalje do Kočevskog Roga. Članak *Množična prikrita grobišča* govori o dva smjera kojim su se kretali ratni zarobljenici: iz Podgore/Maria Elend kroz Podrožščico/Rosenbach u Jesenice i u prijemne logore u Radovljici i Kranju, odatle u škofjeloški grad i u Škofove zavode u Šentvidu nad Ljubljanom gdje se nalazio središnji logor. Iz Pliberka/ Bleiburga transporti su išli kroz Dravograd do Slovenj Gradeca pa dalje pješke ili vlakom do logora u Teharju.

> *- Zarobljenike su nakon kratkih ispitivanja podjelili u tri skupine: A, B i C (ili I, II, III). Zarobljenike iz skupine C - njih je bilo najviše - uskoro su umorili. Iz Šentvida su najveći dio prevezli vlakom do Kočevja i zatim kamionima do bezdana u Kočevskom Rogu, iz Teharja najveći dio do rudarskih rasjeda Staroga Hrastnika.*[65]

Major JA Simo Dubajić je noć nakon što je izručena O'Sullivanova skupina slavio Titov rođendan i pijan je tek zaspao kad su ga mamurnog probudili.

> - *Iste noći* (nakon Titovog govora u Ljubljani 25. svibnja 1945.) *upadoše k meni Ivan Maček, Maks Baće i Jovo Kapa s naređenjem da Jedanaesta brigada spremi svoje dobrovoljce koji će izvršiti egzekuciju nad telesnim zdrugovima Ante Pavelića, Rupnikovim belogardistima i Ljotićevim dobrovoljcima. Za moje komandno mesto određena je željeznička stanica Kočevlje, a mesto streljanja kod kraskih bezdana u Kočevskom rogu.*

65 Mitja Ferenc, Kočevska- pusta in prazna , Modrijan Založba D.O.O. 2006. , -533. Ujetnike so po kratkih zaslišanjih razdelili v tri skupine : A, B in C (oziroma I, II, III). Tiste iz skupine C- bilo jih je največ-so kmalu umorili. Iz Šentvida so jih večji del prepeljali z vlakom do Kočevja in nato s kamiona do brezen v Kočevskom Rogu, s Taharij pa največ do rudniških razpok Starega Hrastnika.

> *- Ne znam če je to,* kažem mamuran (nakon pijanke u povodu Titovog rođendana u kojoj se potocima pila Bakarska vodica) svojim posetiocima.
>
> *-Znaju moji!* kaže Maček*. Ti ćeš sedeti u Kočevju i slati železničke transporte kamionima na Rog. Moji oficiri PPK će ti biti pri ruci. Oni će komandovati gore na Rogu, a ti dole požuri da se to što brže završi !* [66]

Kod Sime Dubajića ni jednog trenutka nije proradila savjest zbog sudjelovanja u egzekuciji tisuća ljudi kao što se probudila kod jednog broja britanskih časnika koji su negodovali zbog nečasnih, neviteških i neljudskih postupaka pri repatrijaciji na kojoj su bili prisutni. A oni su samo izvršavali vojničku zapovijed za koju se mnogi nisu ni pitali je li moralna ili nije. Kao disciplinirani vojnici oni su je obavljali. Dubajić je dobio zapovijed da organizira *egzekuciju telesnih zdrugova Ante Pavelića,* ne jednog sudskom odlukom osuđenog ratnog zločinca već na tisuće neosuđenih i ničim dokazanih navodnih ratnih zločinaca. Njemu njegova savjest nije prigovorila, nije se pojavio njegov moralni imperativ, on je u tome vidio Božji znak da se kazne svi zločinci, bila je to *očekivana pravedna odluka, jedino moguća*.

> *- Ta očekivana pravedna odluka, mi se učinila jedino mogućom (..) zamišljao sam se izabranikom volje rimske božice Justicije ili grčke Temide, Blagosloven Davidov Jehova i Bog naš koji nauči ruke moje boju i prste moje ratu.* [67]

Zahvaljujući Simi Dubajiću i dobrovoljcima iz 11. udarne brigade, uglavnom maloljetnim partizanima koji su obavili taj strašan posao, skupina od 900 Hrvata najvjerojatnije je završila u nekoj od jama u Kočevskom Rogu, Crnograbu ili u Brezarjevem grabnu. Mogla je nestati i na „križnom putu“ sa zarobljenim Nijemcima o kojima u svojoj knjizi piše Roland Keltenneger :

> *- Masovno strijeljanje zarobljenih njemačkih i hrvatskih vojnika počelo je već u logoru Jesenice. Od 7000*

66 Simo S. DUBAJIĆ, *Kočevski rog* „Srećan sam što na Kočevskom rogu nije bilo Srba mi među egzekutorima ni među smaknutima“, *LETOPIS Srpskog kulturnog društva* Prosvjeta, Dvije hiljade šesta, Zagreb, Svezak XI, - 166.

67 *Isto*, -167.

zarobljenika prema Kranju ih je odmarširalo samo 4000. Od njih je samo 1500 stiglo do tog cilja.[68]

Jedan od mogućih načina završetka skupine opisala je Jera Vodoušek Starič u svojoj knjizi *Kako su komunisti osvojili vlast 1944.-1946.*:

- Sudbinu izručenih možemo nadalje pratiti samo na temelju svjedočenja preživjelih i očevidaca, od kojih se moglo saznati da su u Mariji Elend (Podgora) zarobljenike ukrcali na vlak i zatvorili vagone, pri čemu je nekoliko zarobljenika koji su pokušali pobjeći bilo ubijeno. U Rosenbachu su vlak preuzeli vojnici JA (postrojbe koje su govorile srpski i hrvatski) i usmjerile ga kroz tunel u Jesenice, pa u Kranj. U Kranju su zarobljenike preuzele slovenske jedinice i smjestile ih u tamošnji logor ili ih poslale dalje. Obično su ih rasporedili u čete, odvojivši prethodno civile, žene i maloljetne od vojnih formacija. Odmah su kažnjavali dezertere iz NOV i one koje su, kao sumnjive, prepoznali pojedini aktivisti. Odvozili su ih u Škofju Loku (odande na stratište po Podpulfrcom), a ostale dalje u Šentvid, u Škofove zavode, gdje je bio prolazni logor Ozne za Sloveniju.

Do 14. lipnja kroz Škofove zavode je navodno prošlo 16000 zatočenika, među njima i Hrvata. Odatle su ih vozili na stratište u Brezarovnom grabnu ili pak kamionima i pješke do stanice dolenjske željeznice, pa vlakom do Kočevja. U Kočevju su ih, u zgradi gimnazije ili Marijanišča, svlačili do donjeg rublja, vezali žicom, ukrcavali u kamione i odvozili na stratišta blizu dubokih provalija u šumama istočno od Kočevja pa sve do malog Roga. Priča se da je samo u Rogu bilo likvidirano 14000 ljudi, među njima 3000-4000 slovenskih domobrana, 3000 srpskih dobrovoljaca, 1000 crnogorskih četnika i 2500 Hrvata.[69]

Jedno od prvih svjedočenja o surovim postupcima prema izručenim ratnim zarobljenicima dao je partizanski poručnik Branislav Todorović, prebjeg k Britancima, koji je 25. lipnja 1945. u Rimu dao sljedeću izjavu :

68 Roland KELTENEGGER, Titos Kriegsgefangene, Folterlager, Hungermarsche und Schauprozesse, Graz-Stuttgart 2001. Die massenerschiessungen gefangengenommener Deuscher und Kroatischer soldaten begannen schon in lager Jesenice. Von den 7000 gefangenen marschirten nur noch 4000 in richtung Kranj ab. Und von diesen errichten nur noch 1500 dieses Ziel.

69 Jera VODOUŠEK STARIČ, *Kako su komunisti osvojili vlast 1944.-1946.* , Zagreb 2006., 272-273.

Prije dolaska u Rosenbach, na austrijskoj strani Karavanki, služio sam u Jesenicama. Ondje sam 24. svibnja 1945. dobio naređenje za pokret. Bilo je to oko 18 sati. Naredba je bila usmena, saopćio mi ju je načelnik štaba brigade kojemu ne znam ime. Rekao mi je da se spremim za odlazak u Rosenbach, gdje ćemo stupiti u kontakt s Englezima od kojih ćemo preuzeti neke zarobljenike. Zajedno smo otišli u Jesenice, u štab 26. dalmatinske divizije, dok je bataljon krenuo u Kranjsku Goru da zauzme položaj na granici, u najvećoj tajnosti i bez znanja saveznika. Već nam je prije bilo naređeno da moramo uvijek biti pripravni za napad (..) Znao sam da su neki predstavnici naše armije boravili u Rosenbachu nekoliko dana i da su ondje preuzeli od Engleza oko osamsto zarobljenika, jugoslavenskih građana koji su pobjegli pred partizanima i pripadali Jugoslavenskoj vojsci u otadžbini, domobranima, ustašama ili slovenskim belogardistima, kao i neke civile, rođake tih zarobljenika. Već tog dana, 24. svibnja, posebnim vlakom od dva vagona i lokomotive, krenuo sam u Rosenbach, s načelnikom štaba brigade i jednim oficirom 26. divizije. Ondje smo zatekli kapetana Dominka iz Makarske, zamjenika komandanta 26. divizije, zatim tumača, dvojicu oficira i jednu partizanku, Anicu Popović s nadimkom Luka, iz Vukovara. Te noći oko 22 ili 23 sata kapetan Dominko predstavio nas je engleskom poručniku Lockheedu, oficiru za vezu jedinice nazvane Šesta specijalna. Ovaj nam je rekao da će sutradan u 10 sati biti pripravan vlak od trideset vagona i dva vagona za oficire u koji će se u stanici Maria Elend ukrcati 1500 zarobljenika (..) Sutradan je vlak stigao malo kasnije. Ukrcali smo pola čete Trećeg bataljona, koji je bio u Hrušćici, na drugom kraju tunela, na jugoslavenskom tlu. To smo učinili potajice, kako zarobljenici ne bi saznali da će biti prebačeni natrag u Jugoslaviju, jer su im Englezi rekli da idu u Italiju. Kad smo stigli u Maria Elend naši su se vojnici sakrili u staničnu zgradu i ondje se krili sve dok zarobljenici nisu bili ukrcani i zaključani u vagone. Englezi su nadgledali ukrcavanje. Kad su se pojavili naši vojnici, među zarobljenicima je nastala panika, svi su bili zastrašeni i zaprepašteni. Neki su vikali Živjeli Englezi! Ne izručujte nas ovima! Oni će nas ubiti itd. Vlak je krenuo i za petnaest minuta bili smo u stanici Rosenbach, gdje su bili naši stražari koji su ga opkolili. Bilo je ondje i nekoliko engleskih stražara. Iz Rosenbacha smo nastavili u Hrušćicu, gdje je cijeli 3. bataljon opkolio vlak. Komandant bataljona, kapetan kojeg su nazivali

Brale, rekao mi je: Komandir, sad ćeš i ti morati nešto napraviti. Nisam shvatio što je to trebalo učiniti. No u vlaku se razgovaralo o skidanju glava nekim ljudima koji trebaju biti zaklani.[70]

U toj Todorovićevoj izjavi koja se odnosi na 24. svibnja *24. svibnja, posebnim vlakom od dva vagona i lokomotive, krenuo sam u Rosenbach* nema ni spomena vlaka s 900 Hrvata.

Taj vlak je morao krenuti baš u vrijeme kad se Todorović upoznavao s tajanstvenim Škotom poručnikom Locheadom. *Te noći oko 22 ili 23 sata kapetan Dominko predstavio nas je engleskom poručniku Lockheedu, oficiru za vezu jedinice nazvane* Šesta specijalna. Neobično je što nigdje ne spominje izručenje 900 Hrvata, spominje 800 zarobljenika različitih narodnosti, pripdnike jugoslavenske vojske u otadžbini, ustaše, belogardejce, domobrane koji su od Britanaca primljeni kroz nekoliko dana. Todorović nije vidio O'Sullivanovu skupinu, morao je doći neposredno nakon izručenja ili po dolasku vlaka u Hruščicu/Jesenice. O'Sullivan govori da je zarobljenike predao oko 22.00, bio je mrak, a Todorović se oko 22.oo ili 23.oo sata upoznao s poručnikom Locheadom. Ako su obje izjave točne onda je vlak sa zarobljenicima morao u Jesnice doći prije odlaska Todorovićevog posebnog vlaka za Rosenbach. Todorović sigurno nije vidio to izručenje, jer bi ga potanko opisao kao što je to učinio sutradan s 1500 repatriranih. Upada u oči živa aktivnost na toj pruzi između postaja Maria Elend/Rosenbach i Jesenice. Britanci su zarobljenike isporučivali danju i noću, dopremali ih, nadgledali ukrcavanje, držali zarobljenike u uvjerenju da idu u Italiju. Britanski i jugoslavenski vojnici usko su surađivali, neki su poput Sime Dubajića i poručnika Lockheada prijateljevali uz mnogobrojne boce *Bakarske vodice*, drugi su se dali korumpirati za jedan glasovir.(*Prilog: Fotografija Sime Dubajića i poručnika Lockheada*). Ipak bilo je časnih ljudi koji su se kao vojnici zgražali nad poslom koji su morali po višoj zapovijedi obaviti. Jedan od njih je bio i Bernard O'Sullivan. Bez njegova svjedočenja manje bi znali o toj mračnoj epizodi nakon završetka drugog svjetskog rata.

Jera Vodoušek Starič najtočnije je opisala sudbinu zarobljenika nakon predaje u ruke pripadnika JA. Ako nisu bili odmah likvidirani njihova agonija se produžila do jeseni 1945. koju većina nije doživjela.

70 Otvoreni dossier Bleiburg", drugo prošireno izdanje, Zagreb 1990., 163-164.

> *- Sva svjedočenja govore o okrutnom postupanju sa zarobljenicima i o likvidacijama odmah nakon izručenja - najprije u Gorenjskoj i Kočevskom Rogu, a zatim su premještene u Teharje i Hrastnik, gdje je to trajalo do jeseni 1945. Točan broj likvidiranih nije moguće utvrditi, međutim nema sumnje da većina zarobljenika nije preživjela.*[71]

U knjizi *Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944.-1946. Dokumenti*[72] objavljen je dio Operacijskog dnevnika Trećeg bataljuna 6. istočnobosanske brigade XVII. Istočnobosanske divizije III. JA u kojem se za vrijeme od 23. do 25. svibnja 1945. navodi da je bataljun koji se nalazio u Mariboru *likvidirao narodne izdajnike.*

> *- 23. maj 1945. Po naređenju štaba naše brigade, bataljon je imao zadatak likvidiranje narodnih izdajnika. Zbog izvršavanja postavljenog zadatka u toku dana nije se odvijao nikakav rad.*
>
> *- 24.maj 1945. Kao i prošlog dana bataljon je imao isti zadatak.*
>
> *- 25.maj 1945. Kao i prošlog dana bataljon je imao isti zadatak.*[73]

Dok su 11. brigada i slovenska OZNA obavljale likvidacije na Kočevskom Rogu 17. brigada je isti posao obavljala u blizini Maribora, najvjerojatnije u Teznom ili na Pohorju.

Sasvim je svejedno na kojem od tih mjesta je završila O'Sullivanova skupina. Iako nemamo čvrstih dokaza nema sumnje da ih je zadesila ista sudbina.

Koje su još postrojbe JA obavljale isti pakleni posao u Teharju, Hrasniku, Laškom, Slovenjgradecu i na stotine drugih mjesta u Sloveniji (do kraja 2007. otkriveno je 564 skrivena grobišta) ? Koliko je drugih postrojbi JA pratilo kolone zarobljenika na „križnom putu“, koliko tisuća zločinaca u redovima JA sudjelovale su u mučenju i likvidaciji još neizbrojenog mnoštva žrtava poratnog zločina ? Njihova imena i prezimena nikada ne ćemo doznati kao ni imena i prezimena njihovih žrtava. U tome su izvršitelji i žrtve jednaki. Koje li pravde!?

---

71 Jera VODOUŠEK STARIČ, Kako su komunisti osvojili vlast 1944.-1946., Zagreb 2006. -274.

72 Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944.-1946. Dokumenti, Hrvatski institut za povijest-Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, Slavonski Brod 2005.

73 ISTO, -139.

14. kaznenopravni aspekti zločina

Od početka devedesetih u našoj se javnosti između lijevih i desnih vode strastvene diskusije jesu li se ti događaji uopće dogodili, je li bilo masovnih likvidacija zarobljenih Hrvata, Srba, Slovenaca, Crnogoraca ili je takva tvrdnja revizionistička?

Sve veći broj činjenica koje izranjaju iz prošlosti bacaju novo svjetlo, novu istinu na te događaje. Pa i dvije *Izjave pod prisegom* Bernarda O'Sullivana prilog su tim novim činjenicama.

Često se pitamo zanima li taj dio povijesti/prošlosti hrvatsku mladež i kako ona gleda na nju ? Koliko mi je poznato na nekim višim obrazovnim institucijama poput *Hrvatskih studija* dosta je studenata koji se u svojim studijskim radovima bave tim razdobljem. U nekim znastvenim institucijama (Pilarov institut, Institut za hrvatsku povijest) jedan broj mladih znastvenika-povjesničara sustavno se bavi drugim svjetskim ratom i poraćem. Njihovim zalaganjem otkrivene su mnoge nove činjenice koje taj važan odsječak naše povijesti tumače sasvim drukčije od historiografije komunističke Jugoslavije i *povjesničara* koji drže katedru povijesti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Možda je najvažniji prijepor, na kojem se potvrđuje ili ruši komunistička teza o nepostojanju tih likvidacija i neupletenosti komunističkog vrha, je li ih Tito zapovijedio i znao za njih ili su bile plod pojedinačne osvete i nediscipline, nikako plan i namjera. Ključno pitanje je uloga maršala Tita: je li on zapovijedio i znao za likvidacije ili su one incident i provala osvete. Upravo rad jednog mladog znastvenika-pravnika daje najtočniji odgovor na tu dvojbu. Dominik Vuletić u svom nagrađenom radu *Kaznenopravni i povijesni aspekti bleiburškog zločina*, objavljenom u skraćenom obliku (nije tiskan povijesno-vojni prikaz već samo kaznenopravni aspekt) u *Pravniku* br. 2, 2007. glasilu studenata Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu precizno pravno utvrđuje punu odgovornost Josipa Broza Tita za sve što se događalo za vrijeme bleiburških događaja, u koje zasigurno spada i izručenje i najvjerojatnija likvidacija O'Sullivanove skupine.

- Jugoslavenske snage koje su sudjelovale u bleiburškim događajima postupale su po Titovim naređenjima i bile su pod njegovom kontrolom. One su bile dio ukupne jugoslavenske sile koja je sudjelovala u završnim ratnim operacijama,vojnoj akciji kojom je rukovodio Josip Broz. O postojanju te kontrole svjedoči i stalna komunikacija

između Josipa Broza i zapovjednika III. Jugoslavenske armije Koste Nađa. Inače, 51. vojvođanska divizija, postrojba koja se našla na Bleiburgu dio je III. Armije. Tito poručuje Nađu da mu je lično odgovoran te naređuje energičnije djelovanje.[74]

Ja bih dodao da je Tito uz Bleiburg odgovoran i za sudbinu 900 O'Sullivanovih Hrvata kao i za likvidaciju nekoliko desetaka tisuća onih njegovih protivnika koji su uspjeli ući u britansku okupacionu zonu u Austriji i postali *de facto*, velikim djelom i *de iure* (ako su položili oružje) britanski ratni zarobljenici. Iako su ih po Ženevskim konvencijama Britanci trebali zaštititi, iako su postojale političke odluke i vojne zapovijedi koje su određivale da se ti zarobljenici moraju prebaciti u Italiju (Distone izvršna zapovijed), iako ih se nije smjelo prisiljavati na povratak u Jugoslaviju, jer je *povratak opasan po njihovo zdravlje* (felmaršal Alexander), iako su se Amerikanci usprotivili izručenju (američki politički savjetnik Kirk u Stožeru feldmaršala Alexandera), iako su časnici na terenu, pri izručenju, bili potpuno svjesni da zarobljenike šalju u smrt, da je izručivanje *jezovita pogreška* ipak su se zavaravali da sve ide *glatko, začuđujuće dobro*, da su partizani *ljubazni* i da sve ide na *najbolji mogući način, izvrsno (examplary).*Najvažnije im je bilo da je *paluba očišćena*, da su se vojnički pripremili za obračun s drskim partizanima i riješili se organizacijske i logističke noćne more o zbrinjavanju daljnjih nekoliko stotina tisuća ljudi. Nakon toga su se Britanci zasluženo predali uživanju u blagodatima koruških brda i jezera dok su nedaleko od njih patili i umirali ljudi koje su svjesno prevarili ili ih prisilili na povratak u Jugoslaviju.

Ne moramo se potpuno složiti s tezom lorda Nikolaja Tolstoja da je postojala zavjera dijela britanskog političkog i vojnog rukovodstva (Macmillan-general Keightly-general MacCreery) kako bi se Titu i Staljinu izručili jugoslavenski otpadnici/kvislinzi i Kozaci, ali na osnovi istraživanja dokumenata koji su se odnosili na glavnu temu ove studije, sudbinu 900 zarobljenih Hrvata, možemo tvrditi da je bilo mnogo zbrke, *tragične zbrke (nereda)* kako je pisao novinar Laurence Marks u The Observeru. *Repatrijacija je bila velika nesreća. Tisuće ljudi, od kojih mnogi nisu digli oružje protiv Saveznika (u to su uključene žene, djeca i svećenici) bili su masakrirani ili osuđeni na dugo zatočeništvo koje je često*

74 Dominik VULETIĆ „Kaznenopravni i povijesni aspekti bleiburškog zločina", Pravnik (br. 2, 2007.) glasilo studenata Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, -137.

završavalo smrću.[75] Ti ljudi nisu bili brojke, već živi ljudi od kojih neke u općim obrisima možemo naslutiti i u O'Sullivanovim *Izjavama* o Hrvatima koje je našao na polju blizu Radstadta. Tri generala čvrstog držanja, srednjeg rasta, koji su ga srdačno dočekali, *ponudili su me crnim vinom i turskim cigaretama*, vojni svećenik je držao misu, *svježe obrijan prevoditelj, mršavog lica, boležljivo žute boje, malo viši od prosječen visine, koji je prilično dobro govorio engleski, prije rata je držao prilično visok položaj u Lloyd-Triestino Shipping Line u Trstu, deset godina mlađi od generala.* Poručnik O'Sullivan sjeća se da je odnos s njim bio *vrlo srdačan.* Mora da ga je taj susret, to upoznavanje sa zanimljivim, živim ljudima, koji su se plašili komunističke osvete, a on ih je 24. svibnja 1945. negdje oko 22.00 sata predao Velškoj gardi, ona ih razoružala i odmah proslijedila partizanima, koji su cijelo vrijeme stajali u polutami, duboko uznemirio. Taj nemir trajao je godinama, to propitivanje savjesti jednog moralnog čovjeka natjeralo ga je da napiše dvije *Izjave* o svom neugodnom iskustvu, potraži Hrvate u Južnoj Africi (gospodin Mursalo tvrdi da se sastajao s iseljenim Hrvatima) i s njima podijeli svoje uznemirujuće iskustvo. Moguće da je netko iz tog kruga, kruga južnoafričkih Hrvata, poslao dio ili čak cijelu Izjavu mjesečniku *Nezavisna Država Hrvatska* u Toronto koji je u svibnju 1989. u broju 6. objavio izvatke. (*Prilog* : preslik dijela prve O'Sullivanove Izjave dane pod prisegom od 16. travnja 1987. *tiskane u NDH Toronto svibanj 1989.*).

Bernard O'Sullivan se ponudio kao svjedok na suđenju Nikolaju Tolstoju, ali je odbijen s obrazloženjem kako je prihvaćena optužba za klevetu, a ne i za zavjeru (na čemu je inzistirao lord Tolstoj). Obradovao se priznanju hrvatske neovisnosti (veći broj zemalja EU priznao je RH 15. siječna 1992.) i već 29. siječnja 1992. šalje gospodinu Mursalu, tada još uvijek voditelju Ureda RH u Južnoj Africi, zbir dokumenata koji sada u cijelosti izlaze pred hrvatsku javnost. Vjerujemo da je njihovo objavljivanje zahvala uspomeni jednog moralnog britanskog časnika i čovjeka kojem je moralni imperativ bio važnije od slijepe odanosti vojsci s kojom se pobjedonosno borio u Drugom svjetskom ratu. Istovremeno to je i prilog mozaiku istine o tom povjesno uznemirujućem događaju koji će to manje opterećivati što ćemo više o njemu znati.

---

75 Laurence Marks, The Observer, 21. listopad 1990.

Bibliografija

Ivo Banac „Antifašizam nije samostojeća ideja“, polemika s idejama predsjednika Stjepana Mesića, Novi list, 12. veljače 2008.

Darko Bekić „Slučaj Bleiburg“ : nova istraživanja, nova iskušenja, Časopis za suvremenu povijest, god. 21., br. I-III, Zagreb 1989.

Anthony Cowgill, - THE REPATRIATIANS FROM AUSTRIA IN 1945

COWGILL INQUIRY, The documentary evidence reproduced in full from British, American, German and Yugoslav sources, Siclair-Stevenson Ltd, Copyright 1990 by Anthony Cowgill

THE REPATRIATIANS FROM AUSTRIA IN 1945.,THE REPORT OF AN INQUIRY

Brigadier Anthony Cowgill, Lord Brimelow, Christopher Booker ESQ, Sinclair-Stevenson, London 1990.

Simo S. Dubajić „Kočevski rog“ , „Srećan sam što na Kočevskom rogu nije bilo Srba mi među egzekutorima ni među smaknutima“, LETOPIS Srpskog kulturnog društva „Prosvjeta“, Svezak XI , Zagreb, Dvije hiljade šesta.

George Evans, A Looking-Glass Tragedy, Contemporary Review Company Ltd.1998.

Marko Grčić, urednik knjige grupe autora, „Otvoreni dossier Bleiburg“, drugo prošireno izdanje, Zagreb 1990.

Mitja Ferenc, Želimir Kužatko „Prikrivena grobišta Hrvata u Republici Sloveniji, Zagreb 2007.

Mitja Ferenc „Kočevska - pusta in prazna“ , Modrijan Založba D.O.O. 2006.

Roland Keltenegger „Titos Kriegsgefangene, Folterlager, Hungermarsche und Schauprozesse“ , Leopold Stocker Verlag, Graz-Stuttgart 2001.

Željko Krušelj „Ne želim više šutjeti: Britansko izručenje Hrvata Titovim partizanima neoprostiv je zločin“, *Večernji list*, 26. II. 1998., *Večernji list*, 27. II. 1998. „Izvršio sam zapovijed: Odveo sam u smrt 900 Hrvata.“

Laurence Marks, The Observer, 21. listopad 1990.

Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944.-1946. Dokumenti, Hrvatski institut za povijest-

Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje Slavonski Brod 2005.

Milan Rako, Slavko Družijanić „Jedanaesta dalmatinska (biokovska) brigada", Split 1987.

Katarina Spehnjak „Britanski pogled na Hrvatsku 1945.-1948., Zagreb 2006.

Franci Strle „Veliki finale na Koroškem", Ljubljana 1976.

Branko Todorović, Izjava poručnika Branka Todorovića prebjega iz JA, Rim, 25. lipnja 1945.

Nikolaj Tolstoj „Ministar i pokolji" Bleiburg i Kočevski rog, Zagreb 1991.

Staniša R. Vlahović „Zbornik dokumenata iz britanske arhive. Anglo-jugoslovenski odnosi 1941-1948. Birmingham 1985. „Nasilna predaja u Austriji"

Jera Vodoušek Starič „Kako su komunisti osvojili vlast 1944.-1946." , Zagreb 2006.

Dominik Vuletić „Kaznenopravni i povijesni aspekti bleiburškog zločina", Pravnik br. 2, 2007. glasilo studenata Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Kazalo osobnih imena

Kazalo toponima

Kratice

AFQH (Allied Forces Headquarter) - Stožer savezničkih oružanih snaga
DFJ - Demokratska Federativna Jugoslavija
HIS - Hrvatska izvještajna služba
G-2 - Odsjek Vojnog stožera badležan za obavještajna pitanja
G-5 -Odsjek Vojnog stožera nadležan za politiku prema raseljenim licima
JA - Jugoslavenska armija
JAR - Južnoafrička republika
KNOJ - Korpus narodne obrane Jugoslavije
KOS - Kontraobavještajna (vojna) služba
NDH - Nezavisna država Hrvatska
NOV POJ - Narodnooslobodilačka vojska i Partizanski odredi Jugoslavije
OS NDH - Oružane snage Nezavisne države Hrvatske
OZNA - Odjeljenje za zaštitu naroda
PPK - Protiv pete kolone
POA - Protuobavještajna agencija
RH - Republika Hrvatska
SOA - Sigurnosno obavještajna agencija
SHAEF (Supreme Headquaters Allied Expeditionary Force) - Vrhovni stožer savezničkih ekspedicijskih snaga
UDBA - Uprava državne bezbjednosti

Sažetak studije

Studija ***Izvršio sam zapovijed: Odveo sam u smrt 900 Hrvata***, povijesna je studija nastala na osnovi dviju izjava pod prisegom poručnika britanskog topništva Bernarda O'Sullivana u kojima osvjetljava uloga u izručenju 900 Hrvata koji su se u svibnju 1945. predali britanskoj vojsci. U dvije izjave date pod prisegom poručnik britanskog topništva Bernarda O'Sullivana objašnjava svoju ulogu u izručenju devet stotina pripadnika OS NDH koji su se predali britanskoj vojsci, a ona ih je izručila Jugoslavenskoj armiji. Izjave pod prisegom O'Sullivana prvi puta su objavljene i prevedene na hrvatski jezik.

Potaknut sudskim procesom lorda Tolstoja protiv lorda Tobyja Lowa u svezi s izručenjima zarobljenih Kozaka Staljinu i protivjugoslavenskih snaga maršalu Titu, Bernard O'Sullivan je sjećanja na svoju ulogu u izručenju velike skupine vojnika OS NDH sažeo najprije u jednu izjavu koju je nakon novih saznanja iz knjige lorda Nikola Tolstoja *Ministar i pokolji* i opsežne istrage skupine bivših britanskih vojnih dužnosnika koja je okrunjena opsežnom analizom u dva dijela: *Izručenja iz Austrije 1945. Cowgillovo izvješće* (The Repatriations from Austria in 1945. Cowgill report) i *Izručenja iz Austrije 1945., Izvješće o istrazi* (The Repatriations from Austria in 1945., The Report of an Inquiry, autori : Brigadier Anthony Cowgill, lord Brimelow, Cristopher Booker Esq), dopunio drugom izjavom s novim pojedinostima o tim događajima. Uz dvije izjave, engleski original i prijevode, u studiji je objašnjeno kako je došlo do pronalaska dva *Affidavita* Bernarda O'Sullivana, izložena je metodologija, pojašnjena sudbina skupine od 900 vojnika i dva generala, skupljeni su podatci o Bernardu O'Sullivanu, objašnjene opće vojne i političke okolnosti na kraju Drugog svjetskog rata, bačeno svjetlo na britansku odluku o *čišćenju palube*, izručenju, suradnji Britanaca i Jugoslavenske vojske, o obmanama kojima su se Britanci koristili, moralnim dvojbama britanskih časnika u svezi s izručenjima, izručenju tzv. O'Sullivanove skupine, pokušaju razumijevanja što se s ratnim zarobljenicima dogodilo nakon izručenja i ukazano je na neke kaznenopravne aspekte zločina. Studija je dopunjena obiljem priloga, savezničkim i jugoslavenskim dokumentima, te bibliografijom. Izjave Bernarda O'Sullivana su do sada bile nepoznate hrvatskim povjesničarima i široj javnosti i mogu pomoći boljem razumijevanju bleiburških i poslijebleiburških događaja.